

ÅRSRAPPORT

M-1032 | 2018

Årsrapport for Miljødirektoratet 2017

Utførende institusjon:

Miljødirektoratet

M-nummer:

M-1032 | 2018

År:

2017

Sidetall:

80

Utgiver:

Miljødirektoratet

Tittel - norsk og engelsk:

Årsrapport for Miljødirektoratet 2017

Annual report Norwegian Environment Agency 2017

4 emneord:

årsrapport, nøkkeltall, resultatrapportering, årsregnskap

Subject words:

annual report

Design og trykk:

Skipnes Kommunikasjon AS

Innhold

1	Leders beretning	4
2	Introduksjon til virksomheten og hovedtall.....	6
2.1	Organisasjonen.....	7
3	Årets aktiviteter og resultater	9
3.1	Oppnådde resultater	9
3.1.1	Naturmangfold	9
3.1.2	Kulturminner og kulturmiljø	24
3.1.3	Friluftsliv	25
3.1.4	Forurensning.....	28
3.1.5	Klima	34
3.1.6	Polarområdene	41
3.1.7	Oppgaver på tvers av resultatområdene	42
3.2	Ressursbruk	48
3.2.1	Fordeling per resultatområde.....	48
3.2.2	Nøkkeltall	49
3.2.3	Volumtall	52
4	Styring og kontroll i virksomheten	54
4.1	Endringer i opplegget for styring og kontroll	54
4.2	Risikostyring og analyser	54
4.3	Fellesføringer fra KMD.....	55
4.4	Evalueringer	56
4.5	Revisjonsmerknader og tilsynsrapporter	56
4.6	Fakta om personellmessige forhold	57
4.7	Helse, miljø og sikkerhet.....	58
5	Vurdering av framtidutsikter	59
6	Årsregnskap	61
6.1	Ledelseskomentar	61
6.2	Prinsippnote til årsregnskapet	65
6.3	Oppstilling bevilgningsrapportering.....	66
6.4	Oppstilling artskontorrapportering	73

1 Leders beretning

Miljødirektoratet leverer en stor bredde av ulike tjenester på miljøområdet til samfunnet. Vi innfrir prioriteringer og oppdrag i tildelingsbrevet. Aktiviteten har økt til tross for redusert bemanning.

Miljødirektoratet har en variert og sammensatt oppgaveportefølje. Vi jobber for å begrense klimaendringene, tilpasse oss et endret klima, bevare naturens mangfold av planter, dyr og landskap, begrense forurensende utslipp til luft og vann og stimulere til aktivt friluftsliv.

Vi forvalter flere ulike lover og forskrifter samt en rekke budsjettposter knyttet til tilskudd, investeringer og erstatninger. Vi fattet mer enn 6 500 enkeltvedtak i 2017 og kun 78 ble påklaget. Vi har levert et betydelig omfang av kunnskapsgrunnlag, utredninger og råd til departementet som underlag for videreutvikling av klima- og miljøpolitikken.

Denne årsrapporten gir ikke et heldekkende bilde av all innsatsen, men den gir et innblikk i viktige aktiviteter på de ulike resultatområdene. Målene i miljøpolitikken er nasjonale og forutsetter innsats fra både oss og en rekke andre sektormyndigheter. Endringer i miljøet skjer ofte langsomt. Status og utvikling av tilstanden i miljøet er omtalt på Miljøstatus.no.

Klima er et høyt prioritert område. Vi ga i 2017 innspill til Klimameldingen, inkludert å utarbeide et beregningsteknisk grunnlag og å bistå KLD i arbeidet med en avtale med EU om felles klimamål. Særlig har vi brukt mye tid på regler for skog og vurdering av nye fleksible mekanismer. Det har vært mye arbeid knyttet til videreutvikling av klimagassregnskapet og rapporteringsbehovet under den nye klimaloven og i et klimaregime under EU.

Tilskuddsordningen Klimasats er i 2017 blitt viktig og utgjør en forskjell med hensyn til lokale klimatiltak. Når systemet for lokal klimastatistikk også kommer på plass, vil rollen vår som veileder mot kommunene bli enda mer komplett. Vi har også bygget opp en sterk posisjon i arbeidet med å bistå Kina med utvikling av deres kvotesystem, satt karbonrisiko på dagsordenen og bidratt til arbeidet med strategi for grønn konkurransekraft. Vi har etablert en direktoratsgruppe for samarbeid om klimatilpassningsarbeidet. En av de

viktigste effektene i Norge av klimaendringene er økt og mer uforutsigbart nedbørsmønstre. Vi har fulgt opp NOU 2015:16 om overvann i byer og tettsteder med anbefaling om blant annet et forenklet regelverk for overvannsgebyr.

Vi har hatt stort trykk på avfallsarbeidet i året som gikk. Vi har levert innspill til stortingsmeldingen om avfallspolitikk og sirkulær økonomi og er i gang med å følge opp tiltak fra meldingen. Arbeidet med oppfølging av tiltaksplanene mot marin forsøpling og mikroplast har hatt høy prioritet, og vi kom godt i gang med de høyest prioriterte tiltakene. Ny tilskuddsordning til kasserte fritidsbåter kom på plass og har fått god effekt.

Vi har opprettholdt innsatsen for å få på plass strenge reguleringer av de verste stoffene i EU og globalt. Vi vektlegger å få på plass reguleringer av stoffgrupper og ikke bare enkelt stoff. Det er ikke minst viktig for å kunne svare opp en sirkulær økonomi. Minamatakonvensjonen om kvikksølv, der Norge har vært en pådriver, trådte i kraft i 2017.

Regulering av industrikilder en løpende oppgave og vi stiller strenge krav til virksomheter for å redusere utslipp av farlige stoffer og andre utslipp til luft og vann. Vi følger opp nye BAT-krav som kommer via EØS-avtalens regler. Vi fører tilsyn med forurensende industri og produktkrav. Vi behandlet et stort antall leteboringer i sårbare områder i Barentshavet i 2017. Vi har fokusert på å styre aktivitetene unna de mest sårbare områdene og periodene, særlig for sjøfugl.

Skrantesyke hos hjortevilt (CWD) ble i 2016 første gang påvist i Europa. Det har medført et omfattende arbeid i samarbeid med Mattilsynet og andre aktører. Saneringen av reinsdyrene i Nordfjella sone 1 ble utført av private jegere, deretter ved statlig felling av oss fra oktober. Dette er en oppgave som vi ikke kjenner til har vært gjort noe sted tidligere og vi er stolte over at fellingen er gjennomført har gått i tråd med planen, til og med tidligere ferdig enn forventet.

Arbeidet med det økologiske grunnkartet er godt i gang i samarbeid med Artsdatabanken. Det er etablert en rådgivende direktoratsgruppe med relevante sektormyndigheter for dette arbeidet. Totalt 630 750 mål i tolv fylker ble kartlagt basert på NiN-metodikken, og vi har levert råd om prioritering av kartlegging og inndeling av naturtyper viktige for naturmangfold og forslag til system lokalitetsverdsetting.

Vi har gitt råd om etablering av fagsystem for økologisk tilstand i økosystemene. Vi samarbeider med andre etater om råd om bevaring av den mest truede naturen og de mest skadelige fremmede artene.

Innen rovviltområdet har vi i løpet av 2017 løst flere oppdrag knyttet til forvaltningen av ulv. Dette omfatter blant annet vurderinger rundt skadehistorikk og skadepotensial knyttet til spredningsmønster. Vi har også iverksatt flere prosjekter for styrking av kunnskapsgrunnlaget for ulveforvaltningen. Feltapparatet vårt, Statens naturoppsyn, har gjennom året gjort omfattende tiltak for å bidra til at Stortingets bestandsmål nås.

Som sektormyndighet etter vannforskriften har vi prioritert å vurdere og gjennomføre de foreslåtte tiltakene i de regionale planene. Som koordinerende vannmyndighet har vi blant annet fulgt opp arbeidet i direktoratsgruppa, gitt faglige råd til departementet om rapportering til ESA, videreutviklet fagsystemene Vann-Nett og Vannmiljø og klassifiseringssystemet for vann. Vi har også deltatt i møter gjennom felles europeisk gjennomføringsstrategi. Utfordringene med tilpasningene av fiskesperra i Driva er fulgt opp, slik at den skal være i full drift før sesongen 2018.

Flere viktige naturtyper er ennå ikke tilstrekkelig fanget opp gjennom vern. Dette følges opp gjennom videre arbeid med skogvern, marint vern og supplerende vern. Det ble i 2017 vernet mer skog enn noen gang tidligere. 114 områder ble vernet med et samlet areal på 213 kvadratkilometer produktiv skog. Vi har mottatt tilrådingen fra Fylkesmannen om opprettelse av sju marine verneområder i Nordland og Troms, tre områder i Hordaland samt Lopphavet i Finnmark. Plan for gjennomføring av fylkesvise supplerende verneplaner ble oversendt ved årsskiftet.

For å sikre en helhetlig planlegging der friluftslivsinteressene blir ivaretatt, har vi ledet

prosjektet "Kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder". 303 av landets kommuner har gjennomført eller er i gang med å kartlegge og verdsette sine friluftslivsområder.

Kravet om avbyråkratisering og effektivisering innebærer at vi kontinuerlig jobber med å effektivisere driften av direktoratet, redusere lønnskostnader og foreta nødvendig omstilling av organisasjonen. Vi har nedbemannet med om lag 40 årsverk de siste to arene. Det innebærer redusert kapasitet i ulike seksjoner, dette i kombinasjon med økende oppgaver og en stor økning i tilskuddsmidler. Dette er krevende og forsterker behovet for effektivisering, inkludert å digitalisere tjenestene. Vakanser på grunn av usikkerhet knyttet til signalisert kutt ved inngangen av året, nedbemanning, økte bevilgninger til spesifikke prosjekter gjennom budsjettforlik og revidert nasjonalbudsjett, er hovedårsaken til at vi har hatt noe mindreforbruk.

Min vurdering er at vi løser samfunnsoppdraget vårt på en god måte, og i tråd med departementets instruks og tildelingsbrev. Ledere og medarbeidere har lagt ned imponerende innsats. Samlet har direktoratet levert godt til beste for miljøet.

Ellen Hambro
direktør
Miljødirektoratet

Foto: John Petter Reinertsen

2 Introduksjon til virksomheten og hovedtall

Virksomheten og samfunnsoppdraget

Miljødirektoratet jobber for et rent og rikt miljø. Våre hovedoppgaver er å redusere klimagassutslipp, forvalte norsk natur og hindre forurensning.

Vi ble opprettet i 2013 og er et statlig forvaltningsorgan underlagt Klima- og miljødepartementet. Vi gjennomfører og gir råd om utvikling av klima- og miljøpolitikken. Vi er faglig uavhengig. Det innebærer at vi opptre selvstendig i enkeltsaker vi avgjør, når vi formidler kunnskap eller gir råd. Samtidig er vi underlagt politisk styring.

Klima- og miljøpolitikken er delt inn i resultatområder med konkrete nasjonale effektmål. Vi skal bidra til å nå målene på disse miljøområdene:

- naturmangfold
- kulturminner og kulturmiljø
- friluftsliv
- forurensning
- klima
- polarområdene

Innenfor alle miljøutfordringene vi jobber med, har vi følgende fem funksjoner:

Skaffe og formidle miljøinformasjon

Vi overvåker og kartlegger miljøtilstanden. Vi systematiserer og formidler aktuell og forståelig miljøkunnskap på ulike arenaer og i ulike kanaler, blant annet gjennom naturveiledning til publikum i felt.

Utøve og iverksette forvaltningsmyndighet

Vi forvalter lover, forskrifter og tilskuddsordninger og fatter vedtak etter disse. Vi legger til rette for gjennomføring av forvaltningstiltak i naturen. Vi fører tilsyn med at krav og regler blir etterlevd.

Styre og veilede regionalt og kommunalt nivå

Fylkesmannen er vårt ytre apparat som vi styrer og veileder. Vi veileder også om viktige miljøoppgaver som er delegert til ulike regionale og kommunale organer, blant annet kommuner, fylkeskommuner, nasjonalpark- og verneområdestyrer og rovviltnemnder.

Gi faglige råd

Vi lager analyser og gir råd om videreutvikling av miljøpolitiske mål, foreslår tiltak og virkemidler og er en støttespiller for Klima- og miljødepartementet i utviklingen av klima- og miljøpolitikken. Vi samordner

arbeidet på miljøområdet på tvers av sektorer og samarbeider med andre myndigheter om integrering av miljøhensyn i deres arbeid, og om analyser og forslag.

Delta i internasjonalt miljøarbeid

Vi deltar på vegne av Norge i internasjonalt miljøarbeid, blant annet under EØS-avtalen og globale konvensjoner og bidrar til å utvikle felles internasjonalt regelverk. Vi samarbeider bilateralt med miljømyndigheter i andre land og er en partner i overføring av forvaltningskompetanse.

2.1 Organisasjonen

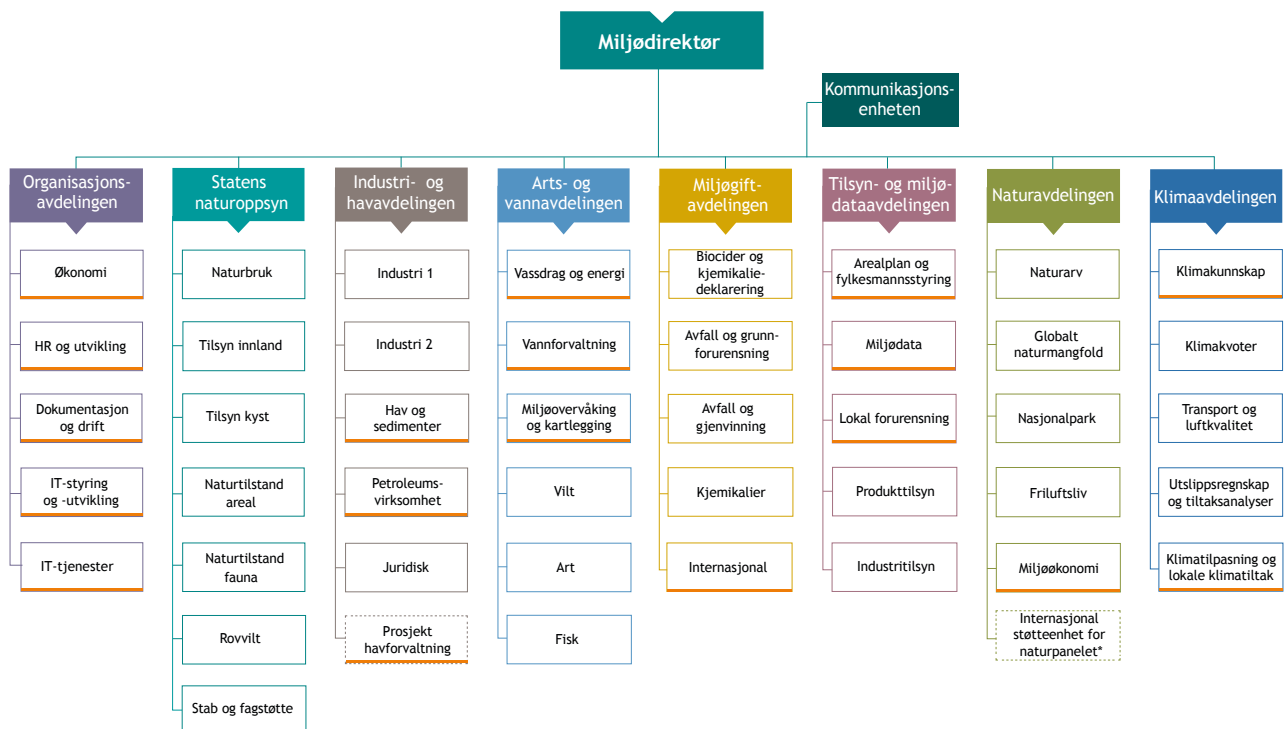
Miljødirektoratet er organisert i sju miljøfaglige avdelinger, inkludert Statens naturoppsyn (SNO) som utgjør feltapparatet vårt. I tillegg har vi en organisasjonsavdeling og en kommunikasjonsenhet.

Vi er omkring 690 ansatte ved våre to kontorer i Trondheim og Oslo, og ved SNO sine mer enn 60 lokalkontor.

Ledelsen består nå av:

- miljødirektør: Ellen Hambro
- avdelingsdirektør i organisasjonsavdelingen: Gun Bente Johansen
- kommunikasjonsdirektør: Tore Høyland
- avdelingsdirektør i arts- og vannavdelingen: Yngve Svarte
- avdelingsdirektør i industri- og havavdelingen: Signe Nåmdal
- avdelingsdirektør i klimaavdelingen: Audun Rosland
- avdelingsdirektør i miljøgiftavdelingen: Marit Kjeldby
- avdelingsdirektør i naturavdelingen: Ivar Myklebust
- avdelingsdirektør i tilsyn- og miljødataavdelingen: Bjørn Bjørnstad
- direktør i Statens naturoppsyn: Pål Prestrud

Organisasjonskart

Figur: Organisasjonskartet viser en oversikt over alle avdelingene og seksjonene i Miljødirektoratet. Seksjonene med oransje strek under har ansatte både i Oslo og Trondheim.

Utvalgte hovedtall

Tabellene under viser direktoratets nøkkeltall og volumtall for 2015, 2016 og 2017. Tallene kommenteres i kapittel 3.2 Ressursbruk.

Nøkkeltall	2015	2016	2017
Antall årsverk	692	675*	651
Samlet tildeling post 01-99**	3 640 897 000	4 107 844 000	4 974 262 000
Utnyttelsesgrad post 01-29	96 %	95%	94%
Utnyttelsesgrad post 30-99**	85 %	81%	81%
Driftsutgifter	1 176 503 405	1 251 159 511	1 513 795 072
Lønnsandel av driftsutgifter	41 %	38%	36%
Lønnsutgifter per årsverk	705 623	711 895	834 126***
Samlede inntekter post 01-09	143 919 900	134 365 418	152 167 612

* I årsrapporten for 2016 ble det rapportert 667 utførte årsverk. I forbindelse med rapporteringen for 2017 er det oppdaget at dette er 8 årsverk for lite. Dette skyldes en feil i beregningen av utførte årsverk av timelønnede arbeidstakere i 2016.

** Tallene inkluderer tildelinger og utgiftsførte kostnader på kap. 1400, 1410, 1420 og 1425

*** Fra 2017 inkluderer lønnskostnadene også pensjonsutgifter

Volumtall	2015	2016	2017
Antall medieklipp*	17 958	17 979	22 964
Antall økter på miljødirektoratet.no	1 055 644	1 196 121	1 352 052
Antall økter på miljøstatus.no	490 264	478 894	588 193
Antall inngående dokumenter	43 002	35 154	38 188
Antall utgående dokumenter	30 052	30 705	25 424
Antall innsynsbegjæringer	7 383	7 437	9 042
Antall enkeltvedtak**		3 606	6 549
Antall avgjorte klagesaker fra underinstans	371	404	262
Antall behandlede klager på våre vedtak	107	66	78

* Antall medieklipp er basert på et profilsøk på «Miljødirektoratet» i medieovervåkningsverktøyet M-brains/ Opoint. Søket inkluderer også ord som «Miljødirektoratets», «Statens naturoppsyn», «Miljødirektorat» og «Norwegian Environment Agency».

** Telling av antall enkeltvedtak startet i 2016. Mesteparten av økningen fra 2016 til 2017 skyldes den nye returordningen for kasserte fritidsbåter, som utgjør 2159 enkeltvedtak.

3 Årets aktiviteter og resultater

3.1 Oppnådde resultater

De nasjonale miljømålene er politisk bestemte effektmål for samfunnet og Miljødirektoratet har ikke ansvar for målene alene. På noen områder forvalter vi betydelige virkemidler og har hovedansvaret for måloppnåelse, mens på andre områder har vi begrenset med virkemidler og måloppnåelsen er avhengig av innsats fra flere ulike sektormyndigheter.

Omtalen i dette kapittelet er inndelt etter resultatområdestrukturen for klima- og miljøpolitikken. For hvert mål eller gruppe av mål sier vi noe overordnet om måloppnåelsen og redegjør overordnet for den viktigste innsatsen vår på området.

Miljøstatus.no skal være den viktigste kilden til kunnskap om miljøets tilstand og utvikling, og smilefjesene for hver enkelt indikator forteller kortfattet hvordan vi ligger an i måloppnåelsen. Oversikten over miljømålene og de tilhørende indikatorene ligger også på Miljøstatus.no.

3.1.1 Naturmangfold
Nasjonalt mål 1.1: Økosystemene skal ha god tilstand og levere økosystemtjenester.

Hav og kystvann

De store norske hav- og kystområdene har god miljøtilstand og er rike på ressurser. Havområdene påvirkes i varierende grad av menneskelige aktiviteter. Utvinning og høsting av ressurser og bruk av havet til ulike formål stiller oss overfor nye utfordringer når det gjelder å ta vare på de store verdiene havet representerer.

Arbeidet i faglig forum for helhetlig og økosystembasert forvaltning av norske havområder går etter planen. Etableringen av det faglige grunnlaget for revisjonen av forvaltningsplanen for Barentshavet/Lofoten er i fokus og skal leveres våren 2019. Samtidig skal det leveres et faglig grunnlag for å oppdatere forvaltningsplanene for Norskehavet og Nordsjøen/Skagerrak. Planer og metodikk ble utarbeidet i 2017, og arbeidet med delrapporter er igangsatt.

Planer for oppfølging av anbefalingene fra ekspertrådet om fagsystem for fastsetting av god økologisk tilstand, som ble levert til KLD 1. juni 2017, er utarbeidet med tanke på å videreutvikle systemet for marine økosystemer, og å integrere det i arbeidet med havforvaltningsplanene i 2018 og 2019.

OSPAR-rapporten Intermediate Assessment 2017 (IA17), som viser status for utviklingen på en rekke miljøindikatorer i Nord-øst Atlanteren, viser at miljøtilstanden er forbedret på flere områder, men trekker frem at det fortsatt er store utfordringer knyttet til marint søppel og sjøfugl, og at problemene med eutrofiering og utslipp av farlige stoffer ennå ikke er løst.

Pågående nasjonal kystkartlegging vil etter planen bli avsluttet i 2018 med noe etterarbeid i 2019. Implementering av kartlegging etter NiN-metodikk forberedes i forbindelse med et pilotprosjekt på Søre Sunnmøre, som vil bli videreført i samarbeide med Artsdatabanken i 2018. Det er behov for å fortsette kystkartleggingen i områder med særlig stor påvirkning fra marine næringer. Kartlegging kystnært og kartlegging av havbunnen på og ved den midtatlantiske ryggen vil ha høy prioritet. Arbeidet med MAREANO – programmet går som planlagt. Flere av de nye næringene vi forventer vil bli etablert, er arealkrevende. Det er derfor vesentlig å få utvidet kunnskap om sårbare marine naturverdier.

Fylkesmannen i Østfold, Telemark, Vestfold, Aust- og Vest-Agder og Rogaland har i løpet av 2017 gjort tiltak i tråd med den nasjonale handlingsplanen mot stillehavsøsters, som ble overlevert i 2016. Naturoppsynet har videreført overvåking på tidligere overvåkede lokaliteter og gjennomførte andre sesong av et pilotprosjekt for å bekjempe stillehavsøsters i Ytre Hvaler nasjonalpark.

Oversikt over marine arter og naturtyper som krever særskilt beskyttelse ble levert i begynnelsen av året. Vurdering av virkemidler vil bli fulgt opp henhold til nye føringer.

Vi deltar i styringsgruppa for pilotprosjektet "Restaurering av naturmangfoldet i Færder – og ytre Hvaler Nasjonalpark". Rapport om miljømessige, forvaltningsmessige og juridiske utfordringer ble levert i juni og vil bli fulgt opp i henhold til nytt oppdrag i 2018.

Sjøfuglprogrammet SEAPOP ivaretar den langsiktige kartleggingen og overvåkingen av sjøfugl. Dataene for perioden 2006 til 2016 viser fortsatt en betydelig nedgang for de fleste arter, samlet sett en 29 prosent nedgang for tidsperioden. Skisse til disposisjon, fremdrift og organisering av arbeidet med en handlingsplan som skal bedre situasjonen for sjøfugl, ble levert innen fristen 1. mars, og det ble levert videre utdyping av dette 2. mai og 6. september. Videreføring av arbeidet med handlingsplanen avventer KLDs tilbakemelding om organisering av arbeidet og disposisjonen av planen.

Prioritering 5: Samlet vurdering av resultatoppnåelse for miljøkonsekvenser av nye marine næringer

- *Styringsparameter 5.1: Kunnskapsstatus for de viktigste nye næringene, jf. satsingen på verdiskapning basert på havets ressurser*
- *Styringsparameter 5.2 Status for implementering av NiN2 i marin naturkartlegging.*

Flere nye marine næringer er i startgroppen. I direktoratets vurdering av miljømessige, forvaltningsmessige og juridiske utfordringer som følge av nye næringer, har vi kommet til at dyrking av makroalger, mineralutvinning til havs og vindturbiner til havs bør prioriteres for kunnskapsoppbygging.

Vi har gjennomført et pilotprosjekt på Søre Sunnmøre hvor vi har kartlagt etter NiN-metodikk. Prosjektet vil bli videreført i samarbeid med Artsdatabanken i 2018.

Elver og innsjøer Vassdragsregulering

Kraftutbygging og andre vassdragsreguleringer er blant de viktigste kildene til negativ påvirkning av miljøtilstanden i norske vassdrag, blant annet er dette registrert som påvirkning i 149 av 465 laksevassdrag. I 104 av laksevassdragene er vassdragsreguleringen avgjørende for nedklassifisering av bestandstilstanden.

Miljødirektoratets og Fylkesmannens rett til å gi og følge opp naturforvaltningsvilkår for vannkraftkonsesjoner, har vært en vesentlig oppgave. Miljødirektoratets ansvar gjelder vassdrag med anadrom laksefisk, mens Fylkesmannen håndterer vassdrag med innlandsfisk. Både utstedelse av konkrete pålegg og utvikling av et bedre opplegg for fremtidig oppfølging, har vært prioritert i 2017. Utviklingsarbeidet har primært skjedd gjennom et strategioppdrag bestilt fra KLD.

Vi har også utviklet et register for oss og Fylkesmannen over pålegg som settes i drift i 2018. Oppfølging og veiledning av Fylkesmannen er ellers en gjennomgående viktig oppgave. Prosjektet Omfang av konsesjonsløse vassdragsinngrep er løst gjennom bidrag til NVE. Oppdraget om omfang av naturtyper

berørt av vassdragstiltak er avtalt overført til 2018. Alt arbeid i regulerte vassdrag er basert på en systematisk oppfølging av forslagene til tiltak foreslått i de regionale vannforvaltningsplanene.

Overvann og avløp

Vi har besvart oppdraget i tildelingsbrevet om oppfølging av NOU 2015:16 om overvann i byer og tettsteder. Her anbefalte vi blant annet et forenklet regelverk for overvannsgebyr. I tillegg har det vært mye informasjonsarbeid om overvann på seminarer og nettsteder. På avløpsområdet ba vi Fylkesmannen om å sende oss status i løpet av 2017 for avløpsanlegg som ikke overholder utslippskrav. Vi vil gå gjennom fylkesmennenes tilbakemeldinger og vurdere videre tiltak.

Kalking

Arbeidet med kalking følger planen for kalking av vassdrag i Norge for perioden 2016–2021. Overvåkingen viser at det, på tross av de positive effektene av internasjonale avtaler om utslippsreduksjoner, fortsatt er et betydelig kalkingsbehov i mange områder. Innenfor rammen av bevilgningene til kalking, skjer det en omfordeling fra områder med mindre behov, til områder med fortsatt behov. I tråd med nevnte plan ble det bevilget midler til nye kalkingstiltak (optimaliseringstiltak) i flere laksevassdrag, med særlig fokus på kalking av sure sidebekker til de kalkede laksevassdragene.

Oppfølging av vannforskriften

Om lag seks prosent av arealet i Norge er dekket av ferskvann. Over 70 prosent av våre største vassdrag er regulert til vannkraftformål. I tillegg er flere vassdrag utsatt for andre typer fysiske inngrep og forurensning fra blant annet landbruk, bosetting eller industri. I flere tilfeller har fremmede arter etablert seg i vassdragene. Målene og tiltakene som ligger inne i vannforvaltningsplanene, med tilhørende tiltaksprogram, tilsier at vi skal kunne oppnå minst god tilstand i 75 prosent av elvene og innsjøene våre innen 2021.

Miljødirektoratet er på god vei i arbeidet med å vurdere tiltakene i tiltaksprogrammene knyttet til de regionale vannforvaltningsplanene som ble godkjent i 2016, og som skal være vurdert og eventuelt igangsatt innen utgangen av 2018. Tiltak i programmene der Miljødirektoratet er ansvarlig for oppfølgingen, er knyttet til flere fag- og myndighetsområder,

blant annet regulerte vassdrag, industri, fremmede organismer og forurensede sedimenter.

Miljødirektoratet har ansvaret for å utarbeide veiledning som fastsetter rammene for det naturfaglige kunnskapsgrunnlaget i vannforvaltningsplanene. Vi har i 2017 oppdatert veiledningen for karakterisering av vannforekomstene og videreutviklet klassifiseringssystemet som setter rammene for økologisk og kjemisk miljøtilstand. Disse er rettet mot Fylkesmannen og aktuelle sektormyndigheter og vil foreligge i oppdatert versjon første halvår av 2018.

Som nasjonalt samordnende direktorat har vi ledet arbeidet i direktoratsgruppen for gjennomføringen av vanddirektivet og nasjonal referansegruppe. Deltakelse i arbeidet under felles europeisk gjennomføringsstrategi for vanddirektivet (CIS) er fortsatt viktig for å tilføre norsk erfaring og kunnskap, og ikke minst sørge for at revisjonen av vanddirektivet frem mot 2019 også tar hensyn til norske forhold.

Det har i 2017 pågått et eget arbeid på europeisk nivå med å utvikle felles rammer for hvordan fysiske endringer i vassdrag skal håndteres, og å frembringe gode eksempler for vurdering av nye inngrep i vassdrag (vanddirektivets artikkel 4.7). Miljødirektoratet har i samarbeid med NVE arbeidet med rapporteringen av regionale vannforvaltningsplaner og tiltaksprogram til ESA. Endelig rapportering forventes å være gjennomført i februar 2018. Vann-Nett åpner i ny versjon i januar 2018. Fagsystemet er utviklet i en mer brukervennlig utgave hvor sektormyndigheter med ansvar for tiltak får tilgang til å oppdatere og legge inn egne tiltak. Dette er de første forberedelsene til rapportering av tiltak i desember 2018.

Fiskeforvaltning

Innsiget av villaks er mer enn halvert i løpet av de siste 30 årene, og mange bestander er truet eller sårbare. Omtrent 50 norske laksebestander er utryddet eller har så få individer at de står i fare for å bli utryddet.

Tilstandsklassifisering av bestandene av anadrom laksefisk er under omlegging, og i en overgangsfase vil tilstandsvurderingene bygge på eksisterende kategorisering som gradvis avløses av klassifisering etter kvalitetsnormen for villaks og nye klassifiseringssystem som er under utvikling i regi av Vitenskapelig råd for lakseforvaltning (VRL).

Andre runde med klassifisering av til sammen 148 villaksbestander etter kvalitetsnormen ble publisert i juni 2017. Vurderingen viste at 29 bestander nådde minst god kvalitet, mens 119 bestander ikke nådde minst god kvalitet, hovedsakelig på grunn av påvirkning fra rømt oppdrettslaks og/eller ikke normalt høstbart overskudd. Genetiske endringer som følge av innblanding av rømt oppdrettslaks er påvist i 61 av 175 undersøkte villaksbestander. I 50 av disse bestandene ble endringene vurdert som store. I tillegg ble det funnet indikasjoner på innkryssing i 54 bestander.

Det ble i 2017 for første gang vist hvordan genetisk påvirkning fra oppdrettslaks har ført til livshistorieendringer i norske laksebestander. Til tross for at det naturlige høstbare overskuddet i laksebestandene er betydelig redusert, blant annet som følge av negativ menneskeskapt påvirkning, er det ifølge VRL nok gytefisk i 84 prosent av de vurderte laksebestandene i perioden 2013–2016. VRL har i 2017 for første gang estimert den sannsynlige effekten av smittepress fra lakselus. Tapet er beregnet til 10 prosent i gjennomsnitt for perioden 2010–2014 synonymt med et årlig redusert innsig på ca. 50 000 laks.

For en del laksebestander finnes det ikke tilstrekkelig kunnskap til at de kan vurderes etter kvalitetsnormens kriterier. Det er derfor utviklet et forenklet system for å vurdere tilstanden, som er kompatibelt med kvalitetsnormen. Det forenklede systemet vil bli tatt i bruk i 2018.

Et system for klassifisering av sjøørret er under utvikling. Ifølge eksisterende tilstandsvurdering er det 1 127 vassdrag som har eller har hatt bestander av sjøørret. Mens fangstene av sjøørret har holdt seg på et relativt stabilt nivå sør og nord i landet, har fangstene i Midt-Norge og på Vestlandet blitt sterkt redusert. I følge eksisterende vurdering er 45 av de norske sjøørretbestandene tapt eller truet, 111 bestander er kategoriserte som sårbare og 437 bestander er kategorisert som reduserte. VRL vurderer lakselus som et betydelig problem for sjøørreten.

I følge eksisterende tilstandsvurdering er det 114 vassdrag i Norge som har eller har hatt bestander av sjørøye. I perioden 2009–2015 har antallet fanget sjørøye i vassdragene blitt mer enn halvert,

sammenliknet med perioden 1989–2008. I følge eksisterende vurdering er sju bestander tapt eller truet, elleve bestander sårbare og 19 bestander kategorisert som reduserte.

Et nytt opplegg for registrering av sjølaksefiske og elektronisk fangstrapportering er tatt i bruk. Overvåkingsinnsatsen på laks er økt. Nasjonal overvåking av sjøørret er under oppbygging.

Fiskesperra i Driva kom i funksjon i april. Fisketrapp og fangsthus ble tatt i bruk i løpet av august og flytting av sjøørret oppover i vassdraget startet opp. Ved hjelp av en ekspertgruppe ble det identifisert og igangsatt modifierende tiltak som skal sikre at sperra fungerer fullgodt fra sesongen 2018. Utredning av mulige tiltak i Drammen-regionen går etter planen. Vefsna- og Lærdalregionen ble friskmeldt medio oktober.

Driften av fiskesperra i Telemark i regi av Telemark JFF har fungert bra. Det må arbeides videre med å utrede mulige tiltak for at den skal fungere 100 prosent. Det har vært en uventet stor forekomst og oppgang av pukkellaks langs hele kysten fra Øst-Finnmark til Østfold. Det ble igangsatt ad hoc-tiltak for registrering, overvåking og utfisking som krever oppfølging.

Genbankarbeidet er fortsatt omfattende som følge av at historisk mange bestander er tatt vare på og er under reetablering i påvente av eller etter bekjempelsestiltak mot *Gyrodactylus salaris*. Innsamling og midlertidig oppbevaring av bestander i Hardanger er fulgt opp i tråd med forutsetningene. Tiltak for å klargjøre forskningsstasjonen på Ims til midlertidig oppbevaring er i rute.

Arbeidet med tiltaksplanen for klassifisering av laksebestander etter kvalitetsnormen er i sluttfasen. Årsmøte i North Atlantic Salmon Conservation Organization (NASCO) er gjennomført. Med unntak av oppfølging av arbeidet i European Inland Fisheries and Aquaculture Advisory (EIFAAC), er forvaltning av innlandsfisk ikke prioritert.

Trusselbildet mot de ville bestandene er i hovedsak uforandret. Hovedutfordringene for villaksen er, ifølge VRL, innblanding av oppdrettslaks og lakselus. Utvikling av motstandsdyktighet mot tilgjengelige lakselusmidler, og delvis høye lusnivåer er bekymringsfullt. Innføring av "trafikklyssystemet" kan føre til en ytterligere

økning av påvirkning fra lakselus. Nivået på innslag av rømt oppdrettsfisk i elvene synes å være som i de senere år, og utgjør dermed fortsatt en påvirkning som akkumuleres over tid. Behovet for å sikre genetisk mangfold i laksebestandene, blant annet gjennom genbank, vil øke i årene som kommer.

Noen bestander av anadrom laksefisk overbeskattes. Fiske på blandede bestander er i denne sammenhengen fortsatt en utfordring. Et overvåkingsystem som understøtter en fullt ut forsvarlig forvaltning av et fiske på blandede bestander, og en adaptiv (lokal) forvaltning, er ikke på plass i tilstrekkelig grad. Overvåkingen er fortsatt mangelfull for sjørørret og sjørøye. Samlet sett anses videre påvirkning fra akvakultur å være de største utfordringene for framtidig måloppnåelse.

Prioritering 2: Samlet vurdering av resultatoppnåelse for tiltak i godkjente vannforvaltningsplaner og tiltaksprogram

- *Styringsparameter 2.1: Oversikt over tiltak i regionale vannforvaltningsplaner med tilhørende tiltaksprogram på Miljødirektoratets ansvarsområde.*

Miljødirektoratet har vurdert 640 tiltak foreslått i tiltaksprogrammene og oppfølgingen vil bli rapportert i henhold til plan innen utgangen av 2018.

Prioritering 12: Samlet vurdering av resultatoppnåelse for gjennomføring av Tana-avtalen

Bistanden til departementet i gjennomføring av ny Tanaavtale er utført i tråd med oppdraget. Det er etablert en lokal samarbeidsarena for laks i Tana i samarbeid med Tana kommune.

Våtmark

Restaurering av våtmark

I restaureringsprosjektet for myrer og annen våtmark er Plan for restaurering av våtmark i Norge

(2016–2020) under implementering. Vi jobber aktivt med å følge opp denne i samarbeid med Landbruksdirektoratet. 25 restaureringstiltak i myr er til nå gjennomført, og en rekke tiltak er under planlegging. SNO er sterkt inne i de fleste prosjektene, både i prosjekteringsfasen og under gjennomføringen. Det har vært en betydelig kompetanseheving på området i 2017, både i SNO, i fylkesmannsleddet og i Miljødirektoratet. En del restaureringsmidler tilbakeføres, blant annet fordi god prosjektering tar mye tid, mens noen prosjekter utsettes til 2018 på grunn av mye snø og mangel på tele. For kommende år er det lagt grunnlag for en mer målrettet prosjektering, innmelding og rapportering av tiltak.

Prioritering 3: Samlet vurdering av resultatoppnåelse for nasjonal økosystemutredning våtmark

Utredningen fra ekspertgruppen er levert og høring gjennomført. Det planlegges sluttkonferanse våren 2018.

Prioritering 4: Samlet vurdering av resultatoppnåelse for plan for restaurering av myr og våtmark

- *Styringsparameter 4.1: Antall igangsatte restaureringstiltak*
- *Styringsparameter 4.2: Antall meter tettet grøft i myr*

Det er i gang en rekke prosjekter på restaurering av myr, med et spesielt fokus på myr på Østlandet, slik det er lagt opp til i planen. I 2017 er det igangsatt 14 restaureringsprosjekter i felt og ca. 30.000 m grøft er tettet. I tillegg er det gjennomført en rekke forprosjekter.

Det jobbes med styrking av kapasiteten til Fylkesmannen generelt og regional prosjektledelse spesielt (via Fylkesmannen i Oslo og Akershus og SNO).

Det tar imidlertid tid å identifisere, vurdere og planlegge konkrete tiltak. For et større prosjekt (Rørvikvatnet i Møre og Romsdal) viser det seg f.eks. at det er behov for avklaringer med Avinor om fugl og flysikkerhet før ytterligere restaurering kan igangsettes.

Det er mange forprosjekter på gang, og vi forventer at mange av disse kan igangsettes fra 2018. Det går derfor i rett retning, selv om vi ikke får brukt alle tildelte midler. Det ble i revidert nasjonalbudsjett frigitt et beløp tilsvarende overførte midler fra 2016, og ytterligere 12 millioner kr. i nysalderingen. På tross av dette ble det også i 2017 et mindreforbruk. Innmelding av tiltak for 2018 har økt sterkt fra 2017 og legger grunnlag for gjennomføring av et stort antall prosjekter i 2018.

Skog

Viltforvaltning omtales av praktiske årsaker under hovedøkosystem skog. Villreinformvaltningen sorterer under hovedøkosystem fjell, mens rovviltforvaltningen hører inn under nasjonalt mål 1.2. trua arter og naturtyper.

Viltforvaltning

Det er et nasjonalt mål at viltforvaltningen skal gjennomføres i økosystemer som har god tilstand, og som leverer økosystemtjenester.

Norge har samlet sett historisk store bestander av elg, hjort og rådyr. Bestands- og overvåkingsprogrammet for hjortevilt ble etablert av direktoratet i 1991 med sikte på å være et økologisk varslingsystem for ville hjorteviltbestander. Hovedtrenden for elg er at bestandskondisjonen er negativ, men ikke mindre i nord enn i sør. For hjort ser det ut til at den negative trenden er stabilisert, og det ble i 2017 satt fellingsrekord for hjort med over 41 000 felte individer. I 2017 har kartlegging av skrantesjuka hos elg, hjort og rådyr vært mye i fokus, og det ble avdekket et par nye tilfeller av atypisk skrantesjuka på elg og hjort. Kartleggingsarbeidet må påregnes å fortsette i overskuelig framtid.

I 2017 ble forskriften om forvaltning av bever revidert, med sikte på en betydelig forenkling for kommunal forvaltning. Forekomstene av villsvin er stadig økende og vi ser en sakte, men gradvis utvikling i utbredelsesområdet på norsk side, samtidig som fellingstallene øker.

Etableringen av Hønsefuglportalen har gitt grunnlag for bedre oversikt over bestandssvingningene for ulike hønsefugler, men først og fremst lirype. Trenden har vært gjennomgående negativ, men med lokalt positive utviklinger.

Det er i 2016 og 2017 arbeidet med å gjennomgå forskriftene på viltområdet med tanke på å samle disse til én felles viltforskrift. Arbeidet forventes å være ferdigstilt i 2018.

Vi har i 2017 fokusert på utfordringer knyttet til bestandene av dverggås og kortnebbgås, som begge er omfattet av internasjonale handlingsplaner. Dverggåsarbeidet er i tillegg koblet til det bilaterale miljøsam arbeidet med Russland og et femårig EU-LIFE-prosjekt som sluttrapporterte i 2017.

I tillegg ble arbeidet som tar sikte på å etablere internasjonale forvaltningsplaner for grågås og hvitkinngås videreført, og disse artene vil forhåpentligvis få godkjente internasjonale forvaltningsplaner i løpet av 2018. Dette arbeidet drives innenfor rammen av AEWA (African-Eurasian-Waterbird-Agreement). Utover arbeidet mot andre land har vi også i Norge styrket arbeidet ved å gi næringsorganisasjonene, i samarbeid med jegere, mulighet til å utvikle en best mulig praksis i gåseforvaltningen. Vi startet i 2017 også en prosess med å tilpasse FoU- og overvåkingsaktivitetene for de ulike gåseartene til rapporteringskravene i det internasjonale samarbeidet om gås.

Fjell Villreinformvaltning

Skrantesjuka (chronic wasting disease) ble påvist i Norge i mars 2016, og vi gjennomførte samme år et nasjonalt kartleggingsprogram sammen med Mattilsynet for å få bedre oversikt over sykdomsutbredelsen. Vitenskapskomiteen for mattrygghet (VKM) ble gitt i oppdrag å sammenstille kunnskap om skrantesjuka og kom med sin rapport våren 2017. Miljødirektoratet har samarbeidet tett med Mattilsynet i utarbeidelsen av en saneringsplan for skrantesjuka. Planen innebærer i første fase uttak av all villrein i Nordfjella sone 1. Dette ble startet med en utvidet jakt sesong høsten 2017 og videreført med statlige uttak i regi av SNO fra og med oktober 2017. Uttaket er planlagt gjennomført i løpet av vårvinteren 2018.

Miljødirektoratet har i 2017 etablert verdiskapingsprogrammet "Villrein fjellet som verdiskaper". Dette er det viktigste virkemiddelet knyttet til de to europeiske villreinregionene, som ble formelt åpnet på viewpoint Snøhetta 18. september 2017. Programmet fokuserer på bred verdiskaping knyttet til de ti nasjonale villreinområdene, med særlig innretning mot ulike deler av reiselivet. Programmet skal bidra til en god gjennomføring av de regionale planene, og til å utvikle og spre kunnskap om villreinen og villrein fjellet til ulike målgrupper. Fem flerårige prosjekter og et forprosjekt ble startet opp høsten 2017, og disse følges opp av Miljødirektoratet og Norsk villreinsenter gjennom veiledning, nettverkssamlinger m.v.

Miljødirektoratet har i 2017 fått utarbeidet et faggrunnlag med forslag til kvalitetsnorm for villrein (NINA Rapport 1400) fra en uavhengig ekspertgruppe som besto av 13 personer, og som var ledet av Norsk institutt for naturforskning (NINA). Ekspertgruppa anbefaler at kvaliteten på villreinområdene skal vurderes hvert femte år i en tredelt skala hvor god og middels vil være godkjent, mens dårlig ikke vil være godkjent. For å måle kvaliteten på hvert villreinområde foreslår ekspertgruppa tre delnormer: Bestandsforhold, lavbeiter og leveområde og menneskelig påvirkning. Miljødirektoratet vil i 2018 utarbeide og fremme forslag til kvalitetsnorm for villrein i form av et forslag til forskrift med kommentarer innen 1. juni. Forskriften skal etter planen fastsettes høsten 2018.

Kulturlandskap

Miljødirektoratet har, sammen med Riksantikvaren og Landbruksdirektoratet, arbeidet med et forslag til utvelgelse av nye områder i ordningen «Utvalgte kulturlandskap i jordbruket» (UKL). Bakgrunnen er en budsjettøkning i 2017. Fylker, berørte grunneiere, kommuner og direktorater har utarbeidet dokumentasjon som grunnlag for vurdering av aktuelle kandidat områder for perioden 2017–2020. Aktiviteten i de utvalgte kulturlandskapene rapporteres gjennom egen årsrapport til departementene.

Tilstandsvurdering og kvalitetssikring av kunnskap om områder registrert som «nasjonalt verdifulle kulturlandskap» er videreført.

Prioritering 13: Samlet vurdering av resultatoppnåelse ordningen med utvalgte kulturlandskap

• Styringsparameter 13.1: Status i arbeidet

Oppfølging av eksisterende områder følger innarbeidede rutiner. Tilråding om ti nye utvalgte kulturlandskap (UKL) ble sendt til KLD og LMD i mai, og disse ble formelt utpekt og inkludert i juni (se www.ukl.no for oversikt over de 22 tidligere og de 10 nye områdene). På oppdrag fra departementene har direktoratene, med bidrag fra aktuelle fylker, deretter utarbeidet ytterligere tilråding på videre supplering med 14 nye områder. Fylkesmennene har levert gode og prioriterte innspill innenfor stramme tidsfrister, og vi har et godt samarbeid med Landbruksdirektoratet og Riksantikvaren både om utpeking av nye områder, og om forvaltning av ordningen.

Fremmede organismer og GMO

Fremmede arter

Mange av de fremmede artene som finnes i Norge utgjør liten eller ingen trussel mot naturmangfoldet, mens en del fremmede arter gjør stor skade i områdene de sprer seg til. Til sammen er det påvist rundt 2 300 fremmede arter i norske områder. 1 080 av disse kan formere seg i norsk natur. Over 200 fremmede arter er vurdert å utgjøre høy eller svært høy økologisk risiko og kan skade landets naturmangfold. Disse artene er oppført i Norsk svarteliste over fremmede arter i Norge, som ble utgitt av Artsdatabanken i 2012, og som vil bli oppdatert i 2018.

Under forskrift om fremmede organismer, har Miljødirektoratet i 2017 fokusert på å utvikle gode rutiner for saksbehandling, og å sikre et godt kunnskapsgrunnlag for effektiv saksbehandling og helhetlige beslutningene. Miljødirektoratet har også arbeidet med forslag til enkelte mindre endringer i forskriften, blant annet knyttet til virkeområde og oppføring av arter og grupper av organismer i forskriftens vedlegg, og presiseringer i forskriftsbestemmelser som gjelder planter, marine organismer og hold av vilt.

Vi fattet omlag 40 vedtak under forskriften, og mange av vedtakene omfattet et stort antall arter. Miljødirektoratet var på uanmeldt tilsyn til ti hagesenter i 2017. Hovedfokus var å avdekke salg av forbudte planter. Det ble funnet avvik hos flere hagesenter. SNO fikk i 2017 i oppdrag å kartlegge i hvor stor grad utvalgte hageplanter sprer seg fra planteskoler. Områdene rundt seks planteskoler i Hordaland og Sogn og Fjordane ble kartlagt. Funn av bestander av hvitrogn og søtmispel kom fra planteskolen i nærheten. Andre funn var vanskeligere å definere som spredninger fra planteskoler.

Vitenskapskomiteen for mattrygghet (VKM) har på oppdrag fra Miljødirektoratet i 2017 levert flere risikovurderinger av fremmede organismer som var viktige som grunnlag for saksbehandling og utvikling av forskrift om fremmede organismer. På bakgrunn av Miljødirektoratets vurdering av forvaltningsrelevansen ved VKM sitt arbeid, besluttet KLD at avtalen med VKM om risikovurderinger av fremmede arter, CITES og mikrobiell økologi skal videreført på varig basis, og komiteen skiftet i den anledning navn til Vitenskapskomiteen for mat og miljø.

Miljødirektoratet leverte på oppdrag fra KLD en skisse til innhold og organisering av arbeidet med en tiltaksplan for fremmede organismer, og opprettet en direktoratsgruppe for samarbeid og utvikling av planen.

Tiltak mot stillehavsøsters er blitt gjennomført i flere fylker (jf. beskrivelse under hav og kystvann).

I tillegg har Miljødirektoratet fulgt opp tidligere vedtatte handlingsplaner mot vasspest og smal vasspest, mink, mårhund, rynkerose og lakseparasitten *Gyrodactylus salaris*. Sistnevnte omtales nærmere under avsnittet om fiskeforvaltning.

Videre har vi finansiert tiltak og prosjekter mot fremmede arter er gjennomført i fylkene, inkludert bekjempelsestiltak i og utenfor verneområdene, utvikling av fylkesvise handlingsplaner mot fremmede arter, utvikling av informasjonsmateriale og tiltak for å koordinere innsatsen mot fremmede arter i fylkene.

NINA har gjennomført et prosjekt på e-DNA både i 2016 og 2017 for å se om gjedde har kommet oppstrøms fiskesperra i Telemarkkanalen. Resultatene så langt tyder på at dette ikke har skjedd. Det ble

gjennomført en rotenonbehandling av Gjetjtjønna på Røros for å utrydde en ulovlig utsetting av mort. Tiltaket ble gjennomført for å hindre spredning til Håelva i Glommas nedslagsfelt. Det ble også gjennomført rotenonbehandling av Råvatnet, Bjørgtjønna og deler av elva Tylda i Stjørdal kommune for å fjerne gjedde og dermed unngå spredning til det nasjonale laksevassdraget Stjørdalselva.

Miljødirektoratet er ansvarlig myndighet etter Forskrift om utenlandske treslag til skogbruksformål. Myndighet er delegert til Fylkesmannen med Miljødirektoratet som klageinstans. Miljødirektoratets klagesaksbehandling har, siden forskriften trådte i kraft i 2012, vært preget av lang saksbehandlingstid. I løpet av 2017 er restanselistene borte og saksbehandlingstiden kraftig redusert.

Miljødirektoratet og Landbruksdirektoratet gjennomgikk i 2017 forskrift om utenlandske treslag til skogbruksformål. Direktoratene kom med et omforent forslag til en revidert forskrift, hvor det blant annet ble foreslått meldeplikt og ikke søknadsplikt for de fleste former for juletreproduksjon. Videre prosess med offentlig høring av ny forskrift er satt på vent på grunn av nye oppdrag i 2018 med relevans for forskriften.

Genmodifiserte organismer

Miljødirektoratet har på oppdrag fra departementet levert et endelig forslag til nye, forenklede og mer effektive saksbehandlingsrutiner for behandling av markedsføringssøknader under direktiv 2001/18/EF. Disse ble vedtatt og publisert av departementet i juli 2017.

Miljødirektoratet har gjennomført våre oppgaver i tråd med instruksen for arbeidet med genmodifiserte organismer (GMO) for 2017, som innebar å håndtere tilfeller der ikke-godkjente GMO påvises i norsk natur, koordinere nasjonale høringer i spørsmål om godkjenning av genmodifiserte organismer, avgi slutttilrådninger om GMO til departementet og gi innspill om miljørisikovurderinger vedrørende GMO-legemidler.

Miljødirektoratet er ansvarlig for tilsyn med GMO til alt annet enn mat og fôr. I 2017 ble det varslet om en ulovlig utsetting av genmodifisert petunia på EØS-markedet. Miljødirektoratet har kartlagt markedet i Norge og rapportert fortløpende til EU Kommisjonen

i henhold til forpliktelsene under direktiv 2001/18/EF. Saken vil bli fulgt opp med tilsyn i 2018.

Tilsyn med GMO i mat, fôr og såvarer under genteknologiloven er delegert Mattilsynet fra Klima- og miljødepartementet, og direktoratet samarbeider med Mattilsynet om en plan for tilsyn på området, og vi blir varslet ved funn av levende GMO. I 2017 varslet Mattilsynet oss om funn av importert papaya, som var genmodifisert og importert fra Thailand. Dette er første gang vi i Norge har oppdaget hel, fersk frukt som er genmodifisert.

Nasjonale høringer om godkjenning av GMO gjennomføres når det er søkt om et produkt i EU. Det ble gjennomført norsk, alminnelig høring på 18 søknader mottatt fra EU.

Miljødirektoratet ga en slutttilrådning til departementet på én ny markedsførings søknad angående genmodifisert nellik (SHD-27531-4), og en tilrådning om fornyelsessøknaden til den genmodifiserte nelliken Moonlite. Begge ble sendt kort tid etter vedtak ble fattet i EU. Vi har også bidratt til endelig avklaring om at fisk som er behandlet med en DNA-vaksine, og som nylig ble godkjent til bruk i EØS-området, ikke resulterer i at fisken blir definert som GMO under genteknologiloven.

Miljødirektoratet har sammen med Finland og USA vært co-chair i utarbeidelsen av et konsensusdokumentet om biologien til atlantisk laks i OECD regi. Rapporten ble ferdigstilt i 2017.

Vi har i prøveperioden til VKM nedprioritert å gi innspill om miljørisiko i forbindelse med godkjenning av genmodifiserte legemidler, men arbeidet vil bli gjenopptatt nå når VKM endelig har fått tildelt miljørisikovurderingsoppdraget fra KLD.

Miljødirektoratet har i år hatt fokus på å få kartlagt mikrobiell antibiotikaresistens (antimicrobial resistance, AMR) hos viltlevende arter i terrestriske og akvatiske miljø. I 2017 har Veterinærinstituttet og NIFES gjennomført kartlegging av AMR i hjortedyr og blåskjell. I tillegg har Genøk en studie på reinsdyr og NIBIO en screening studie av flere arter for å kartlegge tilstedeværelsen av antibiotikaresistensmarkørgener (ARMG). VKM har fått i oppdrag å gjennomføre en litteraturstudie av antibiotikaresistens i viltlevende arter.

Miljødirektoratet har fulgt opp forskrift om deklarerer og merking av mikrobiologiske produkter.

Prioritering 9: Samlet vurdering av resultatoppnåelse bekjempelse av fremmede arter

• Styringsparameter 9.1: Antall tiltak gjennomført

I de siste årene har fylkesmennene fått en betydelig økning i midlene til gjennomføring av bekjempingsplaner. Omfanget av iverksatte tiltak vil bli oppsummert i løpet av 2018.

Miljødirektoratet leverte på oppdrag fra KLD en skisse til innhold og organisering av arbeidet med en tiltaksplan for fremmede organismer, og opprettet en direktoratsgruppe for samarbeid og utvikling av planen.

Videre har vi finansiert tiltak og fylkene har gjennomført prosjekter mot fremmede arter, inkludert bekjempelsestiltak i og utenfor verneområdene, utvikling av fylkesvise handlingsplaner mot fremmede arter, utvikling av informasjonsmateriale og tiltak for å koordinere innsatsen mot fremmede arter i fylkene.

Miljødirektoratet og Landbruksdirektoratet har gjennomført en gjennomgang av forskrift om utenlandske treslag til skogbruksformål.

Tilstand i økosystemene Økologisk grunnkart og naturtypekartlegging

Arbeidet med det økologiske grunnkartet ble startet opp i 2017 ved at den rådgivende direktoratsgruppen ble etablert og Artdatabankens arbeid med nødvendig infrastruktur ble videreført.

Vi gjennomførte i 2017 et betydelig utviklingsarbeid både knyttet til metodikk etter Natur i Norge (NiN), og metode for å vurdere økologisk kvalitet i lokaliteter av naturtyper av nasjonal forvaltningsinteresse. Det er krevende med utviklingsarbeid parallelt med operativ kartlegging.

Vi leverte forslag til en liste over naturtyper av nasjonal forvaltningsinteresse og metode for å vurdere økologisk kvalitet i hver lokalitet av disse naturtypene. Det er foreslått at totalt 76 naturtyper inkluderes som naturtyper av nasjonal forvaltningsinteresse. Utvalget omfattes av kriterier som er gitt i Meld. St. 14 (2015-2016) Natur for livet og består av naturtyper i Norsk rødliste for naturtyper 2011, i tillegg til naturtyper foreslått av en ekstern ekspertgruppe. Vi har videre foreslått en metode for å vurdere lokalitetskvalitet basert på naturvitenskapelige kriterier. Denne metoden er utviklet av en ekstern ekspertgruppe, prøvd ut i praktisk kartlegging i 2017, evaluert og deretter justert.

Den operative kartleggingen foregikk i områder der en forventet å finne truet natur, hovedsakelig i områder utsatt for press. Fylkesmannen bistod i arbeidet med rutevalg og varsel av grunneiere før kartleggingssesongen. I tillegg mottok vi tilbakemeldinger gjennom en åpen innspillsrunde. Om lag 120 naturkartleggere var ute på oppdrag for oss og totalt 630 750 mål (2 523 ruter) i tolv fylker ble kartlagt. Målet er at økologisk kvalitet i de kartlagte lokalitetene skal fastsettes i etterkant.

For mange av de rødlistede naturtypene er nøyaktig avgrensning basert på NiN svært komplisert og krever betydelig opplæring av kartleggere og oppfølging gjennom sesongen. Med til dels stor innsats fra flere fylkesmennsembeter, har kvaliteten på naturtypedata i Naturbase for skog blitt betydelig forbedret. Vi har mottatt rapporter på dette fra de enkelte embetene. Rekartlegging har funnet sted både i felt eller gjennom vurderinger på bakgrunn av flyfoto. I samarbeid med Landbruksdirektoratet og Skogeierforbundet har vi kommet fram til løsninger for håndtering av skjøtselsråd i skog knyttet til Naturbase. Over 8 000 skjøtselsråd i skog ble fjernet fra Naturbase i første omgang. I 2017 ble også et samarbeidsprosjekt med Landbruksdirektoratet videreført. Formålet er å bedre samsvaret mellom MIS og naturtyperegistreringer i skog ved innføring av NiN-systemet.

System for økologisk tilstand

Et av de viktigste grepene i St.meld. 14, Natur for livet, for å effektivisere naturforvaltningen, er å utvikle et system for måling av økologisk tilstand knyttet til forvaltningsmålene for økosystemene på land og i havet.

Vi har, gjennom vår observatørrolle, fulgt arbeidet i Klima- og miljødepartementets ekspertråd for god økologisk tilstand, inkludert undergruppen som jobbet med hav. Ekspertrådet rapport ble levert 1. juni 2017 og offentliggjort gjennom lanseringsseminar samme måned. Ekspertrådet har foreslått et helhetlig rammeverk for fastsetting av god økologisk tilstand i alle økosystemene, basert på erfaringer fra spesielt naturindeks for Norge, vannforskriften og forvaltningsplanene for havområdene. Det gjenstår en betydelig videreutvikling av systemet før det kan testes og tas i bruk.

På oppdrag fra KLD har vi vurdert rapporten og gitt våre anbefalinger om oppfølging med sikte på operasjonalisering innen 2020. Anbefalingene er i all hovedsak i samsvar med ekspertrådet. Vi har – i tråd med oppdrag fra KLD – igangsatt FoU- prosjekter for videreutvikling av metodikk og samlet vurdering for terrestriske økosystemer. Vi har også hatt workshop og planlagt tilsvarende videreutvikling for hav. Det tas sikte på å starte utprøving av fagsystemet for ett eller flere pilotområder høsten 2018.

Arbeidet i direktoratsgruppen for økologisk tilstand er også i gang, og det ble gjennomført oppstartsseminar i oktober med bred deltakelse.

Naturindeks

Naturindeks for Norge måler tilstanden til det biologiske mangfoldet i Norge og viser utviklingen i det biologiske mangfoldet i hovedøkosystemene. Den er basert på ca. 300 indikatorer. Naturindeksen brukes som indikator for økologisk tilstand i hovedøkosystemene under nasjonalt mål 1.1.

Naturindeksen lanseres hvert femte år, og neste hovedlansering er i 2020. Vi jobber kontinuerlig med å videreutvikle Naturindeks for Norge, og i 2017 fortsatte arbeidet med å videreutvikle og styrke indeksens database, innsynsløsning og datagrunnlag, blant annet gjennom avtale med NINA om fagansvar samt vedlikehold og drift av database- og innsynsløsning, oppfølging av FoU-prosjekter og seminar med faggruppa for naturindeks.

Prioritering 1: Samlet vurdering av resultatoppnåelse fagsystem for god økologisk tilstand

- *Styringsparameter 1.1: Forslag til fagsystem for god økologisk tilstand utviklet innen 1. juni 2017*

Ekspertrådet for utvikling av system for god økologisk tilstand leverte sin rapport juni 2017. Ekspertrådet foreslår et helhetlig rammeverk for fastsetting av god økologisk tilstand i alle økosystemene, basert på erfaringer fra spesielt naturindeks for Norge, vannforskriften og forvaltningsplanene for havområdene. På oppdrag fra KLD har vi vurdert rapporten og gitt våre anbefalinger om oppfølging med sikte på operasjonalisering innen 2020.

Prioritering 6: Samlet vurdering av resultatoppnåelse naturkartlegging og økologisk grunnkart

- *Styringsparameter 6.1: Utarbeidete kriterier for prioritering av kartlegging*
- *Styringsparameter 6.2: Ferdig utarbeidet metode for verdsetting av kartlagt natur*
- *Styringsparameter 6.3: Status i arbeidet med naturkartlegging*

Det er levert forslag til liste med naturtyper av nasjonal forvaltningsinteresse. Utvalget omfattes av kriterier gitt i Meld. St. 14 (2015–2016) Natur for livet.

Forslag til metode for å vurdere lokalitetskvalitet basert på naturvitenskapelige kriterier er utarbeidet av en ekstern ekspertgruppe, prøvd ut i praktisk kartlegging i 2017, evaluert og deretter justert. Det er behov for videreutvikling og tilrettelegging av den leverte metodikken for bruk i feltkartlegging.

I den operative kartleggingen ble totalt 630 750 mål (2 523 ruter) i tolv fylker kartlagt i 2017.

Tverrgående naturmangfold Inngrepskonsekvenser energiutbygging

Oppfølging av en "nasjonal ramme for vindkraft" er fulgt opp med interne faglige oppdateringer innenfor åtte fagområder som publiseres tidlig i 2018, og tett samarbeid med NVE. Dette inkluderer deltakelse i deres interne arbeidsgruppe.

Internasjonalt arbeid på naturmangfoldsområdet

I det internasjonale arbeidet med å ivareta naturmangfoldet har direktoratet ulike roller og ansvar knyttet til en rekke konvensjoner og avtaler.

I arbeidet med konvensjonen om biologisk mangfold (CBD) har Miljødirektoratet i tråd med oppdrag levert en oversikt til KLD over vedtak som bør gis særlig prioritet etter felles partsmøte for CBD, Nagoyaprotokollen og Cartagenaprotokollen i desember 2016. Flere innspill til CBD på verneområder og fremmede arter er under utarbeidelse og vi er valgt inn i en arbeidsgruppe om synergier mellom biomangfoldkonvensjonene. Vi viser videre til rapportering under resultatområdet klima for omtale av oppdrag om naturbaserte løsninger, der koblinger mot vedtak fra CBD er viktig del av besvarelsen. Arbeidet med utkast til nasjonalrapport for CBD er påbegynt. Vi har deler av året hatt begrenset kapasitet og prioritert internasjonale forhandlingsmøter og oppdrag fra departementet.

Miljødirektoratet har levert en ekstern evaluering av Trondheimskonferansen om biologisk mangfold.

Vi har fulgt opp vedtak fra partsmøtet under Cartagenaprotokollen og gitt innspill om behov for å utarbeide flere veiledningsdokumenter under protokollen. Vi bistår KLD i arbeidet med forskriftene som utarbeides som del av norsk implementering og deltok i november med innlegg på workshopen Advancing implementation of the Nagoya protocol arrangert av EU kommisjonen.

Brorparten av arbeidet under konvensjonen om internasjonal handel med truede arter av vill flora og fauna (Cites) har, foruten nasjonal oppfølging av vedtak fattet på den 17. partskonferansen (CoP17), særlig i forbindelse med utstedelser av tillatelser under Cites-forskriften, også bestått i arbeid med digitalisering av Cites-tillatelser. I tillegg har Miljødirektoratet deltatt på

møter under de ulike komiteer under Cites (henholdsvis dyre- og plantekomiteen og den stående komite).

I Bernkonvensjonen har Miljødirektoratet formannen i byrået, og vi har fulgt opp denne rollen. Det er stor usikkerhet knyttet til finansiering av konvensjonen i 2018, noe som vil kunne kreve ekstra innsats.

I Bonnkonvensjonen for trekkende arter har vi fulgt opp styreledervervet og, i samråd med sekretariatet, forberedt møter for henholdsvis vitenskapskomiteen og det 12. partsmøtet (oktober 2017). Som oppfølging av Norges listeforslag av isbjørn, og listing av arten ved forrige partsmøte, har vi i samråd med sekretariatet lagt en plan for ekspertmøtet i 2018 om konvensjonens bidrag til vern og forvaltning av isbjørn.

Miljødirektoratet følger løpende opp forpliktelsene under Ramsarkonvensjonen. Arbeidet med ny nasjonalrapport er startet opp og leveres februar 2018.

På det femte plenums møtet under Naturpanelet (IPBES-5 i Bonn) ble den rullerende planen for kapasitetsbygging godkjent. På plenums møtet i mars 2018 skal det godkjennes fire regionale og en tematisk utredning på landforringelse og restaurering. Miljødirektoratet har fulgt opp rollen både som nasjonalt kontaktpunkt og medlem i Naturpanelets byrå, hvor blant annet det femte møtet i IPBES arbeidsgruppe for kapasitetsbygging ble avholdt i Trondheim april 2017.

Naturpanelets tekniske støtteenhet for kapasitetsbygging har støttet gjennomføringen av vedtatt plan for kapasitetsbygging. Støtteenheten har i 2017 gjennomført ni større workshops og regionale dialogmøter for eksperter og beslutningstakere i de fem FN-regionene. Støtteenheten har i tillegg videreutviklet fellowship-programmet og gjennomført en rekke nettlæringsaktiviteter. Enheten samarbeider med partnere for gjennomføring og ytterligere mobilisering av ressurser for implementering av kapasitetsbyggingsplanen. I tråd med oppdrag fra KLD har Miljødirektoratet igangsatt arbeidet med evaluering av støtteenhetens arbeid, som del av beslutningsgrunnlaget for eventuell videreføring. Rapporten leveres i mars 2018.

Internasjonalt deltar Miljødirektoratet årlig på mellom fem-seks ekspertgruppemøter i EU-kommisjonen

under EUs tømmerforordning. Norge leverte i 2017 sin første to-årsrapport under forordningen, et samarbeid mellom Miljødirektoratet (importert tømmer) og Landbruksdirektoratet (avvirkning av norsk tømmer). Miljødirektoratet koordinerer arbeidet på området samt den praktiske gjennomføringen av tømmerforskriften som gjennomfører tømmerforordningen i norsk rett. Tilsyn med kravene i tømmerforskriften følges opp av Miljødirektoratets produkttilsynsseksjon. Interpol har fått midler for regionale kapasitetsbyggingsarrangementer i arbeidet med å forhindre ulovlig hogst.

Prioritering 7: Samlet vurdering av resultatoppnåelse for review team konvensjon biologisk mangfold

Miljødirektoratet har vært i dialog med KLD og CBD knyttet til utvikling av metodikken for en landgjennomgangsmekanisme for CBD, men det er ikke mottatt konkrete forespørsler om deltakelse på internasjonale møter eller landgjennomganger i 2017.

Nasjonalt mål 1.2: Ingen arter og naturtyper skal utrykkes, og utviklingen til truede og nær truede arter og naturtyper skal forbedres.

Trua arter og naturtyper

Truede arter er arter som står i fare for å dø ut. Den offisielle oversikten over hvilke arter dette gjelder gis i den nasjonale rødlista. Rundt halvparten av artene på den norske rødlista er regnet som truet, av disse har 241 arter ekstrem høy risiko for å dø ut fra Norge hvis rådende forhold vedvarer. Også mange kulturlandskap og naturtyper er i ferd med å forsvinne. Dette skyldes først og fremst at jordbruket er svært endret i forhold til for 50-100 år siden. Gjengroing er en stor trussel mot naturmangfoldet i kulturlandskapet.

Vi og fylkesmennene gjør en innsats for truede arter gjennom arbeidet med å følge opp handlingsplaner og faggrunnlag for ca. 38 arter, og gjennom tiltak iverksatt etter tildeling av tilskudd for 95 arter. Et eksempel er oppdrettsanlegg for å sikre genmateriale fra truede bestander av elvemusling.

Med bakgrunn i samarbeidet med svenske miljømyndigheter ble det i 2017 levert en samordningsrapport for overvåking av fjellrev i Norge og Sverige. En felles handlingsplan for fjellrev med Sverige ble også ferdigstilt. Vinteren 2017 ble det satt ut fjellrev på Hardangervidda fra avlsprogrammet for fjellrev. 40 ynglinger ble dokumentert i Norge i 2017, de fleste i Midt- og Sør-Norge.

Naturmangfoldloven §§ 54 og 55 stiller krav om meldeplikt for jord- og skogbrukstiltak som kan påvirke utvalgte naturtyper. Vi samarbeider med og Landbruksdirektoratet om retningslinjer for hvilke tiltak dette skal omfatte, basert på hovedlinjene som ble avklart med KLD og LMD i 2016. Det tas sikte på at en veileder skal være klar våren 2018.

Fylkesmannen har, med rammer gitt av Miljødirektoratet, fordelt midler til skjøtselstiltak i truet natur i alle landets fylker. Så langt er det iverksatt skjøtsel i om lag 600 lokaliteter av slåttemark, og antallet områder med kystlynghei, slåttemyr og høstingsskog som blir restaurert og skjøttet har økt fra forrige år. Tiltaksrettet informasjon, regional fagrådgivning og kvalitetssikring av tiltak med skjøtelsesplaner bidrar også til forbedret tilstand for flere naturtyper.

Revisjon av handlingsplanen for den utvalgte naturtypen slåttemark og egen handlingsplan for den utvalgte naturtypen slåttemyr er forsinket på grunn av manglende kapasitet i direktoratet. Revisjon av handlingsplan for hule eiker, også utvalgt naturtype, går etter planen i samarbeid med Fylkesmannen i Vestfold. Sammenstilling av overvåkingsdata for hule eiker er igangsatt, og det vil i april 2018 bli levert et oppdatert opplegg for videre overvåking av hul eik i Norge, inkludert forslag til tilhørende artsovervåking.

Det er laget et internt policydokument om bruk av miljøerstatning ved overtredelse av aktsomhetsplikt og utvalgte naturtyper. To varsler om at vi vurderer å vedta pålegg om miljøerstatning er sendt ut. I den ene saken er pålegg gitt, og saken er avsluttet. Det er levert forslag til departementet om samordning av regelverk for overtredelsesgebyr for lover på miljøområdet.

På grunnlag av oppdrag fra KLD om "Tiltak for å ta vare på truet natur – oppfølging av Meld.St.14

(2015-16)", er Miljødirektoratet i gang med prosjektet som skal vurdere egnet virkemiddelbruk for å ivareta truede arter, truede naturtyper og naturtyper viktige for truede arter.

SNO gjennomførte bestilte tiltak fra forvaltningsmyndighetene, inkludert tiltak for å ta vare på truede orkideer i Telemark og bevaringstiltak for dverggås og fjellrev.

Prioritering 10: Samlet vurdering av resultatoppnåelse for prioritering eller fredning av arter og utvalgte naturtyper

• Styringsparameter 10.1: Status i arbeidet

Jf. ny bestilling fra KLD om hvordan arbeidet med trua natur skal løses, er Miljødirektoratet i rute. Direktoratet startet dette arbeidet medio august 2017 og jf. bestillingen vil oppdraget ha levering høsten 2018.

Rovvilt

Vi har løpet av 2017 løst flere oppdrag fra KLD knyttet til forvaltningen av ulv. Dette omfatter blant annet vurderinger rundt skadehistorikk og skadepotensial i forhold til spredningsmønster, atferdsstudier av ulv i utvalgte revir, vurderinger av endret lisensfelleringsperiode og forslag til felles retningslinjer for forvaltning av ulv i grensevir.

Miljødirektoratet har på oppdrag fra KLD startet arbeidet med å gjennomføre en uavhengig utredning av den genetiske opprinnelsen til ulvestammen i Norge. Del 1 av oppdraget, hvor en uavhengig forskningskomité har gjennomgått eksisterende forskning, er rapportert og oversendt KLD. Videre har vi arbeidet med å utforme rammene for del 2 som er en utlysning av et nytt prosjekt hvor det skal gjennomføres genetiske analyser med nye metoder. Prosjektet skal etter planen starte opp i løpet av 2018.

Videre har vi lyst ut og tildelt fem kunnskapsprosjekter på ulv, et forskningsprosjekt som skal innhente kunnskap om bjørnens predasjon på reinkalver og et forskningsprosjekt om kongeørnas predasjon på sau og lam på Fosen.

Statens naturoppsyn (SNO) fortsatte sitt omfattende arbeid med innsamling og kvalitetssikring av data for bestandsberegninger av store rovdyr og kongeørn. Alle data fra felt kvalitetssikres av SNO og anslagsvis 80–90 prosent av feltaktiviteten som ligger til grunn for bestandsberegningene av store rovdyr, er gjennomført av SNO.

SNO har hatt særlige oppdrag knyttet til forvaltningsmerking av ulv og bistand til skadefellingslag i forbindelse med skader av ulv i løpet av sommeren.

Prioritering 1 1: Samlet vurdering av resultatoppnåelse rovviltforliket og stortingsmeldingen om ulv

- Styringsparameter: 11.1
Status på nasjonalt bestandsmål for gaupe
- Styringsparameter: 11.2
Status på nasjonalt bestandsmål for jerv
- Styringsparameter: 11.3
Status på nasjonalt bestandsmål for bjørn
- Styringsparameter: 11.4
Status på nasjonalt bestandsmål for ulv
- Styringsparameter: 11.5
Status på nasjonalt bestandsmål for kongeørn

Resultatene fra nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt i 2017 viste at ulv lå over det nasjonalt fastsatte bestandsmålet med 7,5 ungekull, mens gaupe og brunbjørn lå under med henholdsvis 55,5 og 6 ungekull. Det ble påvist 40 ungekull av jerv våren 2017, som er over bestandsmålet. I løpet av våren ble det gjennomført ti hiuttak, slik at netto antall overlevende ungekull var under det nasjonale bestandsmålet. (Måloppnåelsen vurderes ut fra antallet fødte kull, det vil si før uttak). I perioden 2010–2014 er det anslått at det var 963 (652–1 139) hekkende kongeørnpar i Norge. Bestanden antas å være i tråd med bestandsmålet.

Nasjonalt mål 1.3: Et representativt utvalg av norsk natur skal bevares for kommende generasjoner.

Verneområder

Hovedmålet med å opprette verneområder er å sikre et representativt utvalg av Norges naturtyper og landskap for kommende generasjoner. Vern skal også bidra til å sikre områder av spesiell verdi for planter og dyr. Av de 17,1 prosent av Norges fastlandsareal som er vernet, dominerer høyfjellsområder i arealomfang. Flere viktige naturtyper er ennå ikke tilstrekkelig fanget opp. Dette følges opp gjennom videre arbeid med skogvern, marint vern og supplerende vern.

En annen hovedutfordring er å sikre verneverdiene i etablerte verneområder. Dette krever god myndighetsutøvelse, gode avveininger mellom brukerinteresser og verneformål og tiltak for skjøtsel og restaurering, tilrettelegging og informasjon. Vi har mangelfull kunnskap om tilstanden i verneområdene, men har indikasjoner på at tilstanden er dårlig i en betydelig andel av områdene. Arbeidet med kartlegging og overvåking må intensiveres for å få nødvendig kunnskap om status. Implementering av merkevarestrategien og besøksforvaltning vil også være viktige elementer i arbeidet.

Arbeidet med skogvern i 2017 gikk i henhold til planen, men det var utfordringer med å sikre nok kapasitet til arbeidet med frivillig vern. Dette gjelder hos fylkesmennene, men også hos statens skogsakkyndige og i skogeierforeningene. Det ble i 2017 vernet mer skog enn noen gang tidligere. 114 områder ble vernet med et samlet areal på 213 kvadratkilometer produktiv skog. Det har vært dialog med Statskog om videre vern på Statskog SF sin grunn og det er gjennomført naturfaglig kartlegging av ca. 200 km² i 2017. Faglig evaluering av skogvernet er gjennomført.

Tilråding om å opprette Lofotodden nasjonalpark ble oversendt i april, og tilråding om å utvide Saltfjellet-Svartisen og vern av arealer i tidligere Hjerkinnskytefelt ble klargjort for oversendelse. Plan for gjennomføring av fylkesvise supplerende verneplaner ble oversendt ved årsskiftet.

En forenklet og dynamisk løsning for forvaltningsplaner ble fra høsten 2017 tatt i bruk. Vi er i rute i arbeidet med å tilpasse fagsystemet for verneområder (NatStat) til gjeldende metodikk for naturtypekartlegging (NiN). Revidert NatStat skal kunne brukes fra våren 2018. Direktoratet har vært

involvert med rådgivning i større enkeltsaker rundt økologisk kompensasjon, spesielt Åkersvika og Tyrifjorden.

Direktoratet har bistått KLD med innmelding av norske områder til det europeiske verneområdenettverket, Emerald Network.

Nye nasjonalparkstyrever med grunneierrepresentasjon er etablert for Jomfruland og Raet. Styre for Øvre Anarjohka nasjonalpark er etablert. Verneområdestyret for Trollheimen er utvidet med partsrepresentanter. Grunneierrepresentasjon i styret for Skarvan og Roltdalen nasjonalpark er under forberedelse. Arbeidet med forvaltningsplaner for nasjonalparker og store verneområder er forsinket. Vi har levert forslag til endrede ferdselsbestemmelser i verneforskriftene for nasjonalparker og landskapsvernområder som inngår i nasjonalparkplanen og avventer tilbakemelding fra departementet.

Bestilling av midler til tiltak i verneområder er a jour, og midler er tildelt i lys av prioriteringer fra forvaltningsmyndighetene og strategien for bruk av tiltaksmidler. Det er gjennomført mange og til dels omfattende skjøtselstiltak for å redusere truslene mot verneverdiene. Naturoppsynet i verneområdene er gjennomført i samråd med forvaltningsmyndighetene. I utvalgte verneområder har det vært fokusert særlig på bygge- og inngrepssaker. Videre har det vært fokusert særlig på å bistå med brukerundersøkelser i de store verneområdene.

Prioritering 8: Samlet vurdering av resultatoppnåelse etablere tilskuddsordning for nasjonale turstier

- *Styringsparameter 8.1: Antall prosjekter gjennomført*

Det er i 2017 gitt midler til Preikestolen, Kjerag, Trolltunga og Gaustatoppen for tiltak under tilskuddsordningen Nasjonale turstier. Dette er de første tildelingene fra denne tilskuddsordningen, og de fire tilskuddene som er gitt har bidratt til viktige

og helt nødvendige tiltak for å forbedre stiene (inkl. sikkerhetstiltak) til disse 4 destinasjonene. De tiltakene det ble gitt tilskudd til ble gjennomført i 2017, men inngår som elementer i større prosjekter med lang varighet. Det er for tidlig å gi en samlet vurdering av virkningen av denne tilskuddsordningen.

Prioritering 14: Samlet vurdering av resultatoppnåelse fylkesvis supplerende områdevern

- *Styringsparameter 14.1: Omfang av områder (areal) identifisert som aktuelle for verneplanprosess*

Ut fra oppdraget og nærmere avklaringer med KLD, har vi utarbeidet et opplegg for prioriteringer for et supplerende vern, fordelt på naturtyper og geografiske områder. Det har ut fra dette ikke vært grunnlag for å identifisere konkrete områder, men det er laget arealanslag for aktuelle naturtyper. Måloppnåelsen vurderes som god.

Prioritering 15: Samlet vurdering av resultatoppnåelse fylkenes utnyttelse av skogvernbudsjettet

- *Styringsparameter 15.1 Status for skogvern pr. fylke/region sammenlignet med behovet slik det framgår av skogvernevalueringen*

Bevilgningen for 2017 ble i praksis utnyttet fullt ut. For ett frivillig vern-område kom avklaringen rundt avtale for sent til at området kunne vernes i 2017, men det er senere inngått avtale slik at området kan vernes i 2018. Tre tilrådinger ble levert til KLD, 6. april, 7. august og 6. september, jf. oppdaterte avtaler med KLD. Det arbeides aktivt med frivillig vern i alle fylker, herunder i Finnmark om mulig frivillig vern på Finnmarkseiendommen.

Prioritering 16: Samlet vurdering av resultatoppnåelse arbeidet med å opprette nye marine verneområder

- *Styringsparameter 16.1:*
Antall områder det er meldt oppstart for
- *Styringsparameter 16.2:*
Antall områder sendt på høring
- *Styringsparameter 16.3:* Antall områder tilrådd vern

Vi har mottatt tilråding fra Fylkesmannen om opprettelse av sju marine verneområder i Nordland og Troms, tre områder i Hordaland samt Lopphavet i Finnmark. Vi tar sikte på å oversende tilråding til departementet for områdene i Nordland og Troms tidlig i 2018, og deretter tilråding for hhv. de tre områdene i Hordaland og Lopphavet. Fylkesmennene fikk oppdrag om å melde oppstart for sju nye områder, og det ble i 2017 utsendt oppstartsmelding for tre av disse områdene.

Prioritering 17: Samlet vurdering av resultatoppnåelse for besøksstrategier for nasjonalparkene

- *Styringsparameter 17.1:*
Andel godkjente besøksstrategier for nasjonalparker
- *Styringsparameter 17.2:*
Antall gjennomførte tiltak i store verneområder og i mindre verneområder med stort besøkspotensiale

De fleste verneområdestyrene hadde oppstart på besøksstrategier i perioden 2016–2017. De startet med kunnskapsinnhenting som et grunnlag for utvikling av strategien, med blant annet sårbarhetsanalyser og brukerundersøkelser.

For nasjonalparker med høyt og potensielt høyt besøk, vil arbeidet med kunnskapsinnhenting og valg av strategiske grep og mål være mer omfattende enn i områder med mindre besøk. Det er forventet at utarbeidelsen av strategiene kan ta ett til tre år fra oppstart til ferdigstilling.

Flere av verneområdestyrene har også tatt inn besøksstrategiarbeidet i arbeidet med forvaltningsplaner. Miljødirektoratet har 2017 hatt nært samarbeid med flere nasjonalparkforvaltere i utarbeidelse av besøksstrategier. I løpet av 2017 er det kun Færder nasjonalpark som har en endelig godkjent besøksstrategi, i tillegg til de fire pilotene i besøksstrategiarbeidet (Hallingskarvet nasjonalparkstyre, Nasjonalparkstyret for Jotunheimen og Utladalen, Rondane–Dovre nasjonalparkstyre og Varangerhalvøya nasjonalparkstyre). Det forventes at åtte strategier skal være ferdigstilt i løpet av første halvdel av 2018.

Miljødirektoratet har tildelt midler til 44 tiltak i områder med godkjent besøksstrategi (de fire pilotene). De fleste tiltakene gjelder tilrettelegging og informasjon, men midler er også tildelt andre skjøtselstiltak. Tiltakene knytter seg til både til hele stuetbedringer, men også til enkeltstående utbedringer.

3.1.2 Kulturminner og kulturmiljø

Nasjonalt mål 2.1:

Tapet av verneverdige kulturminner skal minimeres.

Kulturminner

Miljødirektoratet har et godt samarbeid med Riksantikvaren om oppfølging av verdensarvskomiteen, og vi har i fellesskap utviklet utkast til indikatorer for forvaltningen av verdensarven. Miljødirektoratet har forvaltet tilskuddsordningen i 2017 og videre ledet arbeidet med autorisasjon av to nye verdensarvsentre (Rjukan/Notodden og Røros).

Miljødirektoratet fremmet, sammen med Riksantikvaren, et norsk kandidatur til verdensarvskomiteen. Vi bidro gjennom møteaktivitet og utvikling av grunnlagsdokumenter for kandidaturet, og på komitémøtet i Krakow.

Miljødirektoratet har i tråd med tildelingsbrevet begrenset arbeidet med de norske verdensarvstedene til det som er nødvendig. Parallelt er det per 2017 et økende antall saker hvor det stilles spørsmål om de norske forpliktelsene, jf. Konvensjonen, ivaretas på beste måte.

Et antall klager til Unesco-Paris i 2016 og 2017, med utgangspunkt i andre sektors planer om aktiviteter,

har medført at Miljødirektoratet har hatt et økende antall oppgaver, inkludert tilleggsoppdrag, i forbindelse med statspartens oppfølging av klagesakene. Dette har gått på bekostning av løpende oppfølging av de norske verdensarvstedenes nettverk, styrer og koordinatorene. Vi oppfatter situasjonen som utfordrende, noe også de åtte verdensarvstedene har gitt uttrykk for.

SNO har gjennomført oppsyn med kulturminner i utmark i forbindelse med annet naturoppsyn i verneområdene. Enkelte tiltak er gjennomført på bestilling fra forvaltningsmyndigheten, blant annet et større arbeid med å fjerne vegetasjon ved helleristningsfeltet i Vingen landskapsvernområde.

3.1.3 Friluftsliv

Nasjonalt mål 3.1: Friluftslivets posisjon skal ivaretas og videreutvikles gjennom ivaretagelse av allemannsretten, bevaring og tilrettelegging av viktige friluftsområder og stimulering til økt friluftsliv for alle.

Miljødirektoratet ivaretar og videreutvikler friluftslivets posisjon i vid forstand gjennom oppfølging av Meld. St. 18 (2015–2016) Friluftsliv. Den viktigste innsatsen i 2017 var bidrag til KLDs handlingsplan for oppfølging av meldingen I tillegg til innsatsen nevnt nedenfor under de spesifikke fagtemaene, har Miljødirektoratet i 2017 bidratt i flere satsinger der friluftsliv er et viktig ledd i helhetlige nærmiljøsatsinger. Det gjelder blant annet Husbankens områdeløftsatsing i Groruddalen og Helsedirektoratets nærmiljøsatsing.

Allemannsretten

Allemannsretten står sterkt i Norge fordi så godt som hele befolkningen deltar i friluftsliv, og fordi kunnskapen om allemannsretten er rimelig god. Det er imidlertid potensial for bedring både med hensyn til deltakelse og kunnskap. Det er i tillegg særskilte utfordringer knyttet til enkelte aktiviteter og områder.

Miljødirektoratet er en viktig aktør i arbeidet med å motivere til friluftsliv og til å informere om rettighetene og pliktene allmennheten har etter friluftslivloven. En av fire har opplevd ulovlige stengsler i strandsonen, og vi har iverksatt et arbeid med veiledning spesielt rettet mot fjerning av de ulovlige stengslene. Dette innebærer oppdatert informasjon

om regelverk, og råd til kommuner om hvordan de bør innrette sin saksbehandling for å sikre rask saksgang og korrekte og gyldige vedtak.

Ulike undersøkelser viser nedgang i enkelte tradisjonelle høstingsaktiviteter. For å bøte på dette har Miljødirektoratet i 2017 bidratt til å utvikle et undervisningsopplegg om høsting. Særlig har nedgangen vært stor blant barn og unge, og barnehage og skole er derfor en naturlig målgruppe.

Stadig økte besøkstall på enkelte populære turistdestinasjoner er en utfordring for allmennheten og grunneiere. Problemstillinger som slitasje, tilrettelegging og økonomiske rammebetingelser for forvaltning av disse områdene er stadig en utfordring. Det er mye fokus på sanitære forhold og sikkerhet. Friluftslivloven utfordres både med tanke på krav om reguleringer og forskjellige former for miljøavgifter og destinasjonsavgifter.

Friluftsområder

Det er generelt rikelig tilgang til friluftslivsområder i Norge. Samtidig er mange områder under press som forringer områdenes verdi for friluftsliv. For å sikre en helhetlig planlegging der friluftslivsinteressene blir ivarettatt, har Miljødirektoratet ledet prosjektet "kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder". 303 av landets kommuner har gjennomført eller er i gang med å kartlegge og verdsette sine friluftslivsområder.

I tillegg er den statlige sikringsordningen en svært verdifull ordning som bidrar til å ivareta de aller mest attraktive friluftslivsområdene. Virkemiddelbruken er nå i større grad rettet mot sikring av arealer i nærheten av der folk bor. Spesielt viktig er ferdselsårer som binder grøntområder sammen, og dette er et arbeid som prioriteres høyt.

Miljødirektoratet mottok i 2017 85 søknader om statlig sikring av nye friluftslivsområder. 38 kommuner mottok tilsammen 27,8 millioner til sikring av friluftslivsområder. I tillegg ble 15 kommunalt eide friluftslivsområder i elleve kommuner innvilget status som statlige friluftslivsområder med mulighet for statlig tilskudd til tilrettelegging. Støtte til sikring gikk i hovedsak til sikring av grønnstruktur og turveger i nærmiljøet. Direktoratet gjennomførte et landsdekkende kursopplegg om sikring av friluftslivsområder i samarbeid med fylkeskommunene,

Norsk Friluftsliv og Friluftsrådernes Landsforbund. Totalt er det i 2016 og 2017 gjennomført samlinger i 16 fylker. På samlingene ble også erfaringer fra direktoratets nærmiljø-satsing formidlet.

Det kom inn rundt 385 søknader om midler til tiltak i sikrede friluftslivsområder, og 43 millioner kroner ble fordelt til 19 fylkeskommuner. I tillegg ble det tildelt to millioner kroner til spesielle innmeldte tiltak knyttet til tilrettelegging for funksjonshemmede.

For oppfølging av Landsverneplan for KLD og de kulturhistoriske eiendommene Miljødirektoratet eier, ble det i 2016 innhentet tilstandsanalyser med kostnadsestimater for de vedtaksfredede byggene der dette manglet. Fra og med 2017 startet gjennomføringen av istandsettingstiltakene på de første eiendommene og utarbeiding av forvaltningsplaner for videre drift og vedlikehold. Intensjonen er at Miljødirektoratets fredede bygg skal ha et ordinært vedlikeholds nivå innen utgangen av 2020, jf. nasjonalt mål for kulturminner.

Miljødirektoratet har et nasjonalt oppfølgingsansvar for Skjærgårdstjenesten. Vi fordelte via seks fylkesmenn 21,6 millioner kroner i statlig andel av driftsutgiftene. Resten av bevilgningen, inkludert overført beløp fra 2016, ble i begrenset grad disponert. Dette skyldes få lokale initiativ og manglende framdrift knyttet til etablering i nye områder og forsinket oppstart for neste båtprosjekt. Direktoratet er i gang med å vurdere å utvide Skjærgårdstjenesten nord for Bergen, uten at dette har resultert i konkrete avklaringer eller driftsstøtteutbetalinger i 2017. Det er særlig i Møre og Romsdal at planleggingen av en ny enhet er godt i gang, og hvor en etablering ligger an til å kunne bli realisert i 2018.

Friluftaktivitet

94 prosent av befolkningen deltar i en eller flere friluftslivsaktiviteter, og disse deltar i gjennomsnitt 2-3 ganger i uka. De mest populære aktivitetene er spaserturer, fotturer og utendørs bading. Omtrent halvparten av befolkningen går på ski, fisker og/eller drar på båtture og 8 prosent deltar i jakt.

En stigende andel deltar i friluftsliv tre eller flere ganger per uke, mens andelen som deltar lite eller ingenting er svakt synkende. Det er en klar sosial ulikhet i deltakelsen, særlig for enkelte aktiviteter som blant

annet skiturer. Samtidig er disse forskjellene vesentlig mindre for deltakelsen i friluftsliv sammenliknet med andre former for fysisk aktivitet.

Miljødirektoratet bidrar først og fremst til økt deltakelse i friluftsliv gjennom samarbeid med og støtte til frivillige organisasjoner, fylkeskommuner og kommuner, gjennom prosjekter og ved å informere om allemannsretten. Den største utfordringen framover er å øke deltakelsen i friluftsliv blant de som deltar minst, og å utjevne sosial ulikhet i deltakelsen. Satsing på enkle aktiviteter i nærmiljøet er sentralt for å oppnå dette.

Miljødirektoratet har fordelt nær 65 millioner kroner knyttet til statlige tilskuddsmidler.

Nesten en halv million nordmenn står oppført i jegerregisteret. Ca. 142 000 gikk på jakt i 2016/2017, og 6,9 prosent av disse var kvinner. Rekrutteringen av nye jegere er stabil, og det utdannes årlig ca. 12-13 000 nye jegere. Miljødirektoratet har oppdatert 850 jegerprøveinstruktører landet over.

Konsum av vilt felt med blyholdig rifleammunisjon kan forårsake alvorlige helseskader. Både fra jegerhold og fra andre er det sterkt påtrykk for å få endret gjeldende krav til rifleammunisjon slik at det blir lettere å bruke homogene kuler. Dagens forskrift er lite tilpasset blyfrie alternativer, og bør vurderes endret.

Fangst er gammel kultur og en tradisjon som det er viktig å holde i hevd. Gjeldende bestemmelser om fellefangst bør vurderes revidert. Forskriften kan bli mer presis med hensyn til hvilke fangstredskaper som skal være lovlig og bør ha et særlig fokus på human fangst. Norge har ingen godkjenningsordning, som for eksempel Sverige. Arbeidet vil i første omgang bestå i å sammenstille gjeldende rett i andre land det er naturlig å sammenligne oss med. Fangst vil i fremtiden også kunne være et viktig virkemiddel for å redusere svartelistede arter.

Nasjonalt mål 3.2: Naturen skal i større grad brukes som læringsarena og aktivitetsområde for barn og unge.

Miljødirektoratet har i et forslag til KLD om nye indikatorer foreslått en indikator om barn og unges deltakelse i friluftsliv. SSBs levekårsundersøkelser måler

i dag kun voksnes deltakelse i friluftsliv. Det er behov for å registrere barns deltakelse for å kunne gi en god vurdering av måloppnåelsen for dette nasjonale målet.

Gjennom aktivitetsstøtten vår bidrar Miljødirektoratet til at mange barn og unge får tilbud om ulike friluftslivsaktiviteter i fritiden. Miljødirektoratet bidrar også gjennom Den naturlige skolesekken til at mange barn og unge får delta i varierte læringsopplegg om friluftsliv og bærekraftig utvikling. Det er vektlagt i kriteriene at aktiviteten og undervisningen skal foregå i naturen. 132 skoler deltar i skoleåret 2017/2018. Miljødirektoratet formidler informasjon om allemannsretten til barn og unge i skolen gjennom ulike brosjyrer og undervisningsopplegg.

På samme måte som for voksne er det en sentral utfordring framover å nå ut til barn og unge som deltar minst i friluftsliv.

Prioritering 65: Samlet vurdering av resultatoppnåelse Meld. St. 18 Friluftsliv og Innst. 26. S (2016-2017)

- *Styringsparameter 65.1: Unødvendige restriksjoner i de statlig sikrede friluftslivsområdene er fjernet*
- *Styringsparameter 65.2: Status i arbeidet med å utvikle nytt veiledningsmaterieell for bevaring og utvikling av ferdsselsårer for friluftsliv*
- *Styringsparameter 65.3: Status i arbeidet med tiltak som kan rekruttere funksjonshemmede og personer med innvandrerbakgrunn til økt deltakelse i friluftsliv*

Fylkesmennene har fått i oppdrag å framskaffe oversikt over restriksjoner i de statlig sikrede friluftslivsområdene, og foreta en vurdering om de er lovlige og/eller nødvendige, innen utgangen av 2018. Det er bedt om skriftlig rapport til Miljødirektoratet innen 31. desember 2018. Etter den tid vil det bli vurdert tiltak for å fjerne ulovlige og/eller unødvendige restriksjoner.

Utkast til manus til veilederen "Planlegging av friluftslivets ferdsselsårer" ble levert fra konsulent innen fastsatt frist. Et utkast til veileder vil bli testet ut i første halvdel av 2018 og endelig veileder skal ferdigstilles høsten 2018.

Prioritering 66: Samlet vurdering av resultatoppnåelse veiledning og kontroll regelverk for snøscooterløyper

Vi har utarbeidet revidert støyveileder for støy og planlegging av snøskuterløyper. Det er også utarbeidet veiledning til kommuner i Finnmark og Nord-Troms om krav til utredning for videreføring av eksisterende løyper. Brev om hvordan hensynet til reindriften skal ivaretas i planprosessene er sendt til alle kommuner med reindriftnæring. Samling for fylkesmennene ble arrangert i forbindelse med Miljøfagsamlingen – der tema var knyttet til regelverket for snøskuterløyper og motorferdsel generelt. Utover det har vi drevet løpende veiledning med bakgrunn i henvendelser.

Prioritering 67: Samlet vurdering av resultatoppnåelse for forvaltningsplaner kulturhistoriske eiendommer

- *Styringsparameter 67.1: Tiltaksplaner for alle bygninger som inngår i verneklasse 1 i landsverneplanen for statens kulturhistoriske eiendommer er utarbeidet*

Vi har innhentet tilstandsanalyser (inkl. kostnadsestimater for istandsetting) for alle de vedtaksfredede bygningene Miljødirektoratet eier. Med utgangspunkt i disse er istandsettingen av de tre første eiendommene påbegynt i 2017. Miljødirektoratet har leid inn Forsvarsbygg som kulturminnefaglig rådgiver som vil bistå kommunene med prosjektene og med å utarbeide forvaltningsplaner for videre vedlikehold. Intensjonen er at alle de fredede bygningene skal være oppe på et ordinært vedlikeholds nivå innen utgangen av 2020, jf. nasjonalt mål om fredede kulturminner. Rekkefølgen på prosjektene vil hovedsakelig avgjøres av tilstandsgrad på eiendommene og budsjetter.

3.1.4 Forurensning

Nasjonalt mål 4.1:

Forurensning skal ikke skade helse og miljø.

Nasjonalt mål 4.2: Utslipp av helse- og miljøfarlige stoffer skal stanses.

Nasjonalt mål 4.3: Veksten i mengden avfall skal være vesentlig lavere enn den økonomiske veksten, og ressursene i avfallet utnyttes best mulig gjennom materialgjenvinning og energiutnyttelse.

Miljøgifter

Vi jobber kontinuerlig for å redusere utslipp og bruk av stoffer med helse- og miljøskadelige egenskaper. Dette gjør vi ved å stille og følge opp strenge utslippskrav og krav til avfallsbehandling og oppryddingstiltak, og ved å innføre forbud og andre reguleringer. Det er blant annet høyt prioritert å få ned bruk og utslipp av stoffene på prioritetslista (verstinglista). Utviklingen i bruk og utslipp av stoffene på prioritetslista framgår av Miljøstatus. Prioritetslista er dynamisk, slik at nye stoffer kommer inn på lista når de fyller kriteriene for å stå der. I 2017 foreslo vi for departementet at tre nye stoff og stoffgrupper ble tatt inn på lista fra 2018, og de er nå inne.

I arbeidet under de europeiske kjemikalier regelverkene REACH og CLP har vi også i 2017 særlig prioritert arbeidet med å få på plass ny fareklassifisering av reproduksjonsskadelige og kreftfremkallende stoffer og nye forbud under REACH.

I 2017 har EU vedtatt forbud mot den bromerte flammehemmeren dekaBDE og PFOA og relaterte perfluorerte forbindelser. Norge har laget underlaget for disse reguleringene sammen med det europeiske kjemikaliebyrået og Tyskland.

Vi har en sentral rolle i arbeidet med å forby de verste tatoveringskjemikaliene i Europa sammen med flere EU-land. REACH-restriksjonsforslaget er innlevert og er nå til behandling i EUs vitenskapelige komiteer. En virkemiddelanalyse er utarbeidet for det kortkjedete perfluorerte stoffet PFBS og relaterte stoffer, med tanke på videre regulering i EU.

Minamatakonvensjonen om kvikksølv, der Norge var en viktig pådriver, har nå trådt i kraft. Den bromerte

flammehemmeren dekaBDE er i år inkludert på Stockholmkonvensjonens forbudsliste. Vi har også foreslått et nytt stoff, den perfluorerte forbindelsen PFHxS, til Stockholmkonvensjonen og er i full gang med å lage en global risikoprofil for stoffet. Resultatene fra våre overvåkingsdata har høy anseelse og er viktig for å få på plass en streng regulering av de verste stoffene internasjonalt.

Det pågår en viktig diskusjon i EU om hvordan materialgjenvinning kan økes uten at dette medfører en uønsket spredning av miljøgifter. Vi deltar aktivt i dette arbeidet. Mange andre regelverk har også innvirkning på bruk og utslipp av miljøgifter og vi følger med i arbeidet.

Vi har økt ressursbruken på biocider noe, finansiert ved økte gebyrinntekter. Det vil fortsatt være krevende å ha nok ressurser på biocidområdet framover. Arbeidet øker både nasjonalt og i EU. Først i 2025 har alle aktive biocidstoffer i EU vært gjennom en første godkjenningrunde, og det gjelder svært mange produkter. Norge bidrar på et greit, men ikke ledende nivå i EU-dugnaden med å vurdere aktive biocidstoffer og fremme klassifiseringsforslag for disse. Flere norske firma søker nå godkjenning av biocidprodukter med Norge som rapportørland. Blant annet gjelder dette for flere produkter brukt i akvakultur. Det vil ramme norsk næringsliv om vi ikke behandler disse søknadene. Vi må gjøre mye av arbeidet selv, men kjøper også bistand fra eksterne på de mest faglige vurderingene. Vi har vært nødt til å avvise forespørsler fra flere firmaer som har produkter av mindre nasjonal interesse.

Av de opprinnelige 17 fjordområdene som ble prioritert for opprydding i forurenset sjøbunn, er Oslo, Tromsø, Trondheim, Harstad og store deler av Kristiansandsfjorden ferdig ryddet. Store mengder av bly, kadmium, kvikksølv, PAH, PCB og TBT er tatt ut av sirkulasjon. Opprydding i Stavanger, Sandefjord, Bergen og Farsund er godt i gang og vi regner med at oppryddingen i Flekkefjord starter i 2018. For øvrig har vi i 2017 særlig prioritert arbeidet med å forberede pålegg til Hydro om opprydding i Gunnekleivfjorden som en del av tiltaksplanområdet i Grenlandsfjordene. Hammerfest og Horten planlegges for oppstart i 2019, forutsatt en statlig delfinansiering. Arbeidet går framover med å rydde opp ved de prioriterte skipsverftlokalitetene. Pålegg om opprydding på land ved aktuelle skipsverftlokaliteter skulle vært gitt i løpet av 2016. På grunn av uklare juridiske ansvarsforhold i

sjø og vanskelige miljøfaglige problemstillinger, er det fremdeles noen som gjenstår.

Vi behandler fortløpende innkomne søknader om opprydding eller bygging i forurenset grunn. Mange av sakene er omfattende og pågår over flere år. Oppryddinger ved tidligere Esso raffineri ved Valløy, opprydding av det PFAS-forurensede området ved Bodø lufthavn og lufthavnene ved Evenes, Kjevik, Rygge og Ørland, er eksempler på større oppryddingssaker. Sakene der vår behandling er helt avgjørende for å komme videre med veiutbygginger, utviklinger av flyplasser eller boligområder, prioriteres først. Det betyr at en del grunnforurensningssaker som ikke er akutte hastesaker skyves fram i tid.

I 2017 har vi lansert en ny og bedre grunnforurensningsdatabase som gjør informasjon om kjente grunnforurensningssaker enklere tilgjengelig, og som bidrar til å effektivisere arbeidet for kommunal og statlig forvaltning. Vi har utarbeidet veiledningsmateriale og tilbyr fylkesmennene egenopplæring og bistand i opplæringen av kommunene. Fylkesmennene og kommunene vil bli fulgt opp videre slik at de legger inn korrekt informasjon for de grunnforurensningslokalitetene de er ansvarlige for. Forslag til revidert forskrift om nedgravde oljetanker er oversendt departementet, og en slik forskrift vil effektivisere arbeidet.

Vi har i 2017 gitt departementet et råd om å erstatte dagens to mål på kjemikalieområdet med ett nytt mål som sier at "Kjemikalier skal ikke skade helse og miljø". Dette begrunner vi med at dagens to kjemikalie mål til dels er overlappende, og det er vanskelig å få godt tak i innholdet. For å gi en god rapportering på måloppnåelse har vi foreslått noen justeringer og endringer av indikatorene. Videre har vi anbefalt at det ikke lengre settes basisår for hvert av stoffene/stoffgruppene på prioritetslista. Vi har i stedet startet arbeidet med å forbedre fremstillingen på Miljøstatus slik at det blir enkelt og oversiktlig å få informasjon om utviklingen knyttet til bruk, utslipp og forekomst i miljøet.

Prioritering 80: Samlet vurdering av resultatoppnåelse strategi for giftfritt miljø og REACH-review

Vi sendte januar 2017 innspill til REACH Review til EU-kommisjonen. Arbeidet med EUs strategi for et giftfritt miljø er fulgt opp via aktuelle fora i EU.

Avfall og gjenvinning

Økonomisk vekst bidrar til økt forbruk og mer avfall. Den totale avfallsmengden har vokst med 56 prosent siden 1995. Tall fra SSB viser at avfallsmengdene aldri har vært høyere enn i 2015, som er det siste året vi har tall for. Avfallsmengdene fra industrien har gått ned de siste ti årene, mens husholdningene og tjenesteytende næringer produserer stadig mer. Det er svært krevende å nå det nasjonale målet om å bryte sammenhengen mellom økonomisk vekst og mengden avfall som oppstår. Andelen avfall som materialgjenvinnes eller energiutnyttes har ligget på et relativt jevnt nivå på rundt 80 prosent de siste årene, men falt til 77 prosent i 2015. SSBs avfallsstatistikk har gjennom en årrekke vist at mengden farlig avfall på avveie er svært lav og fallende. For 2016 rapporterte SSB at om lag to prosent av det farlige avfallet gikk til ukjent behandling. Mengden farlig avfall som går utenom det etablerte systemet for farlig avfall har en positiv utvikling og er nedadgående. Det antas at det meste av dette avfall går inn i det ordinære avfallssystemet.

Vi har bidratt med utredninger og innspill som underlag for departementets arbeid med stortingsmeldingen om avfallspolitikk og sirkulær økonomi, som ble lagt frem i juni 2017. Vi har blant annet foreslått tiltak og virkemidler som kan bidra til å nå EUs krav til materialgjenvinning for avfall for 2020 samt ventede nye og betydelig strengere krav til økt materialgjenvinning og biologisk behandling i 2025, 2030 og 2035. Det vil bli svært krevende for Norge å oppfylle EUs tidligere vedtatte krav om 50 prosent materialgjenvinning av husholdningsavfall og liknende næringsavfall innen 2020.

Det er mye oppmerksomhet knyttet til å redusere miljøbelastningen fra marin forsøpling og mikroplast. Vi har viktige oppgaver knyttet til å følge opp tiltaksanalysene på disse to områdene. I 2017 har vi innhentet kunnskap for å gi departementet råd om tiltak mot utslipp av mikroplast fra veier, kunstgressbaner, avløpsreanlegg og fiskeri- og oppdrettsnæringen. I løpet av våren og sommeren delte vi ut til sammen 60 millioner kroner i tilskudd til over 60 prosjekter som rydder opp i marin forsøpling. Totalt har vi behandlet 202 søknader

i denne tilskuddsordningen og vi har prioritert oppryddingsprosjekter på strender og i sjøbunn, og finansierer to pilotanlegg for miljøvennlig vedlikehold av båter (børsteanlegg). Vi har også fulgt opp utvidelsen av prøveordningen "Fishing for litter" fra tre til åtte havner, som har samlet inn 74 tonn marint avfall. I tillegg har vi i 2017 utvidet samarbeidet med Mattilsynet om mikroplast i drikkevann og med Statens vegvesen om å begrense plastforurensning fra disponering av sprengsteinmasser fra veibygging og begrense mikroplast fra avrenning av asfalterte flater.

For å fremme miljøteknologi til bekjempelse av marin forurensning, inngikk vi et samarbeid med Innovasjon Norge som delte ut tilskudd til flere teknologiprojekter. Vi har samarbeidet med de andre nordiske landene for å få fram kunnskapsstatus og identifisere områder hvor vi sammen kan arbeide videre med tiltak mot marin forurensning. I tillegg bidrar vi til å iverksette OSPARs handlingsplan mot marin forurensning, og har gjennom samarbeidet i EPA-nettverket gitt innspill til EUs plaststrategi.

Andre viktige oppgaver har vært å gjennomføre Stortingets budsjettvedtak om en ny tilskuddsordning til kasserte fritidsbåter. Den ble etablert fra 1. oktober. Vi har også etablert tilskudd til behandling og vrakpant for nye kjøretøygrupper (mopeder, motorsykler, campingvogner, bobiler og tyngre kjøretøy). Tilskuddsordningen til utskifting av fossilt drevne varebiler med nullutslippskjøretøy er på vei, men det gjenstår fortsatt IKT-utvikling i direktoratet for at den skal komme i gang. Eksempler på andre områder der vi har gitt innspill eller råd til departementet, er bransjeavtalen om reduksjon i matsvinn, forskriftsreguleringen av produsentansvar for emballasje, en vurdering av hvorvidt den kommunale samtykkeordningen til innsamling av husholdningsavfall i regi av private, bør bestå. Vi har også utarbeidet en oppdatert havneoversikt som vil gjøre det enklere for Fylkesmannen å følge opp regelverket for avfall i havnene.

På grunn av stort arbeidspress på avfallsområdet har vi ikke kunnet prioritere oppdatering av veiledningsmateriale til fylkesmennene for å sikre en enhetlig forvaltning. Vi ser også et behov for å utarbeide godt veiledningsmateriale og vurdere reguleringer for gjenbruk av industriavfall og håndtering av overskuddsmasser ved store

samferdselsprosjekter, men har ikke kunne prioritere det tilstrekkelig.

En stor del av årsverkene på avfallsområdet er bundet opp i løpende oppgaver som følger av instruksjonen. Disse oppgavene er knyttet til søknadsbehandling, særlig om nyttiggjøring av avfall, import og eksport av avfall, klagesaksbehandling, gjennomføring av EU-regelverk, deltagelse i internasjonale fora og arbeidet med referansedokumenter for best tilgjengelig teknologi (BREF) for avfallsbehandling.

I 2015 innførte vi et elektronisk deklarasjonssystem for farlig avfall. Etter en innkjøringsfase er det nå kun elektronisk deklarasjon som aksepteres. Som et resultat av dette er gebyret for deklarasjon av farlig avfall også i 2017 satt ned. Vi er i gang med å digitalisere søknadsprosessen for eksport og import av avfall. For å få dette til fullt ut, må EU beslutte at alle land skal gå over til elektroniske søknader. Dette er en tidskrevende prosess. Mange av søknadene for det nordiske markedet skjer imidlertid allerede elektronisk, og det meste av avfallet importeres eller eksporteres innen Norden. For å redusere saksbehandlingen og forenkle for næringslivet har vi i større utstrekning, der regelverket åpner for det og det gjelder samme type avfall, gått over til å gi treårige godkjenninger.

Prioritering 81: Samlet vurdering av resultatoppnåelse stortingsmelding om avfall og sirkulær økonomi

Vi har bistått KLD ved behov i arbeidet med å slutføre stortingsmeldingen. Den ble lagt frem i juni.

Prioritering 82: Samlet vurdering av resultatoppnåelse marin forurensning og mikroplast nasjonalt og internasjonalt

- *Styringsparameter 82.1: Status i arbeidet med å bistå departementet i oppfølgingen av tiltaksvurderingene for marin plast og mikroplast*

Vi fokuserer på arbeidet med marin forsøpling og er i gang med å besvare oppdragene fra departementet. Vi bistår også departementet med å besvare mange hastespørsmål. Vi har imidlertid begrenset saksbehandlingskapasitet i forhold til oppgavene. Dette medfører forsinkelser på en del oppdrag.

- *Styringsparameter 79.3: Utrede innretningen for vrakpantssystemet*

Ordning med tilskudd for kasserte fritidsbåter kom på plass 1. oktober. For båter under 15 fot er ordningen velfungerende, og det ble utbetalt tilskudd for 2 226 båter i 2017. Ordningen er også etablert med private mottak for båter over 15 fot, men her er det fortsatt et for svakt utbygd nettverk av mottak. I og med at ordningen kom på plass etter avslutning av båtsesongen, er det for tidlig å anslå hvor stort omfanget av ordningen blir over tid. Ordning med pant og tilskudd for nye kjøretøygrupper kom på plass 1. januar 2018.

Tilskudd til utskifting av fossilt drevne varebiler med nullutslippskjøretøy er ennå ikke på plass. Det skyldes i hovedsak at denne ordningen, i samråd med KLD, ble prioritert etter ordning for kasserte fritidsbåter. Det ser nå ut til at vi har avklart nødvendig samarbeid med Vegdirektoratet, men det gjenstår en mindre utviklingsjobb i Miljødirektoratets elektroniske søknadssenter.

Konsesjonsbehandling industri Petroleum offshore

Vi bruker mye ressurser på offshore konsesjonsbehandling. Det er fortsatt høy aktivitet på sokkelen. Nye, store feltutbygginger, aktivitet i mer sårbare områder og en generell økning i sakenes kompleksitet, er eksempler på dette. Det har også vært flere leteboringer i Barentshavet i 2017, enkelte i områder med større forekomster av sjøfugl, og med høy miljørisiko.

23 installasjoner har fått pålegg om å vurdere muligheten for å redusere risikoen fra utslipp av produsert vann, og å vurdere teknologier og kostnader for å redusere risikoen. Effektive risikoreducerende tiltak vil for mange felt innebære å redusere bidraget fra tilsatte kjemikalier vel så mye som å redusere utslippet av dispergert olje. Miljødirektoratet har

varslet pålegg om utredning av tiltak til de åtte installasjonene på sokkelen med høyest risikobidrag fra utslipp av produsert vann.

I 2016 og 2017 har vi fokusert særlig på oppfølging av fluorholdig brannskum offshore for å få redusert bruken av dette. Fluorholdig brannskum inneholder per- og polyfluorerte alkylstoffer (PFAS) og flere av stoffene er på myndighetenes prioritetsliste på grunn av alvorlige helse- og miljøegenskaper. Det finnes fluorfritt brannskum for bruk offshore, og mange operatører har skiftet fra fluorholdig til fluorfritt brannskum.

Landbasert industri

Aktiviteten i norsk landbasert industri er stor og endringer i teknologi, organisering og produksjonsvolum medfører at vi jevnlig får søknader om endrede konsesjonsvilkår. I 2016 ble industriutslippsdirektivet gjort gjeldende i norsk rett, og vi følger opp med å revidere og oppdatere kravene til industrien for bransjer som er direkte omfattet av regelverket. Vi har derfor mange saker til behandling og saksbehandlingstiden er av og til lengre enn ønskelig. Samtidig er det knyttet stor oppmerksomhet til noen av våre saker der det kan være sterke interessekonflikter involvert.

Utslippene fra industrien går jevnt nedover, men likevel er det fortsatt virksomheter som ikke greier å overholde kravene sine som vi må følge ekstra tett opp. Samtidig er det slik at vi i takt med økende kunnskap om miljøgifter oppdager nye områder og stoffer som må vurderes. Vår strenge regulering av de prioriterte miljøgiftene oppdateres i takt med ny kunnskap. Vi har også økende oppmerksomhet på å redusere de diffuse utslippene fra industrien. De diffuse utslippene kan i enkelte tilfeller være vel så høye som punktutslippene, men svært vanskelig å vurdere og tallfeste.

Gjennom et systematisk arbeid med å følge opp vannforskriften har vi mer sammenlignbar kunnskap om tilstanden i de ulike vannforekomstene i Norge. Dette er nyttige faktagrunnlag for våre vedtak, men har også vist seg å være et krevende system å holde oppdatert og trekke sikre slutninger fra.

Nasjonalt mål 4.4: Døgnmiddelkonsentrasjonen av svevestøv (PM10) skal ikke overskrive 50µg/m³ mer enn 7 dager per år.

Nasjonalt mål 4.5: Timemiddelkonsentrasjonen av nitrogendioksid (NO₂) skal ikke overskride 150 µg/m³ mer enn 8 timer per år.

Nasjonalt mål 4.6: Støyplager skal reduseres med 10 prosent innen 2020 i forhold til 1999. Tallet på personer utsatt for over 38 dB innendørs støynivå skal reduseres med 30 prosent innen 2020 i forhold til 2005.

Luft og støy

Lokal luftkvalitet

Hovedtrekkene i utviklingen er at svevestøv har blitt redusert det siste tiåret. Det er imidlertid store årlige variasjoner. Det er et stykke igjen til måloppnåelse på nasjonale mål for luftkvalitet, og særlig for svevestøv og i de to største byene også NO₂. Forskriftens grenseverdier overholdes i større grad. Meteorologiske forhold spiller inn og dermed kan luftkvaliteten variere fra år til år. Hittil har kommunene som ansvarlig myndighet for lokal luftkvalitet manglet gode treffsikre verktøy for NO₂, men det skjer for tiden en tilrettelegging av flere virkemidler (lavutslippssoner og miljødifferensierte bompenger) fra statlig hold som kommuner kan ta i bruk.

Prioritering 83: Samlet vurdering av resultatoppnåelse om veiledning og oppfølging av kommunene som forurensningsmyndighet

- *Styringsparameter 83.1: Oppfølging av alle kommuner med brudd eller fare for brudd på grenseverdier med skriftlig oppfølging*

Vi følger kommunene tett opp i deres arbeid med tiltaksutredninger og jobber med bedre verktøy og veiledning. Vi har et særlig fokus på byene som har blitt pålagt å oppdatere sine tiltaksutredninger. Dette har bidratt til å løfte arbeidet med luftkvalitet i flere kommuner, som igjen bidrar til gjennomføring av flere tiltak for renere luft. Vi har i 2017 mottatt tiltaksutredninger fra Sarpsborg, Kristiansand, Ålesund,

Drammen, Bergen og Oslo. Sarpsborg og Kristiansand har fått tilbakemeldinger, og det jobbes med å vurdere de andre tiltaksutredningene. Rana og Narvik har fått orientering om plikt til å utarbeide tiltaksutredning. Vi har også tilrettelagt for og arbeidet med å tilrettelegge for kommunene, blant annet via Bedre byluftforum og flere workshoper i ulike prosjekter. Vi har imidlertid ikke hatt ressurser til å jobbe med å forbedre veiledning av kommuner om hvordan luftkvalitet skal følges opp i plansammenheng. Vi har startet opp arbeid med utslippsforbedringer og satte i 2017 i gang et prosjekt for å forbedre utslippsdata om vedfyring. Vi har også fått gjennomført et prosjekt for å få belyst hvilke krav som bør stilles til luftkvalitetsberegninger, kart og data, ut i fra ulike bruksformål.

Prioritering 84: Samlet vurdering av resultatoppnåelse utvikle beregningsverktøy lokal luftkvalitet

- *Styringsparameter 84.1: Status i utviklingen av beregningsverktøyet i henhold til tidsplan*

Vi har siden 2014 ledet en flerårig satsing på utvikling av beregningsverktøy som vil gi bedre kunnskap om kildene til luftforurensning og bybefolkningens eksponering for ulike nivåer. Vegdirektoratet er også med i styringsgruppen. Første versjon ble lansert i februar 2017, og er i dag tilgjengelig for 13 byer og byområder, og ytterligere skal ta det i bruk. Det er behov for å videreføre utviklingen og få en landsdekkende løsning av beregningsverktøyet, og Miljødirektoratet og Vegdirektoratet har derfor er satt i gang et samarbeid med MET. Videreføring vil trolig skje på et annet format, urbanEMEP, som Met er i gang med å utvikle (støttet av NFR). uEMEP vil på sikt levere tilsvarende tjenester som NBV for hele landet, og skal etter planen lanseres i en første versjon høsten 2018.

Vi har etablert et mer koordinert og tettere samarbeid om luftoppgaver på statlig nivå med Vegdirektoratet og MET, det såkalte luftsamarbeidet. En viktig oppgave her er å etablere en god brukerorientert løsning for luftkvalitetsdata til publikum og profesjonelle brukere. Det er gjennomført et prosjekt med tilskudd fra Difis nye stimuleringsordning for å utvikle et konsept basert

på innovativ tjenstedesign. Basert på dette har arbeidet med å lage en helhetlig luftkvalitetstjeneste for publikum og forvaltning startet opp. Prosjektet vil utvikle nye og helhetlige netjtjenester og konsolidere og erstatte dagens løsninger for varsling, nasjonalt beregningsverktøy (NBV) og nettsider (blant annet Luftkvalitet.info). De nye netjtjenestene har som mål å samle beslutningsstøtteverktøy, veiledning og helse råd.

Videre har vi sammen med Vegdirektoratet vurdert hvilke tiltak som må til for å redusere luftforurensningen, slik at vi når de helsebaserte nasjonale målene. Vi har hatt et prosjekt om behov for målinger i byer som kan ha utfordringer med å nå grenseverdiene for NO₂ og PM₁₀. Dette har gitt oss grunnlag for å peke ut flere kommuner som bør sette i gang målinger jf. Forskriften. Pålegg om gjennomføring av midlertidige målinger i ett år er gitt til Bodø, Harstad, Rana, Brumunddal, Tønsberg, Halden og Moss.

Langtransportert forurensning

Miljødirektoratet samarbeider med SSB om å kartlegge og rapportere utslipp av gasser under langtransportkonvensjonen (LRTAP). Nye beregninger for perioden 1990-2015 viser større utslipp enn tidligere anslått. Norge oppfyller likevel sine forpliktelser for utslipp av nitrogendioksid og svoveldioksid. Derimot har Norge ikke nådd målene for utslipp av ammoniakk og ikke-metanholdige flyktige organiske forbindelser (NMVOC). Endelig tall for 2016 viser at det ble sluppet ut 153 200 tonn NO_x, noe som er 1,9 prosent mindre enn i 2015.

Høsten 2016 har Miljødirektoratet på oppdrag fra KLD levert data til IIASA, som skal utarbeide et scenario for utslipp av langtransporterte gasser som underlag for ny NEC-forpliktelse. Videre arbeid med analyse av resultatene er gjort i løpet av 2017.

I forbindelse med ny NO_x-avtale som skal gjelde fra 2018 mellom NHO og KLD, har Miljødirektoratet bidratt til å etablere en metode for kontroll av de rapporterte utslippene som skal skje i samarbeid med Skattedirektoratet.

I 2016 og 2017 var en det en viktig oppgave å få LRTAP-regnskapet over på ny metodikk som spesifisert av langtransportkonvensjonen, inkludert ferdigstilling av en bedre romlig fordeling av utslippene. Dette ble oversendt innen fristen i mai 2017.

Ozonreduserende stoffer

Det nasjonale målet for ozonreduserende stoffer anses som oppnådd. Arbeidet er nå konsentrert om å etterleve regelverket. Det er fremdeles en del henvendelser fra nasjonale aktører med forespørsler om forståelse av regelverket og dispensasjoner, etter at det fra 1. januar 2015 ikke lenger er tillatt å etterfylle HKFK i kjøle-/fryseanlegg. På tilsyn som Miljødirektoratet utfører, erfarer vi fremdeles at det er anlegg i drift - og delvis kasserte anlegg med HKFK. Det er derfor fortsatt behov for å følge opp etterlevelse av regelverket.

Under Montrealprotokollen ble det i Kigali høsten 2016 vedtatt et globalt nedfasingregime for HFker som Stortinget i juni 2018 ga samtykke til å ratifisere. Arbeidet med norsk implementering av våre forpliktelser i hht vedtaket pågår.

Støy

Miljødirektoratet har laget utkast til revidert handlingsplan mot støy i samarbeid med samferdselsetatene og Folkehelseinstituttet. Norge er langt unna å nå de nasjonale målene for støy innen 2020. Dette gjelder både målet om at generell støyplage skal reduseres med ti prosent innen 2020 i forhold til 1999, og at antall mennesker utsatt for innendørs støynivå over 38 dB skal reduseres med 30 prosent innen 2020, i forhold til 2005. Årsaken til dette er i hovedsak tilflytning til/boligbygging i støyutsatte områder og en generell økning i trafikk, særlig tungtrafikk.

Vi arbeider kontinuerlig med veiledning av kommuner og fylkesmenn i støyrelaterte problemstillinger, særlig i forbindelse med kommunenes planarbeid. I tillegg har vi et tett samarbeid med de ulike anleggseierne (Statens vegvesen, Bane Nor, Avinor og Forsvarsbygg). Vi har etablert et forum hvor anleggseierne og Miljødirektoratet kan diskutere støyfaglige problemstillinger som er relevante i forvaltningsøyemed.

I 2017 ble det gjennomført strategisk støykartlegging av de største veiene, jernbanestrekningene, flyplassene og byområdene. Kartleggingen var i henhold til EUs rammedirektiv for støy som i Norge er implementert i forurensningsforskriften. Miljødirektoratet har koordinert dette arbeidet og satt ut et oppdrag om å kartlegge de største industribedriftene. På grunn av manglende leveranse fra noen av anleggseierne er

rapporteringen til EU noe forsinket og forventes ferdig i løpet av mars 2018.

Vi har i samarbeid med de aktuelle anleggseierne satt i gang oppdatering av veilederen til støyretningslinjen (M-128/214) på temaene vindkraft, skytebane, motorsport og fly og helikopter.

Tilsyn på forurensningsområdet

Miljødirektoratet fører tilsyn med industrien i Norge, avfallsanlegg, offshoreindustrien, oppfølging av CO₂-kvote-regelverket, innhold av farlige stoffer i produkter, oppfølging av kjemikalierregelverket og på deler av naturmangfoldområdet.

Vi gjennomfører risikobasert tilsyn, det vil si at vi gjennomfører mest tilsyn på områder hvor påvirkningen eller risikoen for påvirkning av miljøet er størst, og der det er stor risiko for brudd på miljøregelverket. En stor del av tilsynsarbeidet i 2017 var aksjonsbasert. Mange virksomheter i samme bransje ble kontrollert i en begrenset periode, eller kontrollert innenfor samme tema. Tilsynsaksjoner bidrar til likebehandling av virksomhetene og enhetlig praksis, og til å gi oss oversikt over miljøpåvirkning innen samme bransje. Flere av aksjonene ble gjennomført i samarbeid med fylkesmennene, andre etater og myndigheter i andre land. Ca. en tredjedel av tilsynene er gjennomført uanmeldt.

De siste årene har vi styrket tilsynet med offshore-virksomhetene. Petroleumsindustrien er inne i en periode der det er økende krav til effektivisering, og det er nødvendig med jevnlig kontroll av installasjonene for å sikre at miljøregelverket etterlevs og hindre utslipp til miljøet. I forlengelse av dette har vi kontrollert hvordan offshorevirksomhetene og landbaserte behandlingsanlegg for farlig avfall håndterer offshoreavfall.

På produktområdet har vi fortsatt innsatsen med økt kontroll, flere stikkprøvekontroll, og økt kontroll av netthandel. Vi prioriterer samarbeidet med Tollvesenet og andre tilsynsmyndigheter nasjonalt og i EEA høyt. Vi samarbeider også med bransjeorganisasjoner for å øke etterlevelse av regelverket. Vi utvikler tilsyn innen området for naturmangfold med fokus på import av tømmer, fremmede arter, truede arter, og genmodifiserte organismer. I 2017 økte vi kontrollomfanget sammenlignet med 2016.

3.1.5 Klima

Nasjonalt mål 5.1:

Norge skal bli et lavutslippsamfunn i 2050.

Nasjonalt mål 5.2: Norge skal være klimanøytralt i 2030.

Nasjonalt mål 5.3: Norge vil påta seg en betinget forpliktelse om minst 40 prosent utslippsreduksjon i 2030 sammenlignet med 1990.

Nasjonalt mål 5.4: Norge skal fram til 2020 kutte de globale utslippene av klimagasser tilsvarende 30 prosent av Norges utslipp i 1990.

Nasjonalt mål 5.5: Reduserte utslipp av klimagasser fra avskoging og skogradering i utviklingsland, i samsvar med bærekraftig utvikling.

Nasjonalt mål 5.6: Samfunnet skal forberedes på og tilpasses klimaendringene.

Klimagassregnskap, tiltaksanalyser og annen rådgivning

Det norske utslippsregnskapet utarbeides i et samarbeid mellom SSB, NIBIO og Miljødirektoratet. Den årlige rapportering til FNs klimakonvensjon, i år for tidsserien 1990–2015, ble levert innen fristen i april 2017. Arbeidet med rapportering og forbedring av regnskapet gjennomføres av partene basert på et godt fungerende årshjul.

Endelige utslippstall for 2016 ble offentliggjort av SSB i desember 2017 og viste et utslipp på 53,3 millioner tonn CO₂-ekvivalenter fra norsk territorium, som er en reduksjon på 1,1 prosent fra 2015 og opp 3 prosent fra 1990. Nedgangen fra 2015 til 2016 kommer av lavere utslipp fra veitrafikk pga. økt bruk av biodrivstoff og mindre utslipp fra bruk av naturgass i offshoresektoren.

Utslippene er fordelt med 48 prosent i kvotepliktige utslipp og 52 prosent i ikke-kvotepliktige utslipp. Klimagassutslippene fra kvotepliktig sektor gikk ned med ca. 0,5 millioner tonn fra 2015 til 2016, mens de ikke-kvotepliktige utslippene viste en svak nedgang fra 27,4 millioner tonn til 27,3 millioner tonn fra 2015 til 2016.

Vi har i 2017 bistått Finansdepartementet med å utarbeide nye framskrivninger for klimagassutslipp. Framskrivningene ble publisert i perspektivmeldingen i mars 2017 og anslår et utslipp i 2030 på rundt 48 millioner tonn CO₂-ekvivalenter, gitt eksisterende virkemidler.

Vi bisto i utgangen av 2017 departementet med tekstlige innspill til rapporteringer til klimakonvensjonen (National Communication 7 og Biennial Report 3), og med innspill til metode for rapportering av effekt av tiltak og virkemidler.

Difi (Direktoratet for IKT og forvaltning) og Miljødirektoratet har fått i oppdrag å samarbeide om veiledning til grønne anskaffelser. Vi har hatt et svært godt samarbeid om grønne offentlige anskaffelser i 2017, som er planlagt videreført i 2018. I 2017 har fokuset vært spesielt rettet mot veiledning for miljø- og klimavennlige anskaffelser for kommuner og fylkeskommuner innenfor transport og bygg. I tillegg har direktoratene samarbeidet om å dokumentere klimaeffekten og kostnadene av grønne anskaffelser, inkludert prosjekter som er gjennomført med støtte fra Klimasats. Direktoratene har ut over dette også samarbeidet om formidling og spredning av eksempler på offentlig grønne anskaffelser.

Miljødirektoratet har i 2017 gjennomført et prosjekt for å forbedre kunnskapen om årsaker til avskoging i Norge. Dette arbeidet skal rapporteres i mars 2018.

Miljødirektoratet har i 2017 vurdert høringsinnspill og sendt anbefaling til KLD om forbud mot fyring med mineralolje til oppvarming av bygninger. Forbudet ble politisk vedtatt i juni 2017 og skal fastsettes i løpet av kort tid. Det gjelder fra 1. januar 2020. Forbudet vil redusere klimagassutslipp fra oppvarming av bygninger. Miljødirektoratet har også levert faglig grunnlag til en tilleggshøring for å inkludere landbruksbygg og midlertidige bygg i forbudet, og fått i oppdrag og oppsummere høringsinnspillene og gi anbefalinger til KLD innen 1. februar 2018. Vi utredet også høsten 2017 bruken av mineralolje til byggvarme på bygge- og anleggsplasser og vi påbegynte arbeidet med å utarbeide veiledning til forskriften, som skal oversendes KLD 1.mars 2018.

Miljødirektoratet leder pilotordningen «plantning av skog på nye arealer» i samarbeid med Landbruksdirektoratet.

Årlig budsjett er på 15 millioner kroner og involverer tre pilotfylker. Den treårige piloten startet i juli 2015, og i 2016 kom veiledningsmaterialet og administrative støttesystemer på plass. Den største andelen av plantingen i pilotfylkene gjennomføres høsten 2017 og våren 2018. Prosjektgruppen er i gang med å evaluere arbeidet, som skal ferdigstilles i løpet av 2018. Hvis det vedtas en oppskalering av dette tiltaket, så vil dette kunne gjøres med utgangspunkt i materialet og de administrative systemene som er utarbeidet, sammen med erfaringene fra evalueringen. Vi anbefaler at det for 2018 og utover legges til rette for en overgangsordning for fylkene som allerede er i gang, slik at vi ikke mister kompetanse og dialog med skogeiere.

Vi har arbeidet med å følge oppv «Forslag til handlingsplan for norske utslipp av kortlevde klimadrivere» og «Klimatiltak mot 2030- Klimaeffekt på kort sikt og helseeffekter». Vi har i hovedsak innhentet mer kunnskap om tiltak knyttet til jordbruk og vedfyring. I klima- og ren luft koalisjonen (CCAC), deltar Miljødirektoratet i et task team som arbeider med måter å definere ulike veier for blant annet å oppnå de kortsiktige bærekraftsmålene (2030), og det langsiktige klimamålet i Parisavtalen.

Miljødirektoratet utarbeidet en rapport på kunnskapsgrunnlaget for utforming av klimapolitikk for Zindustrien. Rapporten vurderte blant annet det norske virkemiddelapparatet og rammebetingelsene for norsk industri på klima- og energiområdet. Formålet var å få et bedre grunnlag for å kunne vurdere utsiktene for industrien i en verden der klimapolitikken strammes gradvis inn.

Prioritering 99: Samlet vurdering av resultatoppnåelse analyser av tiltak og virkemidler for å oppfylle 2030-målet

- *Styringsparameter 99.1: Vurdering av om kunnskap om tiltak og virkemidler på klimaområdet har et omfang og en kvalitet som er tilstrekkelig for relevante beslutningsprosesser er gjennomført*
- *Styringsparameter 99.2: Status i arbeidet med å beskrive og kvantifisere aktuelle tiltak i transportsektoren, og følge opp endringer i EU-regelverket for biodrivstoff.*

Miljødirektoratet arbeider kontinuerlig for å oppfylle 2030-målet ved at vi systematisk innhenter informasjon og lager analyser. I arbeidet med innspill til Klimameldingen utarbeidet vi "Beregningsteknisk grunnlag for Meld.St.41, Klimastrategi for 2030 - norsk omstilling i europeisk samarbeid", publisert juni 2017. Beregningene i notatet viste potensialet for reduksjoner av ikke-kvotepfiktige klimagassutslipp, gitt gjennomføring av politiske vedtak, og av utredede tiltak med anslått samfunnsøkonomisk kostnad under 500 kroner per tonn CO₂-ekvivalent. Som del av arbeidet med det tekniske beregningsgrunnlaget har vi oppdatert kunnskapsgrunnlaget med utgangspunkt i lavutslippsrapporten fra 2015 for sektorene som Klima- og miljødepartementet har ansvar for (industri og skog og arealbruk), og vi har samarbeidet med andre etater om å oppdatere tiltak i andre sektorer (transport, jordbruk).

Vi har laget flere utredninger om klimatilstand i jordbruket. Vi har gitt innspill om klimaeffekten av innføring av ulik teknologi i jordbruket til jordbruksoppkjøret og driftet nasjonalt kontaktforum for biogass. Videre har vi bidratt inn i transportetatens arbeid om planforslag til NTP. Vi har deltatt som en rådgivende funksjon i arbeidsgruppen for klima, og også i noen møter i styringsgruppa.

Prioritering 100: Samlet vurdering av resultatoppnåelse fleksible mekanismer for bruk i oppfyllelse av 2030-målet

- *Styringsparameter 100.1: Status i arbeidet med å gi innspill til departementet om muligheter og konsekvenser av bruk av fleksible mekanismer*

Miljødirektoratet har levert på til sammen tre oppdrag knyttet til vurderingen av Norges mulighet for å benytte fleksible mekanismer for EU-regelverket, som er under utarbeidelse.

Videre har Miljødirektoratet bistått departementet med å utrede konsekvenser knyttet til regelverksutforming innen skog og arealbruk og innenfor rapporteringsforpliktelser under Energy Union Regulation. Vi ser et behov for å fokusere mer på å utvikle metoder og å strømlinjeforme rapporteringssystemet i årene som kommer, for å forberede og forbedre rapporteringen av Norges forpliktelser på klima mot 2030 til Stortinget, Klimakonvensjonen og EU.

Prioritering 101: Samlet vurdering av resultatoppnåelse tiltak og virkemidler til omstilling mot lavutslippssamfunnet

Miljødirektoratet har fokusert særlig på å oppdatere tiltak og virkemidler knyttet til skip, biodrivstoff, biogass og fornybar energi i bygg. Noe av dette har vært som oppdrag fra KLD, og noe har vært egeninitiert i forbindelse med oppdatering av kunnskapsgrunnlaget.

Prioritering 103: Samlet vurdering av resultatoppnåelse bistand i oppfølging av arbeidet med grønn konkurransekraft

Vi bidro aktivt inn i arbeidet med strategien for grønn konkurransekraft som ble lagt frem i oktober 2017 og har ellers bidratt gjennom diverse ad-hoc oppdrag fra KLD.

Prioritering 104: Samlet vurdering av resultatoppnåelse vurdering rundt ambisjonen om 1,5 grader

- *Styringsparameter 104.1: Status for oppfølging i relevante oppdrag med langsiktige vurderinger*

Vi har svart ut spørsmål fra KLD i tilknytning til utarbeidelse av perspektivmeldingen og klimaloven.

Prioritering 105: Samlet vurdering av resultatoppnåelse rapporteringssystem under klimaloven/2030-mål

- *Styringsparameter 105.1: Status i arbeidet med å forberede og oppdatere styrings- og rapporteringssystem i tråd med evt. vedtak i Stortinget om Klimalov og 2030-målene.*

Oppdrag knyttet til oppfølging av klimaloven er besvart ut i form av rådgivning til KLD knyttet til mulig karbonbudsjett for perioden 2021-2030 for ikke-kvotepliktige utslipp, gitt foreløpig regelverk. Oppdrag knyttet til rapportering under 2030 målene er i hovedsak som analyser av konsekvenser gitt ulike forslag for EU-regelverket for 2021 - 2030 innen alle sektorer, spesielt skog og arealbruk.

Prioritering 106: Samlet vurdering av resultatoppnåelse følge markedet for biodrivstoff

Vi deltar i Bio4fuels, en FME lansert i 2017, som partner og følger ellers med internasjonalt og på diskusjonen om indirekte arealeffekter spesielt. Rambøll har sett på tiltakskostnader på biodrivstoff. Vi har tett kontakt med bransjen. Vi deltar og henter inn oppdaterte produktpriser i forbindelse med konsekvensutredningene våre. Vi opplever likevel at vi

skulle hatt mer tid til å følge fagfeltet og markedet for å ha full måloppnåelse på denne punktet.

Videre har Miljødirektoratet sendt KLD et utkast til konsekvensutredning (KU), forskriftsendring for økning av omsetningskravet for biodrivstoff til veitrafikk til 20 prosent og implementering av endringer i ILUC-direktivet. Høringen ble etter avtale sendt ut av departementet.

Vi har også laget KU og forskriftsendring for drivstoffkvalitetsdirektivet om seks prosent reduserte utslipp av klimagasser fra drivstoff som selges til transport i 2020 og sendt dette på høring. Vi har svart ut oppdrag om å innføre E10 som ny drivstoffkvalitet i Norge (bransjestandard), utredet behov for bærekraftskriterier for bioolje og vurdert foreløpige konsekvenser av EUs foreslåtte endrede fornybardirektiv. I november leverte vi et oppdrag på vurderinger knyttet til å innføre krav om omsetning av biodrivstoff til luftfart, i samarbeid med Avinor og Luftfartstilsynet.

Prioritering 108: Samlet vurdering av resultatoppnåelse om å utvikle statistikk over klimautslipp i kommunene

- *Styringsparameter 108.1: Status i arbeidet med statistikkutviklingen*

Miljødirektoratet avsluttet i 2017 det nest siste året i et treårig løp for å utvikle kommunefordelte klimatall og et bedre verktøy for å vurdere effekten av tiltak og virkemidler for kommunene. Vi har involvert KS, SSB, kommuner og fylkeskommuner og en rekke fagmiljøer i arbeidet. I starten av 2017 ble det tatt beslutninger om hvordan tallgrunnlaget og verktøyet skal utvikles videre, og det er i 2017 gjennomført et prosjekt for å avklare de endelige IT-tekniske løsningene. I starten av 2018 vil første versjon av verktøyet for tiltaksberegninger lanseres og i mars 2018 vil den første versjonen av det kommunefordelte regnskapet presenteres. Den endelige versjonen skal ferdigstilles i slutten av 2018. Miljødirektoratet har blant annet satt ut et større oppdrag for å utvikle kommunefordelt klimastatistikk

innen skog og arealbruk som vil bli lansert i 2018-versjonen.

Myndighetsoppgaver klima

Oppfølgingen av klimavotereguleringen krever fortsatt mye ressurser. Det er økt arbeid med å endre tildelingsgrunnlaget for tildeling av gratiskvoter for kvotepliktige virksomheter som enten har hatt kapasitetsendringer, eller andre endringer som påvirker tildelingsgrunnlaget. I tillegg begynte arbeidet med nytt EU-regulering for neste kvoteperiode (2021–2030) for alvor i 2017, noe som medførte betydelig mer møtevirksomhet i relevante arbeidsgrupper i EU. Fokus har i 2017 vært på revisjon av forordningen for overvåking og rapportering av utslipp. Dette arbeidet vil intensifiseres ytterligere i 2018, spesielt knyttet til regelverket for tildeling av vederlagsfrie kvoter for neste periode. Miljødirektoratet prioriterer å følge dette arbeidet nøye.

Støtte under CO₂-kompensasjonsordningen for støtteåret 2016 ble utbetalt i 2017. Til sammen 45 industrivirksomheter fikk totalt utbetalt i overkant av 636 millioner kroner. Støtten blir utbetalt på basis av grunnlagsvedtak fattet for hele støtteperioden (2013–2020).

Regelverket for rapportering på drivstoff, herunder omsetningskrav og bærekraftskriterier for biodrivstoff, har blitt fulgt opp. Siden omsetningskravet har økt, blir det flere aktører å følge opp. Vi mangler sanksjonsmuligheter for å få inn fullstendige rapporter og dette tar dermed en del tid. Regelverket er komplisert og fører til mange spørsmål, og det er behov for mye kontakt og utveksling av informasjon med Skattedirektoratet, siden det nå skiller på avgifter under og over omsetningskravet. Vi har fulgt opp rapportering på drivstoffkvalitet og hatt kontakt med Sjøfartsdirektoratet for avklaringer rundt regelverket for marine drivstoff. Vi skal framover se mer på rapporteringssystemet for rapportering av drivstoffkvalitet (jf. produktforskriftens § 2–20), fordi dagens praksis ikke er i henhold til CEN standarden, i tillegg til at deler av markedet ikke rapporterer, siden de ikke er medlemmer av Drivkraft Norge.

Den eksisterende f-gassforordningen, som regulerer HFK, PFK og SF₆ i produkter, følges opp løpende gjennom å administrere sertifiseringsordningen

for teknisk personell og bedrifter, kontrollaksjoner og informasjonsvirksomhet rettet mot blant annet kuldebransjen. Vi administrerer også refusjonsordningen for HFK/PFK og har i hittil i år utbetalt 56 millioner kroner i refusjon for gass innlevert til destruksjon. Dette er et langt høyere beløp enn tidligere år, noe som skyldes både at mer gass leveres inn for destruksjon, og at refusjonssatsene har økt i takt med avgiftssatsen. Vi er også i gang med å konsekvensutrede en forskriftsendring for å implementere Kigaliendringene av Montrealprotokollen. Vi har utredet SF₆ i høyspentbrytere og hatt kontakt med flere av aktørene i kraftbransjen om kommende store nettutbygginger.

Implementeringen av den reviderte f-gassforordningen har vært forsinket i Norge på grunn av blant annet usikkerhet om Norge skal inn i EUs nedfasingregime. Forslag til implementering uten nedfasingregimet var på høring i oktober 2016. Det kom ingen substansielle innvendinger. Det reviderte regelverket er klargjort for iverksettelse, men avventer en avklaring om Islands deltakelse. Det haster med innlemmelse ettersom bransjen trenger tid til nødvendige omstillinger før kravene i nytt regelverk trer i kraft, og hvor enkelte allerede vil gjelde fra 1. januar 2018. Miljødirektoratet er i sluttfasen med å ferdigstille informasjonsmateriell og rutiner for norsk praktisering av forordningen. UD har oversatt forordningsteksten til norsk og Miljødirektoratet vil kvalitetssikre. Det har vært gjennomført en godt besøkt bransjekonferanse om regulering av kuldemedier og bruk av alternative løsninger.

Prioritering 107: Samlet vurdering av resultatoppnåelse arbeidet med lokale klimatiltak kommuner og fylkeskommuner

- *Styringsparameter 107.1: Oversikt over tildelte tilskuddsmidler og vurdering av deres bidrag til nasjonale utslippsmål*
- *Styringsparameter 107.2: Gjennomførte informasjons- og veiledningstiltak*

Miljødirektoratet fikk i 2017 323 klimasats-søknader fra 143 kommuner og fylkeskommuner. Totalt søkte de om over 330 millioner kroner i støtte.

150 millioner kroner ble i juni fordelt på over 120 kommuner og ca. 170 prosjekter. Fagavdelinger i direktoratet, Fylkesmannens miljøvern avdelinger og blant andre Statens vegvesen, Enova, Elbilforeningen og Syklistenes landsforbund, har gitt faglige innspill til prioriteringen. Spesielt lokal pressedeckning har vært omfattende. Informasjonen om ordningen på Miljøkommune.no er oppdatert.

Vi har videre gjennomført en følgeevaluering, og denne viser imidlertid at 97 prosent av prosjektene fra 2016-tildelingen er startet opp. Vi forventer utbetaling, men på et senere tidspunkt enn planlagt. Følgeevalueringen konkluderer med at tilskuddene er godt i samsvar med formålene om å bidra til reduserte klimagassutslipp og omstilling til lavutslippssamfunnet, og at ordningen har høy grad av addisjonalitet og gjennomføring. Mulighetene til å måle utslippseffekter begrenses av Kimasats' korte historie.

Klimasats-tilskudd ses i nær sammenheng med direktoratets veiledningsoppgaver i klima- og energiplanlegging (KEP), og rapporteringskravene er utformet slik at vi samler erfaringer fra gjennomføringen og kan spre disse videre gjennom KEP-veiledningen. Støtteordningen Klimasats, og den pågående utviklingen av klimagassstatistikk og verktøy for å beregne effekten av lokale klimatiltak, sees også i sammenheng. Veiledning, tilskuddsordningen, statistikken og beregningsverktøyet støtter opp om hverandre og legger til rette for at kommunene kan jobbe aktivt med klimagassreducerende tiltak. Vi bruker erfaringer fra Klimasats-støttede prosjekter til å utvikle og styrke veiledningen mot kommunene, og beregningsverktøyet blir viktig for å kvantifisere utslippsmål og beregne effekt slik at kommunene kan iverksette de mest målrettede tiltakene. Vi vil i 2018 styrke formidlingsarbeidet ved å øke arbeidet i omfang og systematisk jobbe med å bearbeide og formidle erfaringene fra klimasatsprosjektene til målgruppen.

Vi ser arbeidet med å lage bedre tallgrunnlag for kommuner på klimagassutslipp, veilederen på klima- og energiplanlegging, og spesielt tiltaksguiden, og klimastats-ordningen for klimatiltak i kommuner i sammenheng, og vi ønsker framover å knytte disse virkemidlene enda sterkere sammen.

Klimatilpasning

Klimatilpasning er gradvis mer og mer i fokus i kommuner og hos Fylkesmannen og sektormyndigheter. Det finnes ingen indikator for å evaluere måloppnåelsen på klimatilpasning, men direktoratet leverte et forslag til indikatorer knyttet til det nasjonale miljømålet 5.6, Samfunnet skal forberedes på og tilpasses til klimaendringene i desember. Vi har gitt innspill til departementet om å etablere og følge opp rapporteringssystemet knyttet til klimaloven. Vi har blant annet vurdert rapporteringsforpliktelser i 2017 og årene fremover, vurdert rapporteringsforpliktelser under Energy Union Governance og gitt noen foreløpige vurderinger knyttet til utvikling av indikatorer til det nasjonale målet på klimatilpasning.

I tillegg har vi utarbeidet, med innspill fra en rekke etater, et forslag til rapportering til FNs klima-konvensjon (NC7) samt et utkast til rapportering til satsbudsjettet.

Med støtte fra Miljødirektoratet har Klimaservicesenteret (KSS) jobbet med å videreutvikle samfunnsnyttige og brukerrelevante produkter og tjenester, inkludert å ferdigstille klimaprofiler for alle fylker basert på Klima i Norge 2100. I tillegg har KSS startet med å utarbeide en egen rapport om klimaendringer i Arktis, inkludert klimaprofiler for Svalbard. Arbeidet skal ferdigstilles i 2018.

Flere viktige utredningsprosjekter som gir ny kunnskap til klimatilpasningsarbeidet, er ferdigstilt. Blant annet en samfunnsøkonomisk analyse av hva klimaendringer kan komme til å koste for to kystkommuner, og en rapport om bruk av og behov for kunnskap i forvaltningens klimatilpasningsarbeid. I tillegg har direktoratet fått laget en utredning om konsekvenser for Norge av klimaendringer i andre land og et forslag til måle- og rapporteringssystem av klimatilpasningsarbeidet som kan brukes på kommunalt nivå.

Miljødirektoratet drifter et nasjonalt bynettverk, forvalter en tilskuddsordning og støtter kompetansebyggende prosjekter i flere fylkesmannsembeter. Vi drifter og videreutvikler Klimatilpasning.no.

Arbeidet med å styrke klimatilpasning i egne ansvarsområder gjennom å utarbeide en strategi for Miljødirektoratet, er forsinket i forhold til opprinnelig

tidsplan. Dels skyldes dette et behov for å modne problemstillingene, dels manglende kapasitet. Strategien er planlagt ferdig i 2018.

Et godt klimatilpasningsarbeid vil framover kreve enda tettere samarbeid mellom ulike etater. Miljødirektoratet inviterte derfor i mars 2017 15 direktorater til å delta i et arbeidsmøte om klimatilpasningsarbeidet i Norge. Vi har i etterkant av dette etablert en direktoratsgruppe om klimatilpasning og hatt et møte i gruppen om arbeidet knyttet til indikatorer knyttet til nasjonalt mål 5.6.

Miljødirektoratet støtter KLD arbeidet med klimatilpasning i klimaforhandlingene.

Arbeidet med å utarbeide veiledning til statlig planretningslinje (SPR) for klimatilpasning er utsatt, fordi den ikke er vedtatt. Imidlertid ble planretningslinjen sendt på høring i oktober 2017, med høringsfrist 1. desember 2017. Miljødirektoratet har oppsummert høringsinnspillene. Oppdraget knyttet til veiledning er utsatt til i 2018 med frist 1. juni.

Arbeidet med å utvikle et rapporteringssystem knyttet til nasjonale og internasjonal rapporteringsforpliktelser, vil bli viktig i 2018. I tillegg er det behov for å vurdere om klimaendringenes konsekvenser og tilpasningsbehov for Norge er endret siden NOUen ble lagt fram i 2010. Dette er spesielt viktig i lys av at regjeringen har satt ned et utvalg som skal utrede klimarisiko og betydningen for norsk økonomi. Generelt er det også stort behov for kapasitetsbygging, og det vil være viktig å styrke arbeidet regionalt og lokalt gjennom samarbeid, pilotprosjekter og tilskuddsordninger. Det er store forventninger til SPR.

Tverrgående arbeid knyttet til klima

Arbeidet med FNs klimapanel har nå gått inn i en intensiv fase. Vi har i 2017 arbeidet med å lage disposisjoner til kommende rapporter, nominere eksperter og kommentere utkast til rapporter. Arbeidet med spesialrapporten for 1,5 C, som er underlag for den fasilitative dialogen i UNFCCC i 2018, og metoderapporten for delvis revisjon av utslippsregnskapsmetodikken, er godt i gang.

Spesialrapportene om land, hav og kryosfære og hovedrapporten er i oppstartsfasen. Vi arrangerte et forfattermøte tilknyttet spesialrapporten om

landarealer i Oslo i oktober, og et norsk seminar om reiseliv og klima mot slutten av året. FNs klimapanel ba tidlig i 2017 landene om økte bidrag pga. en svært krevende økonomisk situasjon. Denne ble ytterligere forverret da det største donorlandet senere sa de ikke vil bidra med midler verken i 2017 eller 2018. I panelet diskuteres det flere måter for å sikre det videre arbeidet med rapportene, og at det sees på alternativer for å dekke den nødvendige finansieringen i et lengre tidsperspektiv. Norge bevilget 5 150 millioner kroner til panelet i 2017, utover de 0,5 millioner som vi pleier å bidra med til panelet. Dette er et stort bidrag, sammenliknet med en del andre land.

Vi har arbeidet med kortlevde klimadrivere både regionalt, bilateralt og globalt. Vi støtter Klima- og miljødepartementet med faglige råd og prosjektvurderinger i forbindelse med den internasjonale koalisjonen for klima og ren luft (CCAC), og bidrar med faglige grunnlag for norske posisjoner i Arktisk råd om et kollektivt kvantitativt mål for å redusere svart karbon og økt innsats for å redusere metan. Framover blir det viktig at arbeidet for å redusere BC og metan under Arktisk Råd sees i sammenheng med nasjonale og internasjonale klima- og luftforpliktelser.

Prioritering 102: Samlet vurdering av resultatoppnåelse innen internasjonale klimaforhandlinger

- *Styringsparameter 102.1: Status for deltagelse*
- *Styringsparameter 102.2: Status for faglig bistand*

Vi har deltatt som planlagt i de ulike forhandlingsmøtene under Klimakonvensjonen med fokus på rapportering (utslippsreduksjoner, transparency), skog, klimatilpasning og arbeidet med det langsiktige globale målet i tråd med Paris-avtalen. I 2017 har vi fått økt ansvar og oppgaver knyttet til blant annet rapportering, klimatilpasning, global gjennomgang, og for oppfølging av konvensjonens artikkel 6 om blant annet utdanning og informasjon til befolkningen.

Andre fase av samarbeidsprosjektet med Kina om å etablere et nasjonalt kvotesystem, startet i mars 2016 (prosjektperiode 2016–2018). Formålet med

samarbeidet er å bidra til å implementere Kinas nasjonale kvotesystem. Prosjektet fokuserer på følgende fire områder: 1. Tildeling av kvoter, 2. Utarbeidelse av implementeringsplan for nasjonale myndigheter, 3. Kapasitetsbygging og 4. Etablering av en nettside hvor all informasjon knyttet til det nasjonale kvotesystemet skal samles. Arbeidet er godt i gang. Det har blant annet vært arbeidsmøter mellom norske og kinesiske partnere i mars, juni og september. En Kinesisk delegasjon fra Tsinghua universitet kom til i Norge i september, og vi organiserte i den forbindelse også møter for dem med EU-kommisjonen og konsulenter i forbindelse med aktiviteten om tildeling av kvoter. Vi har begynt å diskutere om samarbeidsprosjektet skal videreføres i en tredje fase etter 2018.

Når det gjelder naturbaserte løsninger, har vi i første omgang levert en kartlegging til KLD om hva som gjøres i dag av tiltak på naturbaserte løsninger for klimagassutslipp og klimatilpasning. Kartleggingen fokuserte på eget sektoransvar. Vi fikk også utarbeidet en mer omfattende rapport som sammenstiller kunnskapsgrunnlaget om naturbaserte løsninger for klimatilpasning. Vårt interne team for klima og naturmangfold har faste møter for å bidra til å sikre integrering av klimahensyn i naturforvaltningen, og for å bidra til robuste økosystemer mot klimaendringer.

Vi jobber også for å øke kunnskapsgrunnlaget om havets rolle i lavutslippssamfunnet, blant annet gjennom NMR-prosjekt om blå skog (tareskog, tang og ålegras) og annen kunnskapsinnhenting om alger i et klimaperspektiv. NMR-prosjektet går fram til 2019 og skal blant annet gi oppdaterte estimater på utbredelse av og karbonopptak i blå skog i Norden, og hvor mye av produksjonen i nordisk blå skog som blir langtidslagret i marine sedimenter. Vi har også fått utarbeidet en rapport om kunnskapsstatus om alger og klimaeffekter. Videre har vi i 2017 fått utarbeidet en rapport som sammenstiller klimarelevante resultater fra utvalgte overvåkingsprogram i kystsonen i Norge, som også gir råd og anbefalinger for å øke klimarelevansen innenfor rammen av hvert program og på tvers av programmene.

3.1.6 Polarområdene

Nasjonalt mål 6.1: Omfanget av villmarkspregede områder på Svalbard skal holdes uforandret, naturmangfoldet skal bevares tilnærmet upåvirket av lokal aktivitet.

Nasjonalt mål 6.2: Negativ menneskelig påvirkning og risiko for påvirkning på miljøet i polarområdene skal reduseres.

Polararbeid

Svalbards kystområder og tilgrensende hav- og drivisområde er lite påvirket av lokal aktivitet, men det er sterk vekst av tilreisende turister til øygruppen. For å leve opp til de høye miljømålene for Svalbard er det derfor særlig viktig at forvaltningen har et tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag og at vi aktivt bruker våre virkemidler.

Faglig står oppfølging av Svalbardmeldingen sentralt. Vi har prioritert arbeidet med forvaltningsplanene for verneområdene. I forvaltningsplanarbeidet legges det vekt på å sikre naturmangfoldet og å bevare omfanget av villmarkspregede områder, og å tilrettelegge for utvikling av reiselivet i Isfjord-området. Vi har levert utredning om sammenhengende villmarksnatur på Svalbard og ledet arbeidet med å identifisere nye/ forbedre indikatorer for polarområdene. Det er etablert gode rutiner med Sysselmannen for oppfølging av forurensningssaker, som forurenset grunn og avløp og vurderinger av endringer i avfallsregelverket. Vi bistår fortløpende KLD i etatsstyringen av Sysselmannen, herunder koordinering av innspill til tildelingsbrev for både Sysselmannen og Norsk Polarinstitutt.

Arbeidet med den nasjonale og den sirkumpolare handlingsplanen for isbjørn er fulgt opp. I det sirkumpolare arbeidet har vi prioriterte oppfølging av tiltak hvor Norge har påtatt seg et særlig ansvar, herunder isbjørn/menneske-konflikter og turisme, i tillegg til arbeid med videreutvikling av de internasjonale samarbeidsrammene for isbjørnavtalen. Dette har vært særlig viktig for Norge, ettersom vi overtar formannskapet i 2018.

I Arktisk Råd har vi avsluttet vårt formannskap i CAFF og overtatt formannskapet i AMAP. Under norsk ledelse har CAFF ferdigstilt arbeidet med den første statusrapporten for naturmangfoldet i arktiske havområder: State of the Arctic Marine Biodiversity Report (SAMBR). Rapporten er basert på en sammenstilling av tilgjengelig kunnskap om nøkkelarter i Arktis: fisk, sjøfugl, plankton, benthos og marine pattedyr. Under det norske formannskapet har CAFF også for første gang utarbeidet en strategi for å forebygge, utrydde og begrense spredning av fremmede arter i Arktis.

På ministermøtet våren 2017 la AMAP fram den såkalte SWIPA rapporten om klimaendringer og deres konsekvenser i Arktis. Budskapet er at Arktis slik vi kjenner det er i ferd med å bli historie. Selv med full etterlevelse av Paris-avtalen vil vi få fundamentale endringer i temperatur, snødekke, isdekke og permafrost mot 2050, med store konsekvenser for arktiske økosystemer og samfunn.

Vi ledet arbeidet i undergruppen Barents Hotspots under Barentssamarbeidet som leverte sin slutt-rapportering i november. Flere lokaliteter på en "hotspot"-liste (verstingliste) over lokaliteter i Russland er nå tatt ut etter miljøforbedringer. Vi legger vekt på å få til gode samarbeidsaktiviteter med Russland, men det har vært ingen eller langsom framdrift i flere bilaterale miljøprosjekter under samarbeidet. Den viktigste grunnen til dette er begrenset bruk av ressurser og økonomiske midler fra Russlands side, selv om vi også selv har redusert ressursbruken de senere årene.

Prioritering 128: Samlet vurdering av resultatoppnåelse utvikling av reiselivet i forvaltningsområde 10

- *Styringsparameter 128.1: Status for faglig veiledning i arbeidet med etablering av et mulig naturinformasjonssenter i Longyearbyen*

Miljødirektoratet har vært tilgjengelig for faglig veiledning på forespørsel.

Prioritering 129: Samlet vurdering av resultatoppnåelse forvaltningsplaner for verneområdene på Svalbard

- *Styringsparameter 129.1: Status i arbeidet med forvaltningsplan for Nordvest-Spitsbergen, Forlandet og Sør-Spitsbergen nasjonalparker*

Miljødirektoratet fikk oversendt fra Sysselmannen forslag til forskriftsendringer i forskrift for Nordvest-

Spitsbergen, Forlandet og Sør-Spitsbergen nasjonalparker og forslag til forvaltningsplan for nasjonalparkene våren 2017. Vi har gjennomgått forslaget til forskriftsendringer og sendt tilrådning om endringer til Klima- og miljødepartementet i 2017. Når forskriftsendringene er behandlet av departementet og vedtatt av Kongen i Statsråd, vil vi gjennomgå forvaltningsplanen med sikte på endelig godkjenning av planen.

Prioritering 130: Samlet vurdering av resultatoppnåelse norsk formannskap for Arktisk råds arbeidsgrupper CAFF, AMAP

Miljødirektoratet har blant annet bidratt i utarbeidelsen av den første statusrapporten (SAMBR-rapporten) for naturmangfold i arktiske havområder, og bidratt til en rapport (SWIPA-rapporten) om klimaendringer og deres konsekvenser i Arktis.

Prioritering 131: Samlet vurdering av resultatoppnåelse norsk formannskap I barentsmiljøarbeidsgruppe

Miljødirektoratet har ledet arbeidsgruppen om "hotspots" som søker å eliminere verstingsteder i Russland med tanke på forurensede lokaliteter. Resultatene fra dette arbeidet ble presentert på ministermøtet i november. Flere hotspots er tatt ut av verstinglisten på grunn av miljøtiltak som er gjennomført på lokalitetene.

3.1.7 Oppgaver på tvers av resultatområdene

Tverrgående oppgaver innen internasjonalt samarbeid

Det skjer fortløpende endringer i EUs regelverk som er omfattet av EØS-avtalen, og som derfor skal implementeres i norsk regelverk. Vi har gode og effektive prosesser for dette, noe som ikke minst er viktig for norsk næringsliv som ofte konkurrerer i EU-markedet.

Vi avsluttet i 2017 samarbeidet under EØS-midler for perioden 2009–2014 (forsinket). I november arrangerte vi en større avslutningskonferanse i Trondheim hvor viktige resultater som er oppnådd i de syv landene vi har samarbeidet med, ble presentert av landene selv. I tillegg ble resultater presentert av flere norske institusjoner som har hatt samarbeidspartnere i mottakerlandene. Et utvalg av resultater fra landene finnes nå på hjemmesidene våre. Vår viktigste rolle har vært å tilrettelegge for samarbeidet mellom norske partnere og partnere i de ulike landene. Selv har vi kun i begrenset grad vært delaktig i konkrete prosjekter. Videre har vi gitt innspill til forhandlingene om prioriteringer av land og tema for neste periode, som er 2014–2021.

Vi deltar i ulike samarbeid knyttet til FNs miljøprogram. Et viktig arbeid er den sjette Global Environment Outlook (GEO6), hvor vi bistår KLD. Vi er også nasjonalt ansvarlig myndighet for kvalitetssikring av utkastene til rapporten, som etter planen skal legges på UNEA i 2019. De andre områdene hvor vi er involvert i arbeid under FNs regi er omtalt under de ulike fagområdene.

Oppdragsmengden i land vi samarbeider med innen miljørettet utviklingssamarbeid – som ofte bare benevnes som “bistandsland” – går opp og ned i arbeidsomfang ut fra politiske prioriteringer og dialog, og mottakernes og våre egne ressurser. Situasjonen med Kina har nå normalisert seg og vi forventer økt samarbeid innen tema som klima, naturmangfold og forurensning. Flere prosjektidéer er lansert, men disse vil bestemmes først i 2018. I Myanmar har vi videreført prosjektene på naturforvaltning og farlig avfall under det bilaterale miljøprogrammet og med gode resultater. Det har vært høy aktivitet i biomangfoldsamarbeidet med India i 2017, særlig innen området fremmede arter. Det har vært liten aktivitet i Sør-Afrika. Vi er usikre på omfanget av samarbeidene framover i India og Sør-Afrika, men et nytt prosjekt i India om regulering av HFK (kjølegasser) startet opp helt på tampen av 2017.

Vi har i 2017 redusert innsatsen i samarbeid med land utenfor Europa, i tråd med føringer fra KLD ved årets begynnelse. Særlig gjelder dette for programmet Olje for utvikling (OfU). Det er imidlertid fortsatt høy aktivitet og mye etterspørsel etter vår kompetanse i OfU. Så langt det har vært hensiktsmessig, har vi

brukt konsulenter, spesielt har vi benyttet aktivt vår avtale med UN Environment. Vi har hatt en tett og god dialog med KLD om hvilke land som er høyest politisk prioritert og hvor KLD klart forventer bidrag fra oss med fokus spesielt for 2018. I 2017 hadde vi miljøavtaler med tre land: Ghana, Uganda og Libanon. I tillegg har vi beredt grunnen for et større landsamarbeid med Myanmar og Tanzania, men også samarbeid med Kenya og Mosambik er under forberedelse. Videre dialog med KLD om prioriteringer og ressursbruk vil være bestemmende for videre innsats i disse landene.

I samarbeid innen miljørettet utviklingssamarbeid er det ofte Miljødirektoratets myndighetskompetanse landene etterspør. Landene er ofte i en prosess med å bygge opp sin egen miljøforvaltning og etablere de nødvendige lover og regler. I en slik fase mener vi de norske miljømyndighetene selv har best kunnskap og erfaring til å kunne bidra med etterspurt kompetanse. Annen type kompetanse, som teknisk eller annen spisset fagkunnskap, vil vi normalt hente inn fra konsulentselskaper og andre. Disse vil ofte ha en langt høyere timepris enn hva vi selv opererer med. Det er derfor viktig å vurdere en god arbeidsdeling ved prosjektstart som både tar hensyn til hvem som har kompetanse, og til kostnadene forbundet med arbeidet.

Prioritering 135: Samlet vurdering av resultatoppnåelse satsning “Hav og blå bioøkonomi” m.v.

Klimatilpasning, karbonopptak og langtidslagring av karbon i blå skog er prosjekter i regi av Nordisk Ministerråd.

Prosjektet startet opp i 2017 og er et treårig prosjekt som utføres av NIVA i samarbeid med blant annet danske og finske konsulenter. Formålet er å lage en oppdatert oversikt over karbonkretsløp i blå skog i de nordiske landene og å vurdere klimatilpasningstiltak for å ivareta karbonopptaksevnen til blå skog. Fremdriften i prosjektet er god. I november 2017 arrangert prosjektledelsen workshop “Status of knowledge for Nordic carbon cycling in blue forests” med bred nordisk deltagelse.

Opprinnelig målsetning i prosjektet var å skaffe kunnskap om variasjon i mikroplast (MP) i bunnlevende fisk og dyr. Prosjektet er forsinket og har ikke startet opp. Som konsekvens av forprosjekt gjennomført i fjor vil fisk ikke bli inkludert. Fokus blir analyser av mikroplast i bunnlevende marine dyr. Vi arbeider med en utlysningstekst, og målet er å få prosjektforslag som innebærer innsamling av biota i løpet av feltsesongen 2018 med rapportering i 2019.

Kunnskap Miljøovervåking

Miljødirektoratet har på oppdrag fra KLD gjennomgått vår naturovervåking. Det er utarbeidet en detaljert rapport over pågående overvåking og behov for ny kunnskap. Gjennomgangen viste at det meste av denne type overvåking har stor verdi og ble videreført i 2017. Vi har videre gjennomført anskaffelser av forurensningsovervåking og har fått på plass kontrakter for de neste 4 årene. I tillegg har vi satt i gang mange nye aktiviteter med midler fra revidert nasjonalbudsjett våren 2017.

I fordelingen av overvåkingsmidler for 2018 har vi tatt i bruk et kriteriesett for å prioritere ulike overvåkingsbehov opp mot hverandre. Dette kriteriesettet rangerer alle våre eksisterende overvåkingsaktiviteter fra høyest til lavest prioritet. Videre har vi også definert nye overvåkingsbehov og rangert disse opp eksisterende overvåking. Kriteriesettet gjør oss i stand til å fordele midlene til de høyest prioriterte overvåkingsaktivitetene i Miljødirektoratet.

Miljøovervåking har i 2017 gitt ny kunnskap om norsk miljø både gjennom vår langsiktige trendovervåking men også gjennom kampanjer og kartlegginger. Vi har blant annet identifisert at metan spiller en større rolle for den globale oppvarmingen og at havforsuringen skjer raskere i Norskehavet enn tidligere målinger har vist. Videre ser vi en positiv trend ved at sukkertaren er tilbake flere steder langs sørlandskysten. Vi har også testet ut metoder for å måle mikroplast i blåskjell og sediment og fått råd om hvordan mikroplast bør overvåkes i norsk miljø. Miljøovervåkingen har også identifisert høye nivåer av miljøgiften PFOS i Tyrifjorden og en kildeprosporing har identifisert flere kilder til PFOS forurensningen. I våre undersøkelser av nye miljøgifter har vi utarbeidet en rekke nye metoder for analyser og funnet mange nye miljøgifter i husstøv. Disse resultatene er viktig for å kunne regulere miljøgifter i EU og FN.

Naturovervåkingsprogrammene viser klimarelaterte sammenhenger. Flere av artsgruppene som overvåkes i bjørkeskog og granskog, har endringer som kan knyttes til observert klimavariasjon fra midten av 1980-tallet. Overvåking av palsmyr viser tilbakegang av dominerende palsformasjoner som skyldes endringer i regionens klima over lang tid. Dette er dokumentert ved å sammenligne dagens situasjon med flybilder fra 1950-tallet. Overvåkingen av fugl viser i store trekk stabile bestander av hekkende fugl i skog, jevn nedgang av vanlige arter knyttet til jordbrukslandskapet (i samsvar med nedgang ellers i Europa) og mindre fugl i fjellet de siste ti årene (i samsvar med trend ellers i Skandinavia's fjellområder). Det er siden 2009 etablert tilsvarende overvåking av humler og dagsommerfugler for deler av landet ved hjelp av frivillige. Ringmerkingsaktiviteten ved fuglestasjonene Jomfruland og Lista viser at fangsttallene for mange arter var under gjennomsnittet høsten 2016, noe som var spesielt tydelig for finker og sangere. Miljødirektoratet har også i 2017 startet overvåking av økologisk tilstand i elver.

Miljødata

Som nasjonalt samordningsorgan for miljødata, koordinerer vi arbeidet med miljødata og fagsystemer. Vi har utviklet nytt system for miljøtall som skal gi bedre kvalitetssikring og dokumentasjon av data, blant annet til Miljøstatus. Vi har satt i drift ny katalogtjeneste for geografiske data og tjenester som bidrar til forenkling av tilgang til datasettene på våre fagområder. Vi har oppdatert og publisert flere sentrale datasett for marine data knyttet til forvaltningsplanarbeidet, og lansert nytt fagsystem og datasett for sensitive artsdata og villrein.

Bruken av Miljødirektoratets digitale karttjenester har økt med 50 prosent siden 2015, og vi har i snitt per måned oppslag på mer enn to millioner kartbilder med 15 370 unike adresser. I tillegg kommer kartløsningene i Miljøstatus. Disse inneholder geografiske miljødatasett fra Miljødirektoratet sammen med datasett fra andre offentlige etater for oversikt og sammenhenger på kart og er tilgjengelige igjennom karttjenestene på miljøstatus.no, MiljøstatusKart app og interaktive mini-miljøkart.

Det er i 2017 en tydelig økning i bruk av kartsider fra løsningene i alle kanaler, om lag 122 000 brukere samlet for karttjenesten og minikart, mens appen har rundt 8 000 brukere. De mest viste karttemaene

er kulturminner, vern og naturtyper, støy, arter, forurenset grunn, vindkraft og radon.

Vi følger opp arbeidet med nasjonal geoportal og rapporterer våre geodata i henhold til geodataforskriften. Til nå har vi 25 spesifiserte geografiske datasett i geonorge.no, og vi jobber for å sikre kunnskapsgrunnlaget i en tid hvor det skjer mye innen digitalisering, og hvor det stilles høyere krav til tilgjengeliggjøring av sanntidsdata og samordning av miljødata fra kartlegging, overvåkning og rapportering. Vi opplever økt fokus på eRapportering og krav i INSPIRE (EUs handlingsplan for miljørapportering).

Vi har i samarbeid med Polarinstituttet gjennomgått alle dagens indikatorer, og levert forslag til nye framtidige indikatorsett for nasjonale mål, blant annet ny arealbruksindikator under miljømål 1.

Forskning

Vi har god kontakt med miljøinstituttene, informerer om våre kunnskapsbehov og tatt opp saker knyttet til nasjonale oppgaver, strategiske instituttsatsinger og prosjektsamarbeidet. Vi har hatt kontaktmøte med, og gitt innspill til, tildelingsbrevet til Norsk Polarinstitutt om forskning og overvåking i polar-områdene. Vi har god dialog med Forskningsrådet, hvor våre programstyrerepresentanter og representanter i rådgivende panel har bidratt til å øke forvaltningsmessig relevans i sentrale miljøprogram.

Vi har i 2017 levert innspill til EUs neste rammeprogram og arbeidsprogram for siste periode av nåværende rammeprogram (H2020). I tillegg deltar vi i internasjonale prosesser som setter forskningsagendaen, blant annet IPCC, IPBES og JPlene, og vi bistår KLD i arbeidet med Ressurspanelet.

Miljødirektoratet har god dialog med KLD om overordnede forskningssaker, nasjonale oppgaver og strategiske instituttsatsinger i miljøinstituttene. Sentrale temaer i 2017 har vært KLDs kunnskapsstrategi, revisjonen av langtidsplan for forskning og høyere utdanning, nasjonale retningslinjer for åpen tilgang til forskningsresultater og strategi for åpne forskningsdata.

Formidling

Miljødirektoratets kommunikasjonsarbeid er omfattende og vi jobber mot målgruppene våre gjennom flere kanaler.

En sentral kanal er Miljødirektoratet.no. Nettstedet skal oppgraderes og alt utviklingsarbeidet vårt på nett er rettet inn mot det nye hovednettstedet vårt (se egen beskrivelse i neste avsnitt). Vi har også et hovedansvar for å formidle nasjonale mål og status for utviklingen på miljø på nettstedet Miljøstatus.no, hvor andre direktorater bidrar med sitt innhold. Vi jobber med å utvikle en bedre visualisering av de nasjonale målene og hvordan vi ligger an til å nå dem. Veiledning til kommunene, som nå ligger på Miljøkommune.no, er også et eksempel på en viktig oppgave for direktoratet på nett.

I 2017 har vi videreført arbeidet i et internt prosjekt som skal bidra til å effektivisere direktoratets nettsatsing, redusere antall nettstedet og -tjenester, og optimalisere nettsatsingen slik at informasjonen og -tjenestene vi tilbyr i større grad blir brukt og oppleves som nyttige for brukerne. Arbeidet er omfattende og vil pågå i flere år.

Vi har et aktivt mediearbeid og omtalen av Miljødirektoratet, inkludert Statens naturoppsyn, økte med cirka 27 prosent i fjor sammenlignet med året før. Mediovervåkingstjenesten Opoint finner vel 23 000 omtaler av Miljødirektoratet og SNO i 2017. Økningen skyldes antagelig ulvemerking og konflikten rundt felling ulv. I tillegg har oppmerksomheten rundt skrantesjuka og plastforsøpling gitt mye omtale. Miljødirektoratet.no brukes aktivt for å spre flere hundre nettnyhetsmeldinger med direktoratets budskap til journalister og andre. Direktoratet har en pressevakttelefon for å være tilgjengelige for henvendelser fra mediene.

Tilstedeværelsen vår i sosiale medier er fortsatt økende og direktoratet er tilstede på Facebook, Instagram, Twitter, Flickr, LinkedIn, Google+. Miljøstatus.no har sin egen Facebook-profil. Vi har vår egen kanal for deling av video på YouTube. Miljødirektør Ellen Hambro har også sin egen blogg, «Miljøblikk». Statens naturoppsyn la, med bakgrunn i politiske føringer, ned seksjon for naturveiledning og informasjon fra 1. oktober. Aktiviteten ble gjennom hele 2017 trappet ned, men noe naturveiledning ble gjennomført mot barnehager, skoler og universitet/høgskoler.

Miljødirektoratet autoriserer og gir driftstilskudd til 26 besøkssenter for naturinformasjon i Norge. Sentrene driver formidling knyttet til ulike naturverdier:

15 om nasjonalparker, tre om rovdyr, seks om våtmark og to om villrein. Sentrene har en svært viktig rolle i å øke bevisstheten om sine tema. Ansvaret for naturveiledning ble i 2017 overført fra SNO til besøkssentrene, og 8 stillinger er fordelt ut til sentrene.

Den naturlige skolesekken er en satsing som gjennomføres i samarbeid mellom Miljødirektoratet og Utdanningsdirektoratet og gir tilskudd til utvikling av undervisningsopplegg i naturen.

Miljødirektøren og direktoratets ansatte er etterspurte som foredragsholdere på konferanser og seminarer.

Styring og administrasjon

Vi har de siste årene iverksatt mange tiltak for å utvikle en veldrevet organisasjon. Med høyt politisk fokus på effektivisering og digitalisering i offentlig sektor og trussel om budsjettkutt ser vi imidlertid at vi har behov for å effektivisere egen drift ytterligere, redusere lønnsutgiftene og foreta nødvendig omstilling i organisasjonen.

I løpet av 2017 har vi redusert den faste bemanningen gjennom planmessig arbeid med effektivisering, intern omstilling og intern mobilitet. Vi har samtidig jobbet målbevisst med å redusere tiden vi bruker til intern administrasjon. Eksempel på tiltak vi har gjennomført er forenklinger av administrative arbeidsprosesser, effektivisering av interne møter, bedre utnyttelse av eksisterende systemer og tekniske løsninger. Vi har også jobbet med å få til gode forkantavklaringer på innhold, omfang og tidsfrister og og å skrive kortere.

I tråd med fellesføringen fra KMD har vi satt i gang et digitaliseringsarbeid, og jobber nå med å finne områder å digitalisere som vil forenkle og øke produktiviteten. Noen prosjekter er vi også godt i gang med, blant annet på anskaffelsesområdet der vi er i ferd med å få på plass en 100 % digital løsning fra konkurransegjennomføring til kontraktsoppfølging. I tillegg er det foretatt en omorganisering av organisasjonsavdelingen med tanke på å ruste oss bedre for fremtiden. Direktoratet har redusert antall ansatte, herunder ansatte i administrative stillinger.

Direktoratet følger opp IKT-strategien for miljøsektoren, og overgang til DFØ på lønn og reise ble gjennomført i januar som planlagt. Overgang til DFØ på regnskap er utsatt til 1. januar 2019, men arbeidet med å forberede og tilrettelegge for dette er i gang for

fullt. Den 1. september opprettet vi en egen seksjon for IKT-tjenester, som et ledd i arbeidet med felles IKT-drift i sektoren.

Det har også blitt gjort endringer i organiseringen av beredskap og sikkerhet i direktoratet. Koordineringen av beredskap er flyttet til organisasjonsavdelingen hvor også koordineringen av informasjonssikkerhet er plassert. Dette fordi organisasjonsavdelingen uansett vil måtte involveres i flere av scenarioene som kom ut som mest sannsynlig i ROS-analysen og for å kunne se sikkerhet og beredskap mer i sammenheng.

Vi har i 2017 utarbeidet en felles strategi for samordning av de administrative funksjonene i miljøforvaltningen i tråd med fellesoppdraget fra KLD.

Vi har gjennom året hatt særlig fokus på prosjektoppfølging for å bedre økonomistyringen på driftspostene. Det er også gjennomført tiltak for å bedre økonomistyringen på de budsjettpostene hvor vi tidligere år har hatt store avvik mellom prognosene i foreløpig årsrapport og overføringer ved årsskiftet. Tiltakene som er gjennomført er ulike for ulike poster, men generelt har vi hatt en mye tettere økonomioppfølging på alle disse postene. Samtidig har avdelingene jobbet målrettet med risikovurderinger, og har eksempelvis tatt høyde for at prognosene vi har fått fra våre samarbeidspartnere, eksempelvis kommuner og advokater på 30-postene, er for optimistiske med hensyn på fremdrift og utbetalingstidspunkt. På 30-postene innebærer dette eksempelvis at vi har hatt en tettere oppfølging av fremdrift og økonomi på de geografiske områdene innenfor den enkelte post.

Etatsstyring

Vi har gjennomført styringsdialogen med Fylkesmannen innenfor våre resultatområder på en helhetlig og effektiv måte. Høyt prioriterte arbeidsområder innenfor Fylkesmannens miljøområder har vært klima, miljøhensyn i planprosesser, vannforvaltning med operasjonalisering av de regionale overvåkingsprogrammene, frivillig skogvern og marint vern, restaurering av myr og annen våtmark, opprydding i forurensede sedimenter og tilsyn.

Vi har arrangert to miljøfagkonferanser innenfor forurensning og naturmangfold for saksbehandlere og ledere hos Fylkesmannen. Det ble gjennomført vårkonferanse i mai for miljøverndirektørene og

høstkonferanse i november alle ledere på klima- og miljøområdet hos Fylkesmannen. Formålet med konferansene er kompetanseheving, enhetlig praksis, helhetlig styring og nettverksbygging. Det ble i 2017 gjennomført styringsmøter med Fylkesmannen i Vestfold, Agder, Nordland, Møre og Romsdal og Finnmark.

Arealplan og konsekvensutredning

Vi har i 2017 igangsatt planlegging av arbeidet med metodikkutvikling for konsekvensutredninger med tilhørende veiledning. Vi har håndtert saker etter ESPOO-konvensjonen løpende, og vi har god dialog med Riksantikvaren.

Veiledning om miljøhensyn i arealplanleggingen og tilrådingene i innsigelsessaker er viktig for å bidra til enhetlig praksis hos fylkesmennene. Det har vært jobbet godt med å veilede fylkesmannsembeter og kommuner igjennom året. Vi har gjennomført samlinger med de regionale plannettverk for Fylkesmannen med samordnet bolig, areal og transportplanlegging som tema på våren. Det er også gjennomført tilsvarende samlinger med de regionale plannettverkene på senhøsten med konsekvensutredninger som tema. Tilbakemeldingene fra fylkesmannsembetene på nettverkssamlingene har vært gode og vi har fått verdifull innsikt i problemstillinger hos Fylkesmannen.

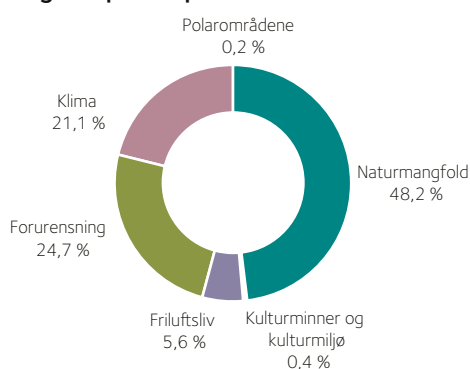
3.2 Ressursbruk

I det følgende presenteres direktoratets ressursbruk og sammenhengen mellom ressurser og resultater. For Miljødirektoratet finnes det tall for perioden 2014-2017. Nedenfor har vi har forsøkt å belyse de mest relevante forholdene.

3.2.1 Fordeling per resultatområde

Diagrammet under viser de totale utgiftene på kap. 1420 Miljødirektoratet og kap. 1425 Vilt- og fisketiltak i 2017, fordelt på resultatområder. Utgifter ført av Fylkesmannen, etter tildeling fra Miljødirektoratet, er inkludert. Fordelingen mellom områdene viser ikke bare direktoratets egne utgifter og interne prioriteringer. Om lag 64 prosent av midlene er knyttet til investeringer, tilskudds- og refusjonsordninger.

Regnskapsført pr. resultatområde i 2017

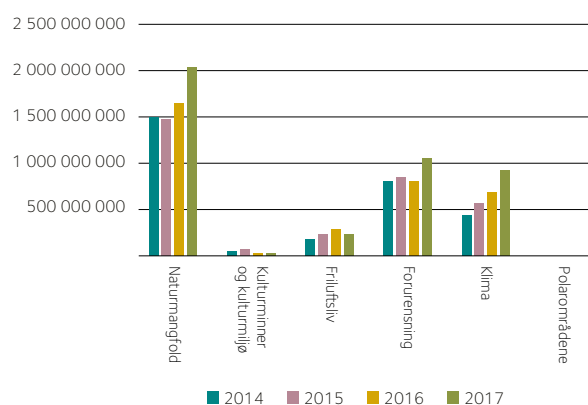
Regnskapet er fra og med 2015 ført etter ny resultatområdestruktur, og utgifter som tidligere har vært ført på virkemiddelområdene «kunnskap», «regelverk» og «internasjonal» er fordelt på de ulike resultatområdene. Flere av utgiftene er dermed fordelt skjønsmessig mellom områdene.

Knapt halvparten av utgiftene til Miljødirektoratet er knyttet til området naturmangfold. Om lag 477 millioner kroner er tilskudd til forskjellige formål, eksempelvis vannmiljøtiltak, erstatning for beitedyr tatt av rovvilt, truede arter og naturtyper og naturinformasjonssentre. 560 millioner kroner er brukt til vern og sikring av skog, nasjonalparker, verneområder og friluftsområder. Totalt utgjør dette omtrent 51 prosent av utgiftene på området naturmangfold.

Nesten en fjerdedel av utgiftene faller inn under området forurensning. Utbetaling av pant for bilvrak på 429 millioner kroner utgjør, sammen med andre refusjonsordninger og oppryddingstiltak, totalt 63 prosent av utgiftene knyttet til forurensning.

Klima er det tredje største området sett ut fra regnskapsførte utgifter. CO₂- kompensasjonsordningen utgjør om lag 636 millioner kroner av totalbeløpet. Dette tilsvarer 72 prosent av utgiftene på området klima.

Regnskapsført pr. resultatområde 2014-2017

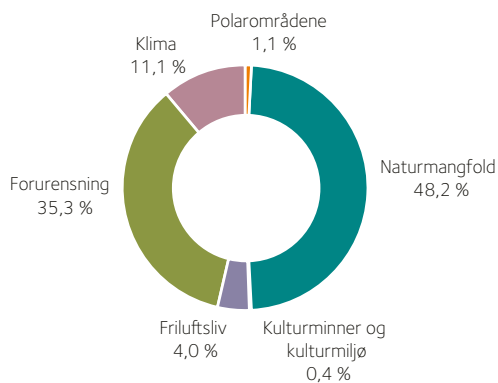
Tabellen over viser utgiftsfordelingen mellom de ulike resultatområdene i perioden 2014 til 2017. Ettersom tidligere benyttede virkemiddelområder er tatt ut fra 2015, er utgiftene på virkemiddelområdene for 2014 forholdsmessig fordelt på resultatområdene.

Utgifter til området naturmangfold er økt fra 1,507 mrd. kroner i 2014 til 2,022 mrd. kroner i 2017. Utgifter til friluftsliv har gått fra 163 mill. kroner i 2014 til 233 mill. kroner i 2017. Dette er en liten nedgang fra "toppåret" 2016, da utbetalingene til friluftsliv var på 264 mill. kroner. Utgifter knyttet til forurensning har økt fra 790 mill. kroner i 2014 til 1,036 mrd. kroner i 2017, og utgifter knyttet til klima er økt fra 429 mill. kroner i 2014 til 855 mill. kroner i 2017.

Prosentvis er det områdene friluftsliv og klima som har de største økningene i perioden, med henholdsvis 43 og 107 prosent økning. Dette samsvarer godt med satsingen «Friluftslivets år» i 2015, og den økte satsingen innenfor klimaområdet. Økningen innenfor klimaområdet skyldes i hovedsak økt utbetaling av CO₂- kompensasjon til industrien.

Fordeling av årsverk pr. resultatområde

Diagrammet til venstre viser planlagte årsverk pr. resultatområde i 2017. Administrative ressurser og ressurser som går på tvers av resultatområdene er skjønsmessig fordelt på resultatområdene.

3.2.2 Nøkkeltall

Nøkkeltall	2015	2016	2017
Antall årsverk	692	675*	651
Samlet tildeling post 01-99**	3 640 897 000	4 107 844 000	4 974 262 000
Utnyttelsesgrad post 01-29	96 %	95 %	94 %
Utnyttelsesgrad post 30-99**	85 %	81 %	81 %
Driftsutgifter	1 176 503 405	1 251 159 511	1 513 795 072
Lønnsandel av driftsutgifter	41%	38 %	36%
Lønnsutgifter per årsverk	705 623	711 895	834 126
Samlede inntekter post 01-09	143 919 900	134 365 418	152 167 612

* I årsrapporten for 2016 ble det rapportert 667 utførte årsverk. I forbindelse med rapporteringen for 2017 er det oppdaget at dette er 8 årsverk for lite. Dette skyldes en feil beregningen av utførte årsverk av timelønnede arbeidstakere i 2016.

** Tallene inkluderer tildelinger og utgiftsførte kostnader på kap. 1400, 1410, 1420 og 1425

*** Fra 2017 inkluderer lønnskostnadene også pensjonsutgifter

Antall utførte årsverk

Årsverksberegningen er basert på DFØs årsverks-definisjon. Antall utførte årsverk inkluderer årsverk utført av timelønnede og månedslønnede, pålagt overtid og ekstratimer. Fravær er trukket fra i beregningen.

Antall utførte årsverk er redusert med 24 fra 2016 til 2017. Fra 2015 er reduksjonen 41 årsverk. Dette er en konsekvens av stram bemanningsstyring, nedbemanning og avvikling av funksjonen som naturveileder. Stillingsstopp og andre tiltak ble innført for å oppnå bemanningsreduksjonen, og for så langt som mulig å unngå å måtte gå til oppsigelser.

Det var i 2017 en økning i sykefraværet på 0,2 prosent fra 2016. Det har også vært noe økning i bruk

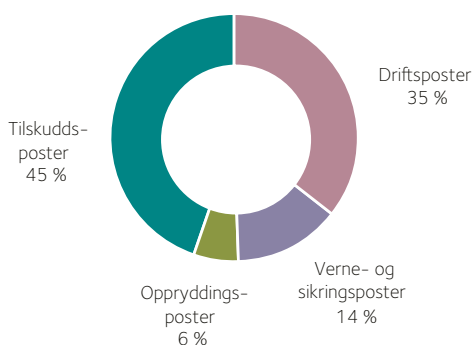
av overtid, sammenlignet med 2016 (1,5 årsverk). Årsverk utført av timelønnede arbeidstakere har vært tilnærmet uendret fra 2016 til 2017.

Samlet tildeling post 01 – 99

Diagrammene viser fordelingen av Miljødirektoratets samlede tildelinger på egne og fremmede kapitler (belastningsfullmakter). Tildelingene er fordelt på driftsposter, tilskuddsposter, og investeringsposter (oppryddingsposter og verne- og sikringsposter).

Samlet tildeling er økt med om lag 1,3 mrd. kroner fra 2015 til 2017. Total tildeling på driftspostene er økt fra 1,35 mrd. kroner i 2015 til 1,75 mrd. kroner i 2017. Dette tilsvarer en økning på 30 prosent. Kap. 1420 post 01 og 23 har en nominell

Samlet tildeling 2017

økning som følge av omlegging av budsjettering av pensjonsutgiftene i staten, men reelt sett har det vært en betydelig reduksjon i disponible midler i perioden, først og fremst som følge av avbyråkratiserings- og effektiviseringskutt.

Kap. 1420 post 21 og 22 har økt med 220 mill. kroner i perioden. Totalt tildelte midler på verne- og sikringspostene er økt med vel 14 prosent, fra 611 mill. kroner i 2015 til 698 mill. kroner i 2017, der bevilgningen til skogvern utgjør en økning på 88 mill. kroner. Erstatningsutbetalinger i forbindelse med nasjonalparker utgjør den største reduksjonen, med 52,7 mill. kroner.

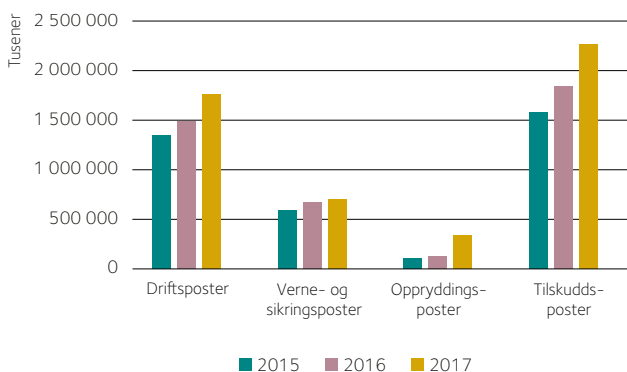
Tildelte midler til opprydding i forurenset bunn og sjøgrunn har økt betraktelig, fra 113 mill. kroner i 2015 til 297 mill. kroner i 2017. Tildelingene vil naturlig variere fra år til år, avhengig av fremdrift i prioriterte oppryddingsprosjekter.

Tilskuddspostene er økt fra 1,566 mrd. kroner i 2015 til 2,231 mrd. kroner i 2017. Dette er en økning på over 42 prosent, og den største nominelle økningen er innenfor CO₂- kompensasjon til industrien, som er økt med 228 mill. kroner i perioden. Tilskudd knyttet til klimatiltak og klimatilpasning har vært et satsingsområde de siste årene, med en økning fra to til 98 mill. kroner. Tilskuddsmidler til marin forsøpling har økt fra 7,5 til 60 mill. kroner. I 2017 er det opprettet nye tilskuddsordninger for kasserte fritidsbåter, skrantesykeprøver fra fallvilt og tilskudd til tiltak i kommuner med ulverevir. Totalt er disse nye ordningene tildelt 41,4 mill. kroner.

Utnyttelsesgrad post 01-29

Utnyttelsesgraden på driftspostene viser samlet sett en liten reduksjon fra 2015 til 2017.

Samlet tildeling 2015-2017

Som følge av avbyråkratiserings- og effektiviseringskutt, har vi arbeidet målrettet med omstilling av organisasjonen. Nedbemanning har ført til reduserte lønnskostnader, i tillegg til at effektiviseringstiltak og tett økonomioppfølging har bidratt til ytterligere reduksjon i faste løpende kostnader. Ut over dette har forsinkelser i enkeltprosjekter medført redusert utnyttelsesgrad av midlene på post 21 og 22.

Utnyttelsesgrad post 30-99

Utnyttelsesgraden på post 30-99 er redusert fra 85 prosent i 2015 til 81 prosent i 2017. Fra 2016 er utnyttelsesgraden uendret. Årsaken er sammensatt, men det er ikke unaturlig at utnyttelsesgraden kan variere noe fra år til år.

Mindreutgifter på verne- og sikringsposter skyldes at mange av prosessene som involverer kommuner og ulike grunneiere er svært tidkrevende, noe som har medført uforutsette forsinkelser i utbetalingene. Det er også forsinkelser i gjennomføringen av enkelte tiltak i verneområdene som følge av blant annet forsinkede forvaltningsmessige avklaringer, lange anbudsprosesser og uforutsette værforhold.

Også mindreutgifter knyttet til oppryddingspostene skyldes forsinket fremdrift i enkelte tiltak.

Utbetaling over overslagsbevilgninger og mottatte tilskuddssøknader påvirker også utnyttelsesgraden. Miljødirektoratet har en rekke tilskuddsposter med overslagsbevilgning, og utbetalinger over disse vil variere fra år til år som følge av forhold utenfor vår kontroll.

Driftsutgifter

Diagrammet under viser fordelingen av direktoratets driftsutgifter i 2017. Driftsutgiftene er hentet fra

artskontooppstillingen i kapittel 6 i årsrapporten og tilsvarer utgiftene som er ført av Miljødirektoratet i statsregnskapet, dvs. alle de kapitler og poster som Miljødirektoratet har tildelte midler på. Dette inkluderer utgifter ført over Miljødirektoratets egne kapitler i Statsregnskapet, samt utgifter over andre kapitler som vi har mottatt fullmakter på (herunder fullmakter fra KLD på kap. 1410)

Om lag 50% av driftsutgiftene er knyttet til tjenestekjøp, der 95% går til faglig utredningsvirksomhet, som omfatter tjenester knyttet til kartlegging og overvåking, statlige vannmiljøtiltak, SNOs tjenestekjøp og ulike utrednings- og fagprosjekter. Resterende 5% av utgiftene til tjenestekjøp er knyttet til direktoratets administrative drift. Sammen med lønnsutgifter utgjør dette 86 prosent av direktoratets totale utgifter til drift.

Kostnader til lokaler utgjør fem prosent av driftsutgiftene. De inkluderer kontorlokaler i Oslo og Trondheim og en rekke lokalkontorer i SNO. Reiseutgiftene er i stor grad knyttet til tilsynsvirksomhet, naturoppsyn og internasjonalt arbeid. I tillegg kommer reisekostnader som følge av reisevirksomhet mellom kontorene i Oslo og Trondheim.

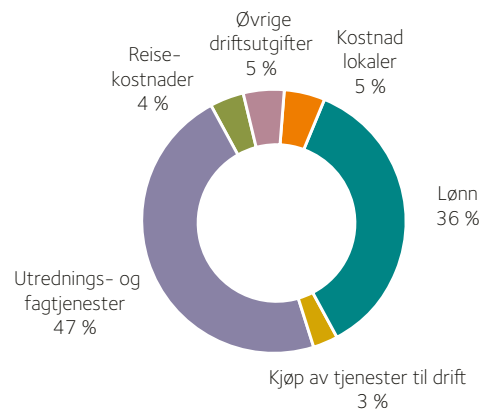
Direktoratets samlede driftsutgifter er nominelt sett økt med 29 prosent i perioden fra 2015 til 2017.

Lønnskostnadene er økt med om lag 11 prosent fra 2015 til 2017. Årsaken til økningen er at pensjonskostnader fra og med 2017 utgiftsføres på etatens eget kapittel. Økte kostnader til pensjon utgjør mer enn 11 prosent. Det betyr at dersom vi tar lønnsøkningen i perioden i betraktning, er det en vesentlig reell reduksjon i lønnskostnader.

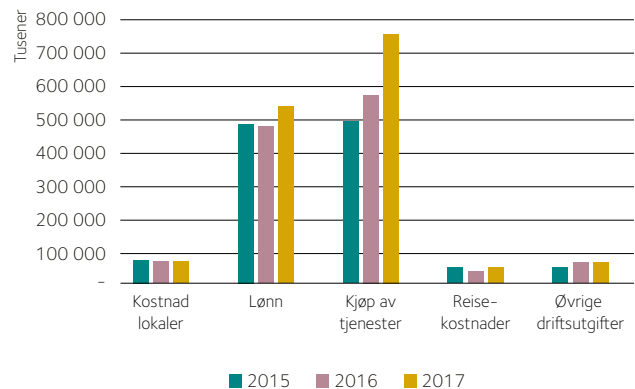
Kostnader knyttet til lokaler er gått noe ned fra 2015 til 2017, som følge av at investeringsbehovene er redusert etter gjennomført flytting til nye lokaler på Helsfyr. Andelen driftsutgifter knyttet til lønn og lokaler er redusert i perioden, fra 48 prosent i 2015 til 41 prosent i 2017.

Fra 2015 er merverdiavgiften ført utenfor Miljødirektoratets kapittel, og dermed ikke tatt med i oppstillingen ovenfor. Vi ser en vesentlig økning i tjenestekjøp fra 2015 til 2017, tilsvarende 54 prosent. Økningen knyttes i hovedsak til økte bevilgninger

Driftsutgifter 2017

Driftsutgifter 2015-2017

til øremerkede formål over post 21 og ulike vannmiljøtiltak over post 22.

Lønnsandel av driftsutgifter

Lønnsandelen av driftsutgiftene har gått ned fra 41 prosent i 2015 til 36 prosent i 2017. De totale driftsutgiftene økte med 29 prosent i perioden, samtidig som antallet utførte årsverk ble redusert med 41. Dette forklarer endringen i forholdstallet og reduksjonen i lønnsandelen av driftsutgiftene.

Lønnsutgifter per årsverk

Lønnsutgifter per årsverk for 2017 var 834 126 kroner. Dette er en økning på 17 prosent fra 2016. Årsaken til den store økningen er først og fremst at pensjonskostnadene fra 2017 er belastet vårt regnskap. I tillegg er det noe økning som følge av lønnsoppgjøret for 2017 og lønnsgradningen i løpet av året. Nøkkeltallet viser alle lønnsutgifter inkludert pensjonskostnader, arbeidsgiveravgift, overtid, reisetid og andre ytelser, fordelt på antall utførte årsverk.

Inntekter

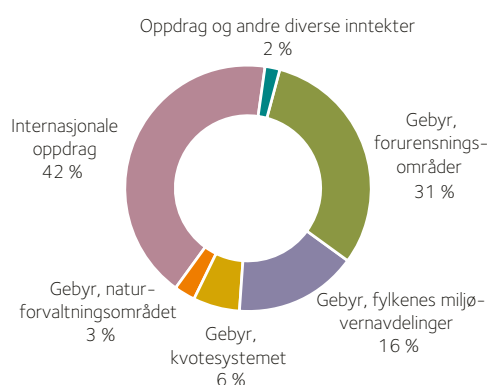
De samlede inntektene i direktoratet var på om lag 152 mill. kroner i 2017. Den største andelen knytter seg til internasjonale oppdrag, der bistandsprosjekter utgjør en vesentlig andel. Forurensningsgebyrene er også vesentlige, der gebyrer knyttet til avfall og gebyrer for ulike tilsyn og konsesjoner representerer de største inntektene.

Etter en inntektsreduksjon på om lag sju prosent fra 2015 til 2016, ser vi en økning på knapt 13 prosent fra 2016 til 2017. En vesentlig andel av økningen skyldes økt aktivitet på det internasjonale området fra 2016 til 2017, etter en reduksjon fra 2015 til 2016. Også inntekter knyttet til gebyrer på forurensningsområdet har økt fra 2016 til 2017. Øvrige inntekter viser en liten reduksjon fra 2016 til 2017.

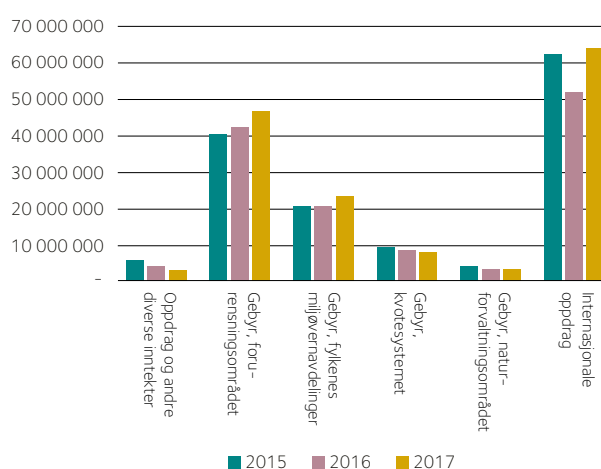
Synlighet i det offentlige rom

Miljødirektoratet, inkludert Statens naturoppsyn, ble i 2017 nevnt rundt 23 000 ganger i mediene. Dette utgjør en betydelig økning fra 2016. Tallene er hentet fra M-brains (tidligere Opoint) analyseverktøy. Omtalen er jevnt fordelt over hele året, men perioden januar til mars skiller seg ut med å

Inntekter kap. 4420 2017

Inntekter kap. 4420 2015-2017

3.2.3 Volumtall

Volumtall	2015	2016	2017
Antall medieklipp*	17 958	17 979	22 964
Antall økter på miljødirektoratet.no	1 055 644	1 196 121	1 352 052
Antall økter på miljøstatus.no	490 264	478 894	588 193
Antall inngående dokumenter	43 002	35 154	38 188
Antall utgående dokumenter	30 052	30 705	25 424
Antall innsynsbegjæringer	7 383	7 437	9 042
Antall enkeltvedtak**		3 606	6 549
Antall avgjorte klagesaker fra underinstans	371	404	262
Antall behandlede klager på våre vedtak	107	66	78

* Antall medieklipp er basert på et profilsøk på «Miljødirektoratet» i medieovervåkningsverktøyet M-brains/Opoint. Søket inkluderer også ord som «Miljødirektoratets», «Statens naturoppsyn», «Miljødirektorat» og «Norwegian Environment Agency».

** Telling av antall enkeltvedtak startet i 2016. Den store økningen i 2017 skyldes den nye returordningen for kasserte fritidsbåter, som utgjør 2159 enkeltvedtak.

ligge godt over snittet. Antagelig skyldes økningen i stor grad ulvemerking og konflikten rundt felling av ulv. I tillegg har økt oppmerksomhet om skrantesjuka og plastforsøpling gitt mye omtale. Brorparten av klippene var lokale og regionale, mens ca. 22 prosent var fra riksmidier.

Miljødirektoratet.no og Miljøstatus.no er de to største nettstedene våre. Vi ser at antall økter har gått jevnt opp i perioden.

Postjournal og dokumenthåndtering

I løpet av 2017 ser vi en økning i antall inngående dokumenter, men en nedgang i utgående dokumenter. Dette skyldes at vi har hatt noen høringer med mange høringsinnspill.

Det er en markant økning i antall innsynsbegjæringer. 8 765 krav er mottatt via offentlig elektronisk postjournal, mens 277 krav har kommet via e-post, per telefon og personlig oppmøte. Dette inkluderer også innsynsbegjæringer til tidligere Direktoratet for naturforvaltning og Klima- og forurensningsdirektoratet.

Det er verdt å merke seg at partsinnsyn ved anskaffelser ikke er med i dette tallet. Disse håndteres direkte av saksbehandlerne som er ansvarlige for anskaffelsene.

Antall enkeltvedtak som fattes i Miljødirektoratet forteller om omfanget av myndighetsutøvelse. Vi startet derfor i 2016 opp med å registrere antallet enkeltvedtak som vi fatter i løpet av et år.

Klagesaker

Avgjørelsene som tas i klagesakene er en viktig del av myndighetsutøvelsen vår, og vi fører register over klagesakene for å styrke arbeidet med enhetlig myndighetsutøvelse.

Klager på underinstansvedtak

Vi mottok 321 klager på vedtak fra underinstans i 2017. Av mottatte klager er totalt 184 innenfor fagområdet rovvilt (erstatning for tap av sau og tamrein til fredet rovvilt, tilskudd til forebyggende og konfliktdependende tiltak og klager på vedtak om felling). Dette utgjør omtrentlig 57 prosent av alle klagenes vi mottok fra underinstans.

Det ble avgjort 262 klager i 2017, i motsetning til 2016 hvor det ble avgjort 404 klager. Vi har i 2017 behandlet 77 klager eldre enn tolv måneder. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid for avgjorte saker ble redusert fra 7,5 til 6,0 måneder.

Ved fordeling av mottatte klager etter lovverk, utgjør klager på vedtak etter naturmangfoldloven ca. 75 prosent av alle mottatte klager. Tilsvarende utgjør klager etter forurensningsloven ca. 17 prosent av alle mottatte klager.

Vi har gjennom klagebehandlingen vår av underinstansvedtak funnet grunnlag for å opprettholde 75 prosent av alle vedtakene som ble behandlet.

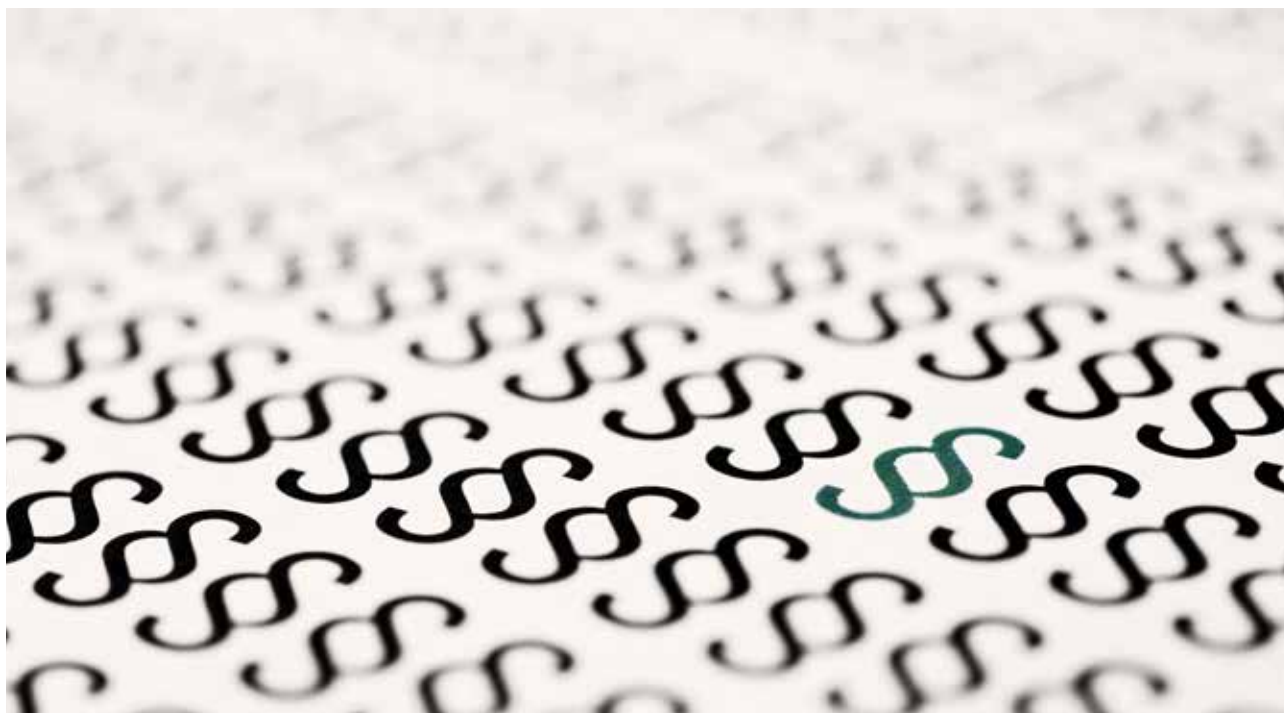
Klager på førsteinstansvedtak

Vi mottok 75 klager på våre 6 287 førsteinstansvedtak (vedtak med klagemulighet) i 2017, det vil si at 1,2% av våre førsteinstansvedtak ble påklaget.

Antall mottatte klager økte fra 54 i 2016, til 75 i 2017. Direktoratet avgjorde 25 klager på våre vedtak. Av disse fant vi grunnlag for å opprettholde fire vedtak med endring og åtte vedtak ble endret totalt. Videre ble 53 klager sendt til klagebehandling i departementet. Departementet behandlet 55 klager på våre vedtak i 2017. 50 av disse vedtakene ble opprettholdt, ett ble opprettholdt med endring, ingen ble opphevet, ett ble endret totalt, en klage ble trukket og to ble avvist.

Gjennomsnittlig saksbehandlingstid for klager som enten ble avgjort i direktoratet eller oversendt til departementet, ble redusert fra 5,5 måneder i 2016 til 3,5 måneder i 2017. Vi har i 2017 behandlet sju klager eldre enn tolv måneder.

Ved fordeling av mottatte klager etter lovverk, utgjør klager på vedtak etter naturmangfoldloven 30 prosent av alle mottatte klager. Tilsvarende utgjør klager etter forurensningsloven 33 prosent av alle mottatte klager. De øvrige 37 prosentene av alle mottatte klager fordeler seg i hovedsak på klager på vedtak om tilskudd, klage på vedtak etter offentleglova og viltloven. 21 prosent er klager innenfor området rovvilt.

4 Styring og kontroll i virksomheten

4.1 Endringer i opplegget for styring og kontroll

Miljødirektoratet har et etablert og godt fungerende opplegg for styring og kontroll som er dokumentert i kvalitetssystemet vårt. Fremover vil vi fokusere på å gjøre ytterligere forbedringer og jobbe med å holde kvalitetssystemet levende.

Vi legger stor vekt på å utvikle kvalitet og ressurseffektivitet ved å bygge videre på redskapene og verktøyene som er etablert, som det digitale verktøyet vårt for å styre, planlegge og gjennomføre (SPOR) og hendelses- og forbedringssystemet for kontinuerlig læring og forbedring i virksomheten.

Miljødirektoratet overtar IT-driftsansvaret for Riksantikvaren og Norsk Polarinstitutt fra 1. januar 2019. Vi har gjort organisasjonsmessige og tekniske endringer på IT-området for å forberede virksomheten til å overta, og for å gjøre oss godt rustet til å bli en tjenesteleverandør for hele miljøforvaltningen.

Beredskapsarbeidet vårt er styrket ved at vi har lagt koordineringsansvaret samme sted som oppfølgingen av direktoratets sikkerhetsarbeid. Planverket er gjennomgått og tydeliggjort og vi har tatt i bruk verktøyet CIM i kriseberedskapsarbeidet. I september deltok vi i Kystverkets olje- og kjemikalievernøvelse SCOPE 2017, og vi har gjennomført kriseøvelser internt i virksomheten.

I forbindelse med implementeringen av ny den nye personvernlovgevingen i 2018, basert på EUs nye personvernforordning (GDPR), startet vi i 2017 arbeidet med å tilpasse oss til det nye regelverket.

Informasjonssikkerhetssystemet vårt har i 2017 vært gjenstand for både en intern og en ekstern revisjon, og direktoratet har blitt sertifisert etter ISO 27001 standarden.

4.2 Risikostyring og analyser

Prioritering av risikoobjekter og gjennomføring av risikoanalyser har i 2017 vært en viktig del av virksomhetsstyringen. Gjenstående risiko knyttet til å oppnå prioriterte mål, er vurdert som moderat

eller lav etter at vi iverksatte risikokontrollerende tiltak. Nytt i 2017 er at risikoarbeidet knyttet til mål- og resultatstyringen gjøres i verktøyet SPOR og dokumenteres der.

Vår ROS-analyse fra 2015 er i 2017 fulgt opp i avdelingene i tråd med tiltaksplanen. Vi har også arbeidet med en revidert og oppdatert ROS-analyse som vil foreligge i starten av 2018.

4.3 Fellesføringer fra KMD

Effektivisering og digitalisering

Miljødirektoratet har i 2017 arbeidet systematisk med å utnytte tildelte ressurser bedre og øke produktiviteten.

Vi har i dag mange digitale løsninger som er utviklet og forbedret gjennom flere år. Tjenestene våre er på flere områder utviklet med bakgrunn i ambisjonen om å sikre en effektiv og god brukeropplevelse for de eksterne brukerne våre (inkludert næringsliv, kommuner, fylkeskommuner og fylkesmenn), og med tanke på en pålitelig og effektiv intern saksbehandling.

Digitaliseringsrundskrivet stiller en rekke krav til oss som statlig etat. Det første kravet i rundskrivet handler om å sette brukeren i sentrum. Her jobber vi blant annet systematisk med å brukerorienterte innholdet i det nye hovednettstedet for Miljødirektoratet. Når det gjelder andre krav, så har vi blant annet tatt i bruk digital postkasse, videre er hovedandelen av fakturaer som kommer inn til Miljødirektoratet i EHF-format. Vi stiller krav i alle avtaler om at faktura og kreditnota skal sendes elektronisk og har startet opp utsendelse av fakturer på EHF-format.

Vi har i de senere årene fått på plass elektronisk deklarerer av farlig avfall og elektronisk kjemikaliedeklarering til produktregisteret. Begge disse løsningene har bidratt til vesentlige effektiviseringsgevinster både hos næringslivet og hos oss. Andre eksempler er heldigitale løsninger for betaling av jeger- og fiskeravgifter, heldigital behandling av søknader for tildeling av fallvilt for preparanter og lisensiering av ringmerker i Ringmerkerbasen. Miljøvedtaksregisteret er en digital innsynsløsning som gir allmenheten fri tilgang til enkeltvedtak og forskrifter på miljøområdet.

Videre bruker vi i økende grad skytjenester der det er hensiktsmessig og relevant. For eksempel bruker vi online-tjenester for geografiske grunnlagsdata i kartbaserte fagsystemer og innsynsløsninger, for å prosessere eller lagre store datamengder, og for å drifte applikasjoner hvor det er stort behov for å skalere kapasiteten basert på bruk.

På grunn av kontinuerlig videreutvikling og digitalisering av arbeidsprosessene i vårt tilskuddsforvaltningssystem, Elektronisk søknadssenter (ESS), har vi klart å håndtere betydelige økninger i bevilgninger og søknadsvolum på tilskuddsordningene samtidig som vi har redusert bemanningen. I 2017 mottok vi 9963 søknader gjennom ESS, mot 6826 søknader i 2016. Dette tilsvarer en økning i aktiviteten på 46 %. ESS er utviklet for digital innhenting av data på en enhetlig måte, som tilfredsstiller krav til innhold i søknadene og tilrettelegger for, en mest mulig enhetlig og effektiv saksbehandling hos oss. Gjennom ESS forvaltes per i dag til sammen 48 ulike ordninger knyttet til tilskuddsforvaltning, tillatelser og refusjoner. Tilskuddsmottakerne gjennomfører også digital rapportering på sine prosjekter gjennom ESS. I 2017 har vi gjennomført to større kartlegginger:

- En bred intern prosess med faglig involvering i alle fagseksjoner/-avdelinger for å avdekke hvilke av tjenestene og arbeidsprosessene våre som har et potensial for digitalisering samt en "beste praksis" metodeutvikling for å identifisere, konseptualisere, prioritere og planlegge digitaliseringsmuligheter.
- En gjennomgang og evaluering av Miljødirektoratets organisering av digitaliseringsarbeidet med sikte på å gjøre oss best mulig skikket til å sikre digital omstilling i etaten.

I vårt videre arbeid med digitalisering vil vi særlig trekke fram følgende prosjekter der vi forventer effektiviseringsgevinster.

Mer målrettet på nett

Miljødirektoratet har besluttet at det skal gjennomføres en størst mulig grad av konsolidering av direktoratets nettstedsporfølje. Vi skal etablere et nytt og mer velfungerende hovednettsted for Miljødirektoratet, som skal være hovedkanalen for brukeren inn til direktoratets verktøy og tjenester.

Nettstedet skal gjøre det lett for brukeren å få løst oppgavene sine i møte med direktoratet og vil

blant annet tilby målgruppeinnganger hvor sentrale målgrupper som næringsliv og lokal/regional forvaltning vil finne sitt univers av oppgaver og tjenester skreddersydd for deres behov. Målet er nå flere brukere på en bedre måte og sikre en mer effektiv og hensiktsmessig drift og forvaltning av Miljødirektoratets nettsted.

Bruk av droneteknologi

Mens vi er i en gevinstrealiseringsfase for flere etablerte løsninger (f.eks. produktregisteret og grunnforurensning), er vi i utviklingsfasen på andre områder. For eksempel prøver vi nå ut bruk av droneteknologi i overvåkingsøyemed. Miljødirektoratet bruker mye midler hvert år til overvåkning og der vi ser at bruk av ny teknologi kan utnytte ressursene på en bedre måte, vil dette bli prioritert som et viktig og langsiktig utviklingsarbeid.

Bruk av robotteknologi

Vi er allerede i gang med å se på mulighetene for helt eller delvis digitalisering av selve saksbehandlingen på ordningene som ligger i ESS ved f.eks. bruk av robotteknologi. Vi vil også vurdere å utvikle heldigital saksbehandlerfunksjonalitet (tilsvarende den vi har i dag) i ESS til bruk for fylkesmannsembetene og fylkeskommunene. Dette vil frigjøre mye ressurser på deres side og understøtte en enhetlig saksbehandlingsprosess, samtidig som det forebygger avvik på lov- og regelverk.

Lærlinger

Miljødirektoratet ble i 2017 medlem av OK-stat og godkjent som lærebedrift i IKT-servicefaget og i kontor- og administrasjonsfaget. Direktoratet tok imot sin første lærling i IKT-servicefaget i august 2017.

4.4 Evalueringer

Vi jobber med å videreutvikle metoder og opplegg for evalueringer, både eksterne evalueringer og interne læringsløyper, som et viktig ledd i å bygge kompetanse, understøtte forbedringsarbeid og å utvikle enhetlig praksis og effektive arbeidsmåter. Avdelingene rapporterer årlig om gjennomførte evalueringer og hvilke læringsmomenter som kan være nyttig for andre i virksomheten. I tillegg gir avdelingene hver høst innspill til aktuelle evalueringer som en del av planleggingsprosessen.

I 2017 ble det gjennomført til sammen ca 20 evalueringer ved bruk av enten interne eller eksterne ressurser. I tillegg ble det gjennomført en del interne "minievalueringer", eksempelvis av interne arbeidsprosesser. Eksempler på større evalueringer som er gjennomført er evaluering av Trondheimskonferansen om biologisk mangfold, skogvernet, vannforvaltningsarbeidet, ordningen med nasjonale laksevasdrag og laksefjorder, 2-års prøveprosjekt med hensyn til risikovurdering av fremmede og genmodifiserte organismer CITES og mikroorganismer i samarbeid med Mattilsynet, ordningen med miljøambassadører, sikkerheten i Produktregisteret, praktisering av forskriften om utenlandske treslag og nye regler for fastsetting av snøskuterløyper. Flere av de eksterne evalueringene er nærmere omtalt i kap 3.

I tillegg til disse gjennomførte vi ekstern evaluering av to tilskuddsordninger; vannmiljøtiltak (post 70.3 Generell vannforvaltning) og klimatilpasning (post 61 Klimasats).

Tilskuddsordningen for vannmiljøtiltak er evaluert for 2015 og 2016. Hovedfunnene fra evalueringen er at ordningen treffer målgruppen, er lett tilgjengelig for søkerne og har en høy utløsende effekt på gjennomføring av tiltak for å forbedre vannmiljøet. Ca 80% av prosjektene som fikk midler i 2015 er ferdige. Likevel er det vanskelig å måle effekten på vannkvaliteten av de gjennomførte tiltakene, blant annet fordi mange av prosjektene har indirekte effekt på vannmiljøet gjennom eksempelvis informasjonskampanjer.

Evalueringen av tilskuddsordningen for klimatilpasning gjennomføres som en følgeevaluering over 3 år. Første del av evalueringen bekrefter at Miljødirektoratets prioriteringer av tiltak samsvarer godt med formålene til ordningen og at ordningen har høy utløsende effekt. Gjennomføringsgraden på prosjektene som har fått midler er også høy.

4.5 Revisjonsmerknader og tilsynsrapporter

Vi har mottatt Riksrevisjonens Revisjon 2016 av fylkesmannens tilskuddsforvaltning som omfatter vår tilskuddsordning "Tilskudd til forebyggende tiltak mot roviltskader og konfliktdeppe tiltak". I denne

rapporten fremgår det at fylkesmennene har avvik i sin tilskuddsforvaltning både når det gjelder etterlevelse av forvaltningsloven og økonomireglementet. Vi har ikke gått inn fylkesmennenes forvaltning av våre øvrige ordninger, men har valgt å gi generell informasjon som gjelder alle våre ordninger og til alle fylkesmenn. Vi har tydelige presiseringer på forventninger om etterlevelse av lov/regelverk i våre tildelingsbrev til fylkesmennene og vi gir informasjon og opplæring på årlige fylkesmannssamlinger. Vi bruker FM-nett til å tydeliggjøre retningslinjer som gjelder for forvaltningen av våre tilskuddsordninger. I tillegg har vi startet et arbeid for å videreutvikle Elektronisk søknadscenter til å gi enda bedre prosessstøtte til fylkesmennenes tilskuddsforvaltning.

Miljødirektoratet har ikke mottatt tilsynsrapporter for 2017.

4.6 Fakta om personellmessige forhold

Lederstillinger

Kjønnsfordelingen mellom kvinner og menn i lederstillinger er for 2017 tilnærmet lik: 49 prosent kvinner og 51 prosent menn. I 2016 og 2017 har vi redusert med åtte lederstillinger grunnet nedbemanning og omorganisering. I samme periode har kvinneandelen økt med 3,2 prosentpoeng.

Sykefravær

Vi har en liten økning i sykefraværet fra 2016 til 2017. Tallene anses likevel å være stabile og lave, tatt i betraktning at vi har vært i gjennom en utfordrende periode, med både omstillingsprosesser og nedbemanning.

Vi har fokusert på oppfølging av sykefravær i 2017 og HR-tjenesten vår har vært koblet tettere på alle ledere, både i form av mer proaktiv lederstøtte og en større grad av kontroll av at prosedyren følges. Vi har hatt egne nettverkssamlinger med sykefravær som tema og SAP har gitt lederne et bedre verktøy for oppfølging. Vi har jobbet med et bredt spekter av virkemidler for å forebygge og tilrettelegge, og vi har i større grad tatt i bruk eksterne ressurser som gir oss nye muligheter i oppfølgingsarbeidet.

Vårt fokus på ledernes arbeid har vært i tråd med prinsipper for "God ledelse i staten", som å støtte og følge opp medarbeidere, gi konkrete tilbakemeldinger i arbeidsutførelse, involvere og slippe til medarbeiderne. Flere forebyggende tiltak som fremmer et godt arbeidsmiljø er igangsatt i ulike seksjoner.

Turnover

Beregningsmåten er endret fra 2016 til 2017. Til og med 2016 ble turnover i Miljødirektoratet beregnet ved å se på totalt antall fast ansatte som hadde sluttet i løpet av året i prosent av antallet fast ansatte per 31. desember. På grunn av overgang til SAP følger vi nå DFØs definisjon av turnover: Turnover er når en arbeidstaker sier opp og slutter i virksomheten, og stillingen arbeidstakeren forlater blir besatt av ny arbeidstaker.

Turnover viser en nedgang fra 4,7 prosent i 2016 til 4,2 prosent i 2017. På grunn av ny beregningsmåte er tallene ikke direkte sammenlignbare. Likevel kan det antas at nedgangen har sammenheng med nedbemanningen, og at arbeidstakere som har sluttet i større grad enn tidligere ikke er blitt erstattet.

År	2013	2014	2015	2016	2017
Antall lederstillinger, fordelt på:					
- kvinner	26	27	28	28	26
- menn	35	36	33	29	27
Sum	61	63	61	57	53
Kvinneandel, prosent	42,6	42,8	45,9	49,1	49,1
Reduksjon i antall ledere siden 2015				4	8
Sykefraværsprosent	3,8	4,5	4,1	4,4	4,6
Turnover, prosent	3,3	5,1	4,4	4,7	4,2

4.7 Helse, miljø og sikkerhet

Vi har i 2017 videreført vårt systematiske og risikobaserte HMS-arbeid. På bakgrunn av tiltaksplan fra ROS-analyse i 2015, har arbeidet særlig vært rettet mot feltarbeid og reiser til bistandsland. Vi har fokusert på digitale verktøy i HMS-arbeidet rettet mot det operative feltarbeidet og gjennomført et erfaringsseminar for tjenestereisende i bistandsland.

Internkontrollarbeidet har hatt en bred tilnærming til kontinuerlig forbedring av blant annet systemer for forebygging og håndtering av vold, trusler, netthets, trakassering (inkludert seksuell trakassering) og annen utilbørlig atferd.

5 Vurdering av framtidsutsikter

Miljødirektoratets portefølje favner bredt. Vi har flere mål og funksjoner, vi forvalter mange ulike virkemidler og har en svært bred målgruppe. Dette krever både dybde og breddeinnsikt og mye tverrsektorielt samarbeid. I årene framover vil vi jobbe for å styrke det tverrsektorielle arbeidet og samtidig fortsette innsatsen for å effektivisere arbeidet vårt.

Verden, Europa og Norge er bundet sammen gjennom systemer som bidrar til flyt av naturressurser, finansiell kapital, innovasjon og ideer. Trendene påvirker klima og miljø. Den raske digitale utviklingen endrer forventningene til oss. Verden vil gå fra dagens 7,6 milliarder mennesker til 9,8 i 2050. Presset på naturressursene vil øke og jordas tålegrense utfordres. Vi står overfor store utfordringer og omstillinger på veien til lavutslippssamfunnet, et mer ressurseffektivt samfunn og et samfunn som ivaretar økosystemene.

Vi ønsker å bidra i denne omstillingen med vår fagkompetanse både som rådgiver og myndighetsutøver. Samarbeidet med EU om klimamålene og ny klimalov innebærer endring og økning i oppgavene våre framover. Ny næringsutvikling på land og til havs vil kreve at vi har kompetanse og evne til å gi innspill om muligheter og miljøutfordringer, og til å stimulere frem ny teknologi og ha evne til avveininger på nye områder. Dette krever at vi har evne til å være en pådriver for bedre klima- og miljøkunnskap i alle sektorer.

Klimaendringenes betydning for naturmangfoldet vil øke, og vi vil øke oppmerksomheten om dette i både kunnskapsinnhenting og forvaltning. Det blir stadig viktigere å se utviklingen i et langt perspektiv, og ikke bare summen av enkeltvedtak.

Arbeidet med å legge om til en mer økoystembasert forvaltning vil kreve en endret tilnærming og virkemiddelbruk. Vi vil endre vår interne organisering, slik at vi blir best mulig rustet til dette. Arbeidet med å kartlegge natur, kunnskap om tilstand og mål

for økosystemene og økosystemtjenestene, vil kreve økt ressursbruk og en enda mer helhetlig innsats hos oss. Det vil være behov for styrket innsats knyttet til økte midler og nye oppdrag for å ta vare på den mest truede naturen, bekjempe de mest skadelig fremmede organismene og legge til rette for vern og bevaring av norsk natur, blant annet supplerende vern, skogvern, marint vern og restaurering.

Luftforurensning får mer oppmerksomhet enn tidligere og krever økt innsats fra oss i samarbeid med andre berørte myndigheter. Regulering av og tilsyn med utslipp fra landbasert industri og petroleumsvirksomhet er en løpende oppgave som alltid krever mye tid av oss. Utviklingen i retning av enda mer felles kravstilling i EU gjennom IED, og forskriftsfastsetting av krav vi nå regulerer i tillatelser, er bra for konkurransebetingelsene for norsk næringsliv og vil ytterligere standardisere arbeidet vårt. Innsatsen for å bekjempe farlige stoffer skjer primært på den internasjonale arenaen og gir klart mest effekt på denne måten, og den bør i økende grad rettes mot grupper av stoffer framfor enkeltstoffer.

Utviklingen i retning av mer sirkulær økonomi og økt materialgjenvinning av avfall, krever nye og endrede virkemidler og økt innsats hos oss og i kommuner og næringsliv. Marin forsøpling krever også økt innsats hos oss både med tanke på å forebygge og sørge for opprydding og nye arenaer, og samarbeidsrelasjoner for å gjøre dette effektivt er under etablering.

Vi utøver sammen med fylkesmennene en omfattende myndighet på forurensnings-, naturmangfold og planområdet, og dette vil fortsatt være en viktig del av vårt arbeid. Skjønnsmessige avveininger mellom tildeles motstridende hensyn er inkludert i dette. Kommunereform og regionreform vil på sikt kunne medføre endringer i oppgavefordelingen. Dette kan også få betydning for oss.

Det internasjonale miljøarbeidet vil fortsette å være en svært sentral del av vårt arbeid – mange viktige rammer for framtidig regelverk og politikk legges der. Det er viktig at vi er til stede og fremmer norske standpunkter og interesser. En stor del av jobben vår består i å gjennomføre internasjonale forpliktelser i norske virkemidler som vi skal forvalte. Med stadig reduserte rammer bør vi vurdere hvor stor kapasitet vi skal bruke på bilateral kompetansebygging internasjonalt og hva vi skal prioritere.

Miljøstatus.no redegjør for miljøets tilstand og utvikling. For de fleste av de nasjonale miljømålene rår ikke vi alene over nødvendige tiltak og virkemidler. På mange områder er det fortsatt behov for betydelig vedvarende innsats både fra oss og fra andre sektormyndigheter for å nå miljømålene, og det er behov for utvikling og spissing av virkemidlene.

Kutt i lønnsbudsjettet gjør at vi er færre hoder til å utføre økende oppgaver. Tydelige prioriteringer av saksfelt og oppgaver og evne til effektivisering og omstilling blir derfor viktig. Vi må levere bedre digitale tjenester med mindre ressursbruk, og vi gjør interne endringer for å styrke grepet om digitalisering. Kompetansen og erfaringen til alle ansatte er grunnlaget for alt vi produserer. Økende kompleksitet i oppgavene gjør at vi jobber med strategisk kompetansestyring for å sikre at vi har og utvikler riktig kompetanse.

Målet vårt er å være et direktorat med faglig integritet og legitimitet som samarbeider godt med andre, som jobber målrettet for et rent og rikt miljø, og som samtidig gjør de avveiningene vi er satt til å gjøre.

Vi er i hovedsak godt rustet til å fylle samfunnsoppdraget i årene som kommer, men stadig strammere budsjetter vil kunne redusere fleksibiliteten vår og øke behovet for å prioritere kjerneoppgavene våre.

6 Årsregnskap for Miljødirektoratet

6.1 Ledelseskommentar

Formål

Miljødirektoratet jobber for et rent og rikt miljø. Våre hovedoppgaver er å redusere klimagassutslipp, forvalte norsk natur og hindre forurensning.

Vi er et statlig forvaltningsorgan underlagt Klima- og miljødepartementet og har om lag 690 fast ansatte ved våre to kontorer i Trondheim og Oslo, og ved Statens naturoppsyn (SNO) sine mer enn 60 lokalkontor.

Vi gjennomfører og gir råd om utvikling av klima- og miljøpolitikken. Vi er faglig uavhengig. Det innebærer at vi opptre selvstendig i enkeltsaker vi avgjør, når vi formidler kunnskap eller gir råd. Samtidig er vi underlagt politisk styring.

Våre viktigste funksjoner er at vi skaffer og formidler miljøinformasjon, utøver og iverksetter forvaltningsmyndighet, styrer og veileder regionalt og kommunalt nivå, gir faglige råd og deltar i internasjonalt miljøarbeid.

Miljødirektoratet fører regnskap etter kontantprinsippet, slik det fremgår av prinsippnoten til årsregnskapet. Årsregnskapet utgjør del VI av årsrapporten til Miljødirektoratet.

Bekreftelse

Årsregnskapet er avlagt i henhold til bestemmelser om økonomistyring i staten, rundskriv R-115 fra Finansdepartementet, og retningslinjer fra Klima- og miljødepartementet. Regnskapet gir et dekkende bilde av Miljødirektoratets disponible midler, regnskapsførte utgifter, eiendeler og gjeld.

Vurderinger av vesentlige forhold

I 2017 har Miljødirektoratet disponert tildelinger på utgiftssiden, over kap. 1420 og 1425 på til sammen 4,63 mrd. kroner. I tillegg har direktoratet mottatt tildelinger og fullmakter over kap. 1400 og 1410 på

til sammen 344,352 mill. kroner. Samlet bevilgning har økt med om lag 20% fra 2016.

Artskontorrapporteringen viser at netto rapporterte utgifter til drift og investeringer, (eksklusive utbetalinger av tilskudd), var totalt 1,84 mrd. kroner i 2017. Utbetalinger til lønn og sosiale utgifter beløp seg til 543,016 mill. kroner når offentlige refusjoner til lønn er trukket fra.

Utbetalt til investeringer er i hovedsak statlig erverv av friluftsområder, fylkesvise verneområder, nasjonalparker og nytt skogvern, og beløper seg til 467,623 mill. kroner.

Andre utbetalinger til drift, totalt 970,779 mill. kroner, utgjør en vesentlig andel. Dette er i hovedsak tjenestekjøp til ulike fagprosjekter som Miljødirektoratet er ansvarlig for.

Utbetaling av finansutgifter er i stor grad knyttet til verne- og sikringspostene.

Krav om avbyråkratisering og effektivisering innebærer at Miljødirektoratet kontinuerlig jobber med å effektivisere egen drift, redusere bemanningen og foreta nødvendig omstilling i organisasjonen. Samtidig medfører den betydelige økningen på tiltaks- og tilskuddspostene økt arbeidsmengde. Tildelingen på kap. 1420 har økt med ca. 1 milliard kroner, dvs. 28 % fra tildelingsbrev 2016 til tildelingsbrev 2017, hvorav 569 millioner kroner ble tildelt som følge av budsjettforliket i desember. RNB 2017 medførte en netto reduksjon i samlet bevilgning på om lag 190 mill. kroner. Mye av reduksjonene var av teknisk karakter, mens det samtidig var en reell økning i bevilgede midler til øremerkede formål under driftspostene og enkelte andre poster.

På kapittel 1420 post 01 har Miljødirektoratet regnskapsført 663,427 mill. kroner. I tillegg har Landbruksdirektoratet ført 0,3 mill. kroner på fullmakt. Fylkesmannen har utgiftsført 0,916 mill. kroner på posten. Justert for merinntektsfullmakt viser posten et mindreforbruk på 32,042 mill. kroner. Dette tilsvarer 4,8% av tildelte midler. En vesentlig del av mindreforbruket skyldes at Miljødirektoratet, som følge av et forventet kutt i driftsmidler for 2017, hadde mange vakante stillinger ved inngangen av året, og som det tok tid å rebesette. Redusert bemanning og vakanser har medført redusert kapasitet og forsinkelse

i enkeltprosjekter, og dermed også mindreforbruk av driftsmidler ut over lønn. Som følge av færre ansatte og krav om kostnadsreduksjon ble det også satt av midler til ombygging av lokaler for fremleie i 2017. Forsinkelse i kontraktsinngåelse med leietaker har medført forsinket oppstart av ombyggingsarbeidene, slik at disse midlene vil først bli brukt i 2018. I tillegg ble det i 2017 øremerket midler til "Felles IKT- drift i Miljøforvaltningen". Disse midlene står ved utgangen av 2017 ubenyttet på grunn av forsinket oppstart i prosjektet, men vil følgelig komme til anvendelse i 2018.

Kap. 1420 post 23 består av inntektsfinansierte utgifter. Miljødirektoratet har regnskapsført 128,92 mill. kroner, mens fylkesmennene har regnskapsført 23,702 mill. kroner på posten. Norsk Polarinstittutt har regnskapsført 0,65 mill. kroner. Justert for merinntektsfullmakter har direktoratet et mindreforbruk på 7,573 mill. kroner på posten.

På kap. 1420 post 21 har direktoratet i 2017 et mindreforbruk på 12,858 mill. kroner, tilsvarende 4,8% av bevilgningen. Mindreforbruket skyldes forsinket fremdrift i enkeltprosjekter, og i all hovedsak knyttet til rovvilt/ ulv og tiltak mot skrantesyke (CWD).

Kap. 1420 post 22 viser et mindreforbruk på 6,769 mill. kroner, noe som utgjør 2,3% av bevilgningen. Hovedårsaken til mindreforbruket er forsinket ferdigstillelse av enkeltprosjekter.

Miljødirektoratet disponerer betydelige beløp til tiltak i verneområder og statlig erverv av friluftsområder, verneplaner, nasjonalparker og skogvern. Disponible midler (inklusive overføringer fra 2016) på postene utgjør tilsammen 673,622 mill. kroner. I 2017 har Miljødirektoratet regnskapsført 528,084 mill. kroner på disse postene, mens fylkesmennene har brukt 64,564 mill. kroner, totalt 592,648 mill. kroner. I sum er 88% av disponible midler i 2017 benyttet. Av årets bevilgning (eks. overføringer fra 2016) er 96% kommet til utbetaling. Mindreforbruket skyldes at mange av prosessene som involverer kommuner og ulike grunneiere er svært tidkrevende, noe som har medført uforutsette forsinkelser i utbetalingene. Kompliserte eierforhold, uenighet om prinsippene for erstatningsutmåling og krevende forhandlinger påvirker fremdriften i stor grad. Gjennomføring av tiltak som skjøtsel, tilrettelegging og informasjon i verneområdene er også noe forsinket.

Miljødirektoratet hadde i 2017 en bevilgning på 297,394 mill. kroner til opprydding i forurenset bunn og sjøgrunn. Av samlet bevilgning ble det utbetalt 161,906 mill. kroner. Av midlene er 157 mill. kroner benyttet til undersøkelser og tiltak i forurenset sjøbunn (herunder 20 mill. kroner i Stavanger, 38 mill. kroner i Puddefjorden, 65 mill. kroner i Sandefjord og 14,5 mill. kroner i Trondheim) og 5 mill. kroner til undersøkelser og tiltak i forurenset grunn. Postene har også en bestillingsfullmakt på 59 mill. kroner. Det er inngått forpliktelser for nesten hele årets bevilgning, samt 57 mill. kroner av fullmakten.

Miljødirektoratet disponerer totalt 2,112 mrd. kroner over en rekke tilskuddsposter (i tillegg til tilskuddspostene knyttet til oppryddingsformål) på kap. 1420. Dette er en økning på knapt 23% fra 2016. De største tilskuddspostene er

- post 61 Tilskudd til klimatilpasningstiltak
- post 70 Tilskudd til vannmiljøtiltak
- post 71 Marin forsøpling
- post 72 Erstatninger for beitedyr tatt av rovvilt (overslagsbevilgning),
- post 73 Tilskudd til rovvilttiltak
- post 74 CO2- kompensasjonsordning for industrien (overslagsbevilgning),
- post 75 Utbetaling av pant for bilvrak (overslagsbevilgning),
- post 76 Refusjonsordninger (overslagsbevilgning),
- post 78 Tilskudd til friluftsførmål

Miljødirektoratet har gitt tilskudd for totalt 1,207 mrd. kroner, mens fylkesmannen har gitt tilskudd for 261,954 mill. kroner. I tillegg har Toll og avgiftsdirektoratet, som administrerer bilvrakordningen, utbetalt 425,408 mill. kroner.

Miljødirektoratet disponerer totalt 90,563 mill. kroner over kap. 1425, Vilt- og fisketiltak. Midlene er fordelt omtrent likt på driftsmidler og tilskuddsmidler. Utgiftene finansieres ved avgifter på jakt og fiske. Driftsmidlene hadde i 2017 en mindrekostnad tilsvarende 2,069 mill. kroner, mens tilskuddsmidlene viste en mindrekostnad på 2,786 mill. kroner. Utgiftene inkluderer det fylkesmennene har regnskapsført på postene.

Se note B for nærmere beregning av overføringer og andre etaters belastninger på Miljødirektoratets kapitler og poster.

Tilleggsopplysninger

Riksrevisjonen er ansvarlig for kvalitetssikring og godkjenning av årsregnskapet for Miljødirektoratet. Årsregnskapet er ikke ferdig revidert per d.d. Revisjonsberetningen antas å foreligge i løpet av 2. kvartal 2018. Beretningen er unntatt offentlighet fram til Stortinget har mottatt Dokument 1 fra Riksrevisjonen, men vil bli publisert på Miljødirektoratets nettsider så snart dokumentet er offentlig.

Trondheim 05.02.2018

Ellen Hambro
direktør

6.2 Prinsippnote til årsregnskapet

Årsregnskapet for Miljødirektoratet er utarbeidet og avlagt etter nærmere retningslinjer fastsatt i bestemmelser om økonomistyring i staten ("bestemmelsene"). Årsregnskapet er i henhold til krav i bestemmelsene punkt 3.4.1, nærmere bestemmelser i Finansdepartementets rundskriv R-115 av november 2016 og eventuelle tilleggskrav fastsatt av overordnet departement.

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen og artskontorrapporteringen er utarbeidet med utgangspunkt i bestemmelsene punkt 3.4.2 – de grunnleggende prinsippene for årsregnskapet:

- a) Regnskapet følger kalenderåret
- b) Regnskapet inneholder alle rapporterte utgifter og inntekter for regnskapsåret
- c) Utgifter og inntekter er ført i regnskapet med brutto beløp
- d) Regnskapet er utarbeidet i tråd med kontantprinsippet

Oppstillingene av bevilgnings- og artskontorrapportering er utarbeidet etter de samme prinsippene, men gruppert etter ulike kontoplaner. Prinsippene korresponderer med krav i bestemmelsene punkt 3.5 til hvordan virksomhetene skal rapportere til statsregnskapet. Sumlinjen "*Netto rapportert til bevilgningsregnskapet*" er lik i begge oppstillingene.

Miljødirektoratet er tilknyttet statens konsernkontoordning i Norges Bank i henhold til krav i bestemmelsene pkt. 3.7.1. Bruttobudsjetterte virksomheter tilføres ikke likviditet gjennom året, men har en trekkrettighet på sin konsernkonto. Ved årets slutt nullstilles saldoen på den enkelte oppgjørskonto ved overgang til nytt år.

Bevilgningsrapporteringen

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen omfatter en øvre del med bevilgningsrapporteringen og en nedre del som viser beholdninger virksomheten står oppført med i kapitalregnskapet.

Bevilgningsrapporteringen viser regnskapstall som Miljødirektoratet har rapportert til statsregnskapet. Det stilles opp etter de kapitler og poster i bevilgningsregnskapet som Miljødirektoratet har fullmakt til å disponere. Kolonnen samlet tildeling viser hva direktoratet har fått stilt til disposisjon i tildelingsbrev for hver statskonto (kapittel/post). Oppstillingen viser i tillegg alle finansielle eiendeler og forpliktelser Miljødirektoratet står oppført med i statens kapitalregnskap.

Mottatte fullmakter til å belaste en annen virksomhets kapittel/post (belastningsfullmakter) vises ikke i kolonnen for samlet tildeling, men er omtalt i note B til bevilgningsoppstillingen. Utgiftene knyttet til mottatte belastningsfullmakter er bokført og rapportert til statsregnskapet og vises i kolonnen for regnskap.

Avgitte belastningsfullmakter er inkludert i kolonnen for samlet tildeling, men bokføres og rapporteres ikke til statsregnskapet fra direktoratet selv. Avgitte belastningsfullmakter bokføres og rapporteres av virksomheten som har mottatt belastningsfullmakten og vises derfor ikke i kolonnen for regnskap. De avgitte fullmaktene framkommer i note B til bevilgningsrapporteringen.

Artskontorrapporteringen

Oppstillingen av artskontorrapporteringen har en øvre del som viser hva som er rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter og en nedre del som viser eiendeler og gjeld som inngår i mellomværende med statskassen. Artskontorrapporteringen viser regnskapstall Miljødirektoratet har rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter. Miljødirektoratet har en trekkrettighet på konsernkonto i Norges bank. Tildelingene er ikke inntektsført og derfor ikke vist som inntekt i oppstillingen.

Note 8 til artskontorrapporteringen viser forskjeller mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen.

6.3 Oppstilling bevilgningsrapportering

Oppstilling av bevilgningsrapportering, 31.12.2017							
Utgifts-kapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Note	Samlet tildeling *	Regnskap 2017	Merutgift (-) og mindretgift
1400	Klima- og miljø-departementet	01	Driftsutgifter	A,B	200 000	211 746	-11 746
1400	Klima- og miljø-departementet	21	Spesielle driftsutgifter	A,B	37 155 000	30 263 054	6 891 946
1400	Klima- og miljø-departementet	62	Den naturlige skolesekken	A	3 409 000	3 409 000	0
1400	Klima- og miljø-departementet	71	Internasjonale organisasjoner	A	5 200 000	5 200 000	0
1400	Klima- og miljø-departementet	76	Støtte til nasjonale og internasjonale miljøtiltak	A,B	8 685 000	8 345 393	339 607
1400	Klima- og miljø-departementet	79	Tilskudd til kulturminneforvaltning	A	10 900 000	10 861 000	39 000
1410	Miljøforskning og miljøovervåking	21	Miljøovervåking og miljødata	A,B	238 237 000	223 252 888	14 984 112
1410	Miljøforskning og miljøovervåking	54	Artsprosjektet m.m.	A	40 566 000	40 566 000	0
1420	Miljødirektoratet	01	Driftsutgifter	A,B	698 617 000	663 856 025	34 760 975
1420	Miljødirektoratet	21	Spesielle driftsutgifter	A,B	269 472 000	162 376 151	107 095 849
1420	Miljødirektoratet	22	Statlige vannmiljøtiltak	A,B	303 952 000	183 181 403	120 770 597
1420	Miljødirektoratet	23	Oppdrags- og gebyr-relatert virksomhet	A,B	159 225 000	128 919 833	30 305 167
1420	Miljødirektoratet	30	Statlig erverv, båndlegging av friluftsområder	A,B	40 731 000	32 668 315	8 062 685
1420	Miljødirektoratet	31	Tiltak i verneområder	A,B	82 347 000	14 517 112	67 829 888
1420	Miljødirektoratet	32	Statlig erverv, fylkesvise verneplaner	A,B	10 094 000	2 091 098	8 002 902
1420	Miljødirektoratet	33	Statlig erverv, nytt vern	A,B	10 270 000	544 789	9 725 211
1420	Miljødirektoratet	34	Statlig erverv, nasjonalparker	A,B	85 998 000	49 072 024	36 925 976
1420	Miljødirektoratet	35	Statlig erverv, nytt skogvern	A,B	444 182 000	429 190 474	14 991 526
1420	Miljødirektoratet	37	Skogplanting	A,B	12 830 000		12 830 000
1420	Miljødirektoratet	38	Restaurering av myr	A,B	11 598 000	602 846	10 995 154
1420	Miljødirektoratet	39	Oppryddingstiltak	A,B	37 595 000	2 105 420	35 489 580
1420	Miljødirektoratet	61	Tilskudd til klimatilpasningstiltak	A,B	98 400 000	27 711 690	70 688 310
1420	Miljødirektoratet	63	Returordning for kasserte fritidsbåter	A,B	20 000 000	292 054	19 707 946

Utgifts-kapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Note	Samlet tildeling *	Regnskap 2017	Merutgift (-) og mindretgift
1420	Miljødirektoratet	64	Skrantesykeprøver fra fallvilt	A,B	1 400 000	281 400	1 118 600
1420	Miljødirektoratet	65	Tiltak i kommuner med ulverevir	A,B	20 000 000	18 200 000	1 800 000
1420	Miljødirektoratet	69	Oppryddingstiltak	A,B	258 849 000	153 371 450	105 477 550
1420	Miljødirektoratet	70	Tilskudd til vannmiljøtiltak	A,B	76 657 000	55 506 441	21 150 559
1420	Miljødirektoratet	71	Marin forsøpling	A,B	60 319 000	58 740 000	1 579 000
1420	Miljødirektoratet	72	Erstatning for beitedyr tatt av rovvilt	A,B	148 892 000	208 517	148 683 483
1420	Miljødirektoratet	73	Tilskudd til rovvilttiltak	A,B	91 808 000	9 954 501	81 853 499
1420	Miljødirektoratet	74	CO2- kompensasjonsordning for industrien	A,B	636 284 000	636 413 167	-129 167
1420	Miljødirektoratet	75	Utbetaling av pant for bilvrak	A,B	469 760 000	3 362 619	466 397 381
1420	Miljødirektoratet	76	Refusjonsordninger	A,B	115 679 000	114 536 941	1 142 059
1420	Miljødirektoratet	77	Ymse organisasjoner og stiftelser	A,B	14 416 000	14 355 000	61 000
1420	Miljødirektoratet	78	Friluftsmål	A,B	188 089 000	152 585 900	35 503 100
1420	Miljødirektoratet	79	Oppryddingstiltak	A,B	950 000	529 492	420 509
1420	Miljødirektoratet	81	Verdensarvområde, kulturlandskap og verdiskaping	A,B	56 205 000	50 991 500	5 213 500
1420	Miljødirektoratet	82	Tilskudd til prioriterte arter og utvalgte naturtyper	A,B	49 850 000	2 780 000	47 070 000
1420	Miljødirektoratet	84	Internasjonalt samarbeid	A,B	4 964 000	4 796 962	167 038
1420	Miljødirektoratet	85	Naturinformasjonssenter	A,B	59 664 000	56 442 460	3 221 540
1425	Vilt- og fisketiltak	01	Driftsutgifter	A,B	13 093 000	7 932 588	5 160 412
1425	Vilt- og fisketiltak	21	Spesielle driftsutgifter	A,B	28 950 000	27 152 299	1 797 701
1425	Vilt- og fisketiltak	70	Tilskudd til fiskeformål	A,B	13 058 000	6 018 000	7 040 000
1425	Vilt- og fisketiltak	71	Tilskudd til viltformål	A,B	35 462 000	26 794 597	8 667 403
1424	MAREANO	21	Spesielle driftsutgifter	A	250 000	135 396	114 604
540	Direktoratet for forvaltning og IKT	21	Spesielle driftsutgifter	B	0	1 000 000	
900	Nærings- og fiskeridepartementet	21	Spesielle driftsutgifter	B	0	120 000	
1633	Nettoordning, statlig betalt merverdiavgift	01	Driftsutgifter		0	144 018 023	
Sum utgiftsført					4 974 262 000	3 565 465 568	

Inntekts- kapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Note	Samlet tildeling	Regnskap 2017	Merinntekt og mindreinntekt (-)
4420	Miljødirektoratet	01	Oppdrag og andre diverse inntekter		4 188 000	2 685 153	(1 502 847)
4420	Miljødirektoratet	04	Gebyr, forurensnings- området		45 253 000	48 004 275	2 751 275
4420	Miljødirektoratet	06	Gebyr, fylkenes miljøvernadelinger		28 892 000	23 964 530	(4 927 470)
4420	Miljødirektoratet	07	Gebyr, kvotesystemet		8 124 000	8 691 645	567 645
4420	Miljødirektoratet	08	Gebyr, naturforvalt- ningsområdet		4 807 000	4 471 672	(335 328)
4420	Miljødirektoratet	09	Internasjonale oppdrag		60 214 000	64 350 336	4 136 336
5578	Sektoravgifter under KLD	71	Jeger- og fellingsavgifter		84 763 000	75 000 000	(9 763 000)
5578	Sektoravgifter under KLD	72	Fiskeravgifter		16 056 000	15 000 000	(1 056 000)
3640	Arbeidstilsynet	04	Kjemikaliekontroll	B	0	4 757 835	4 757 835
5309	Tilfeldige inntekter	29	Ymse		0	1 776 327	1 776 327
5700	Folketrygdens inntekter	72	Arbeidsgiveravgift		0	67 723 842	67 723 842
Sum inntektsført					252 297 000	316 425 615	

Netto rapportert til bevilgningsregnskapet		3 249 039 953	0
Kapitalkontoer			
60050210	Norges Bank KK/innbetalinger	290 498 254	
60050202	Norges Bank KK/utbetalinger	-3 539 284 183	
714415	Endring i mellomværende med statskassen	-254 024	
Sum rapportert		0	

Beholdninger rapportert til kapitalregnskapet (31.12)				
Konto	Tekst	2017	2016	Endring
xxxxxx	[Aksjer]	0	0	0
714415	Mellomværende med statskassen	-30 339 455	-30 085 431	-254 024

* Samlet tildeling skal ikke reduseres med eventuelle avgitte belastningsfullmakter. Se note B for nærmere forklaring.

Note A Forklaring av samlet tildeling utgifter			
Kapittel og post	Overført fra i fjor	Årets tildelinger	Samlet tildeling
140001	0	200 000	200 000
140021	0	37 155 000	37 155 000
140062	0	3 409 000	3 409 000
140071	0	5 200 000	5 200 000
140076	0	8 685 000	8 685 000
140079	0	10 900 000	10 900 000
141021	0	238 237 000	238 237 000
141054	0	40 566 000	40 566 000
142001	27 949 000	670 668 000	698 617 000 *
142021	-	269 472 000	269 472 000 **
142022	12 400 000	291 552 000	303 952 000
142023	4 984 000	154 241 000	159 225 000
142030	8 271 000	32 460 000	40 731 000
142031	7 928 000	74 419 000	82 347 000
142032	4 872 000	5 222 000	10 094 000
142033	1 208 000	9 062 000	10 270 000
142034	33 348 000	52 650 000	85 998 000
142035	2 070 000	442 112 000	444 182 000
142037	12 830 000	-	12 830 000
142038	9 473 000	2 125 000	11 598 000
142039	25 112 000	12 483 000	37 595 000
142061	97 300 000	1 100 000	98 400 000
142063	-	20 000 000	20 000 000
142064	-	1 400 000	1 400 000
142065	-	20 000 000	20 000 000
142069	49 287 000	209 562 000	258 849 000
142070	2 902 000	73 755 000	76 657 000
142071	29 000	60 290 000	60 319 000
142072	-	148 892 000	148 892 000
142073	12 757 000	79 051 000	91 808 000
142074	-	636 284 000	636 284 000
142075	-	469 760 000	469 760 000
142076	-	115 679 000	115 679 000
142077	-	14 416 000	14 416 000
142078	1 268 000	186 821 000	188 089 000
142079	-	950 000	950 000
142081	944 000	55 261 000	56 205 000
142082	26 061 000	23 789 000	49 850 000
142084	-	4 964 000	4 964 000
142085	2 350 000	57 314 000	59 664 000
142501	484 000	12 609 000	13 093 000
142521	1 260 000	27 690 000	28 950 000
142570	164 000	12 894 000	13 058 000
142571	862 000	34 600 000	35 462 000
142421		250 000	250 000

* i tillegg har Folkehelseinstituttet fått en fullmakt fra KLD på 3,3 mill. kroner

** i tillegg har Folkehelseinstituttet fått en fullmakt fra KLD på 1,5 mill. kroner

Note B Forklaring til brukte fullmakter og beregning av mulig overførbart beløp til neste år

Kapittel og post	Stikkord	Merutgift(-)/ mindre utgift	Utgiftsført av andre iht. avgitte belastningsfullmakter(-)	Merutgift(-)/ mindreutgift etter avgitte belastningsfullmakter	Merinntekter / mindreinntekter(-) iht. merinntektsfullmakt	Omdisponering fra post 01 til 45 eller til post 01/21 fra neste års bevilgning	Innsparinger(-)	Sum grunnlag for overføring	Maks. overførbart beløp *	Mulig overførbart beløp beregnet av virksomheten
140001		-11 746		-11 746						
140021		6 891 946	-4 659 338	2 232 608						
140062		0		0						
140071		0		0						
140076		339 607		339 607						
140079		39 000		39 000						
141021		14 984 112	-14 540 196	443 916						
141054		0		0						
142001		34 760 975	-1 216 192	33 544 783	-1 502 847			32 041 937	33 533 400	32 041 937
142021		107 095 849	-94 237 784	12 858 065				12 858 065	13 473 600	12 858 065
142022		120 770 597	-114 001 920	6 768 677				6 768 677	14 577 600	6 768 677
142023		30 305 167	-24 356 507	5 948 660	1 624 813			7 573 473	7 712 050	7 573 473
142030	"kan overføres"	8 062 685		8 062 685				8 062 685	32 494 460	8 062 685
142031	"kan overføres"	67 829 888	-64 517 980	3 311 908				3 311 908	137 267 000	3 311 908
142032	"kan overføres"	8 002 902	-525	8 002 377				8 002 377	10 514 000	8 002 377
142033	"kan overføres"	9 725 211		9 725 211				9 725 211	10 624 000	9 725 211
142034	"kan overføres"	36 925 976	-1 050	36 924 926				36 924 926	149 230 000	36 924 926
142035	"kan overføres"	14 991 526	-44 100	14 947 426				14 947 426	834 224 000	14 947 426
142037	"kan overføres"	12 830 000	-4 040 137	8 789 863				8 789 863	14 000 000	8 789 863
142038	"kan overføres"	10 995 154	-4 789 991	6 205 163				6 205 163	15 125 000	6 205 163
142039	"kan overføres", "kan nyttes under postene 69 og 79"	35 489 580	-5 900 120	29 589 460				29 589 460	25 105 000	29 589 460
142061	"kan overføres"	70 688 310		70 688 310				70 688 310	105 158 000	70 688 310
142063		19 707 946		19 707 946				19 707 946		

Forklaring til bruk av budsjettfullmakter

Mottatte belastningsfullmakter

Miljødirektoratet har mottatt en belastningsfullmakt fra Arbeidstilsynet på 4 757 835 kroner. Fullmakten gjelder kap. 3640 post 04, og er benyttet i sin helhet. Videre har Miljødirektoratet mottatt en belastningsfullmakt fra Direktoratet for forvaltning og IKT på 1 mill. kroner, over kap. 0540 post 21. Denne er benyttet i sin helhet.

Miljødirektoratet har også mottatt en belastningsfullmakt fra Nærings- og fiskeridepartementet på 120 000 kroner, over kap. 0900 post 21. Denne er benyttet i sin helhet.

Tildelinger på andre kapitler enn etatens egne

Miljødirektoratet har mottatt tildelinger på kap. 1400, 1410 og 1424. Der det er mindreforbruk, vil Klima- og miljødepartementet beregne overførbare beløp.

Avgitte belastningsfullmakter

Det er gitt belastningsfullmakter til andre etater og tildelt midler til fylkesmenn på Miljødirektoratets poster for totalt 1 077 733 175 kroner. På disse er det utgiftsført 1 037 477 789 kroner.

Direktoratets mer-/mindreutgifter er korrigert for utgifter ført av andre.

Fullmakt til å overskride driftsbevilgninger mot tilsvarende merinntekter

Miljødirektoratet har fullmakt til å overskride kap. 1420 post 01 mot tilsvarende merinntekter på kap. 4420 post 01. Videre har Miljødirektoratet fullmakt til å overskride kap. 1420 post 23 mot tilsvarende merinntekt på postene 04, 06, 08 og 09. I 2017 var det mindreinntekt på 1 502 847 kroner på kap. 4420 post 01. Denne går til fradrag i utregning av mulig overførbart beløp til neste år. Kap. 4420 postene 04, 06, 08 og 09 hadde en samlet merinntekt på 1 624 813 kroner, og er inkludert i beregnet overførbart beløp.

Stikkordet «kan overføres»

På poster med stikkordet "kan overføres" kan ubrukt bevilgning overføres til neste år.

Maks. overførbart beløp

På driftspostene kan et beløp tilsvarende inntil 5% av bevilgningen overføres til neste år.

For poster med stikkordet "kan overføres" kan ubrukt bevilgning overføres til de to neste budsjettår. I praksis betyr det at maksimum overførbart beløp er summen av siste to års bevilgning.

Miljødirektoratets ubrukte beløp på kap. 1420 post 01 er 32 470 187 kroner. Dette beløpet er under grensen på 5%, og hele beløpet regnes derfor som mulig overføring til 2018.

Tilsvarende er ubrukte beløp på kap. 1420 postene 21, 22 og 23 og kap. 1425 post 21 under grensen på 5%, og regnes som mulig overføring til 2018.

På kap. 1425 post 01 er ubrukt bevilgning 684 543 kroner. Samtidig tilsier grensen på 5% at det kun er mulig å overføre 630 450 kroner.

Kap. 1420 post 39 overskrider isolert sett grensen for overførbart beløp, men ettersom postene 39, 69 og 79 også har stikkordet "kan benyttes under" knyttet til seg, vil overførbart beløp på de tre postene ses i sammenheng.

Stikkordet «kan benyttes under»

Kap. 1420, postene 39, 69 og 79 ses i sammenheng, slik at grunnlag for overføring og maks. overførbart beløp ses i sammenheng. Dermed vil restbeløp på de respektive postene kunne overføres til 2018.

Stikkordet «overslagsbevilgning»

Poster med stikkordet "overslagsbevilgning" er ikke overførbare til neste år.

6.4 Oppstilling artskontorrapportering

Oppstilling av artskontorrapporteringen 31.12.2017			
	Note	2017	2016
Driftsinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Innbetalinger fra gebyrer	1	89 813 766	83 368 672
Innbetalinger fra tilskudd og overføringer	1	11 870 704	4 179 314
Salgs- og leieinnbetalinger	1	59 018 385	54 455 416
Andre innbetalinger	1	1 705 976	1 264 753
Sum innbetalinger fra drift		162 408 831	143 268 155
Driftsutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Utbetalinger til lønn	2	543 016 195	480 529 449
Andre utbetalinger til drift	3	970 444 523	770 630 062
Sum utbetalinger til drift		1 513 460 718	1 251 159 511
Netto rapporterte driftsutgifter		1 351 051 887	1 107 891 356
Investerings- og finansinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Innbetaling av finansinntekter	4	203 935	181 793
Sum investerings- og finansinntekter		203 935	181 793
Investerings- og finansutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Utbetaling til investeringer	5	467 623 058	488 454 222
Utbetaling til kjøp av aksjer	5,8B	0	0
Utbetaling av finansutgifter	4	21 729 748	20 657 481
Sum investerings- og finansutgifter		489 352 806	509 111 703
Netto rapporterte investerings- og finansutgifter		489 148 871	508 929 910
Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten			
Innbetaling av skatter, avgifter, gebyrer m.m.	6	90 000 000	93 560 000
Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten		90 000 000	93 560 000
Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten			
Utbetalinger av tilskudd og stønader	7	1 424 321 341	1 005 047 611
Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten		1 424 321 341	1 005 047 611

	Note	2017	2016
Inntekter og utgifter rapportert på felleskapitler *			0
Tilfeldige og andre inntekter konto 8480 (ref. kap. 5309, inntekt)		725 095	1 068 668
Grupplivsforsikring konto 1985 (ref. kap. 5309, inntekt)		1 051 232	0
Arbeidsgiveravgift konto 1986 (ref. kap. 5700, inntekt)		67 723 842	60 998 257
Nettoføringsordning for merverdiavgift konto 1987 (ref. kap. 1633, utgift)		144 018 023	111 218 146
Netto rapporterte utgifter på felleskapitler		74 517 854	49 151 221
Netto rapportert til bevilgningsregnskapet		3 249 039 953	2 577 460 098
Oversikt over mellomværende med statskassen			
Eiendeler og gjeld		2017	2016
Fordringer på ansatte		25 000	600 472
Kontanter		9 147	9 882
Kundefordringer		(179 111)	(141 760)
Bankinnskudd - oppgjørskonto og arbeidskonto		-	-
Forskuddstrekk		(20 450 724)	(20 681 295)
Påleggstrekk		(3 244)	(2 959)
Oppgjørskonto merverdiavgift		(338 822)	15 282
Utgående merverdiavgift		52 490	52 490
Leverandørgjeld		4 624	(9 189)
Lønn		-	-
Annen kortsiktig gjeld		1 671 129	1 201 589
Annen langsiktig gjeld		(11 129 944)	(11 129 944)
Sum mellomværende med statskassen	8	(30 339 455)	(30 085 431,34)

Note 1 Innbetalinger fra drift		
	31.12.2017	31.12.2016
Innbetalinger fra gebyrer		
Gebyrer forurensingsområdet	52 766 438	48 580 716
Gebyr fylkesmannsebetenes miljøvernnavdelinger	23 963 205	21 302 489
Gebyrer kvotesystemet	8 691 645	9 275 761
Gebyrer naturforvaltningsområdet	4 392 477	4 209 707
Gebyrer internasjonalt område	0	
Sum innbetalinger fra gebyrer	89 813 766	83 368 672
Innbetalinger fra tilskudd og overføringer		
Tilskudd fra andre statlige virksomheter	5 008 363	3 841 314
Andre tilskudd og overføringer	6 862 341	338 000
Sum innbetalinger fra tilskudd og overføringer	11 870 704	4 179 314
Salgs- og leieinnbetalinger		
Leieinntekt fast eiendom	2 519 450	3 108 618
Annen leieinntekt	0	0
Salgsinntekt varer og tjenester	56 498 935	51 346 798
Sum salgs- og leieinnbetalinger	59 018 385	54 455 416
Andre innbetalinger		
Salg anleggsmidler	1 704 652	1 264 753
Innkomet på tidligere nedskrevne fordringer*	1 324	0
Sum andre innbetalinger	1 705 976	1 264 753
Sum innbetalinger fra drift	162 408 831	143 268 155

* innkomet på tidligere nedskrevne fordringer lå i 2016 under øvrige driftsutgifter, note 3

Note 2 Utbetalinger til lønn		
	31.12.2017	31.12.2016
Lønn	443 413 607	435 397 858
Arbeidsgiveravgift	67 723 842	60 998 257
Pensjonsutgifter*	48 662 926	0
Sykepenger og andre refusjoner (-)	-21 497 452	-19 873 093
Andre ytelser	4 713 272	4 006 428
Sum utbetalinger til lønn	543 016 195	480 529 449
Antall årsverk:	651	667

Note 3 Andre utbetalinger til drift		
	31.12.2017	31.12.2016
Husleie	79 274 518	77 757 981
Vedlikehold egne bygg og anlegg		
Vedlikehold og ombygging av leide lokaler	9 523	23 045
Andre utgifter til drift av eiendom og lokaler	1 371 144	2 029 179
Reparasjon og vedlikehold av maskiner, utstyr mv.	202 387	297 618
Mindre utstysanskaffelser	8 549 355	6 619 074
Leie av maskiner, inventar og lignende	30 621 096	24 094 128
Kjøp av fremmede tjenester	756 717 708	569 889 699
Reiser og diett	53 088 873	41 371 465
Øvrige driftsutgifter*	40 609 920	48 547 873
Sum andre utbetalinger til drift	970 444 523	770 630 062

* i 2016 inkluderer beløpet innkommet på tidligere nedskrevne fordringer - i 2017 ligger beløpet under innbetalinger

Note 4 Finansinntekter og finansutgifter

	31.12.2017	31.12.2016
Innbetaling av finansinntekter		
Renteinntekter	-1 826	2 184
Valutagevinst	139 345	119 161
Annen finansinntekt	66 416	60 448
Sum innbetaling av finansinntekter	203 935	181 793
<i>Utbetaling av finansutgifter</i>		
Renteutgifter	21 526 665	20 411 724
Valutatap	200 773	214 765
Annen finansutgift	2 310	30 992
Sum utbetaling av finansutgifter	21 729 748	20 657 481

Note 5 Utbetaling til investeringer og kjøp av aksjer

	31.12.2017	31.12.2016
Utbetaling til investeringer		
Immaterielle eiendeler og lignende	445 176 610	455 539 024
Tomter, bygninger og annen fast eiendom	5 960 962	19 834 648
Beredskapsanskaffelser		
Infrastruktureiendeler		
Maskiner og transportmidler	10 324 074	6 088 863
Driftsløsøre, inventar, verktøy og lignende	6 161 412	6 991 688
Sum utbetaling til investeringer	467 623 058	488 454 222
Utbetaling til kjøp av aksjer		
Kapitalinskudd		
Obligasjoner		
Investeringer i aksjer og andeler		
Sum utbetaling til kjøp av aksjer	0	0

Note 6 Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten		
	31.12.2017	31.12.2016
Tilbakeføring av jeger- og fellingsavgifter fra Viltfondet	75 000 000	79 018 000
Tilbakeføring av fiskeravgifter fra Statens fiskefond	15 000 000	14 542 000
Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten	90 000 000	93 560 000

Note 7 Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten		
	31.12.2017	31.12.2016
Overføringer til forvaltningsorganer med særskilte fullmakter		0
Overføringer til andre statlige regnskaper	29 309 000	48 096 665
Tilskudd til kommuner	209 649 506	60 676 690
Tilskudd til fylkeskommuner	92 614 059	71 398 500
Tilskudd til ikke- finansielle foretak	925 427 377	733 247 210
Tilskudd til finansielle foretak	7 195 267	4 078 436
Tilskudd til husholdninger	2 114 000	-18 587
Tilskudd til ideelle organisasjoner	151 711 416	87 338 924
Tilskudd til statsforvaltningen	830 000	0
Tilskudd til utlandet	5 470 716	229 773
Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten	1 424 321 341	1 005 047 611

Note 8 Sammenheng mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen

Del A Forskjellen mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen			
	31.12.2017 Spesifisering av bokført avregning med statskassen	31.12.2017 Spesifisering av rapportert mellomværende med statskassen	Forskjell
Finansielle anleggsmidler			
Investeringer i aksjer og andeler*			0
Obligasjoner			0
Sum	0	0	0
Omløpsmidler			
Kundefordringer	16 582 662	-179 111	16 761 773
Andre fordringer	1 564 579	25 000	1 539 579
Bankinnskudd, kontanter og lignende	9 147	9 147	0
Sum	18 156 389	-144 964	18 301 353
Langsiktige gjeld			
Annen langsiktig gjeld	-11 129 944	-11 129 944	
Sum	-11 129 944	-11 129 944	
Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld	-73 259	4 624	-77 883
Skyldig skattetrekk	-20 480 418	-20 450 724	-29 694
Skyldige offentlige avgifter	-338 822	-286 332	-52 490
Annen kortsiktig gjeld	16 936 979	1 667 885	15 269 094
Sum	-3 955 520	-19 064 547	15 109 027
Sum	3 070 925	-30 339 455	33 410 380

* Virksomheter som eier finansielle anleggsmidler i form av investeringer i aksjer og selskapsandeler fyller også ut note 8 B.

Del B Spesifisering av investeringer i aksjer og selskapsandeler							
	Ervervsdato	Antall aksjer	Eierandel	Stemmeandel	Årets resultat i selskapet	Balanseført egenkapital i selskapet	Balanseført verdi i regnskap*
<i>Aksjer</i>							
Selskap 1							
Selskap 2							
Selskap 3...							
Balanseført verdi 31.12.2017							0

* Investeringer i aksjer er bokført til anskaffelseskost. Balanseført verdi er den samme i både virksomhetens kontospesifikasjon og kapitalregnskapet.

Miljødirektoratet

Telefon: 03400/73 58 05 00 | **Faks:** 73 58 05 01

E-post: post@miljodir.no

Nett: www.miljodirektoratet.no

Post: Postboks 5672 Torgarden, 7485 Trondheim

Besøksadresse Trondheim: Brattørkaia 15, 7010 Trondheim

Besøksadresse Oslo: Grensesvingen 7, 0661 Oslo

Miljødirektoratet jobber for et rent og rikt miljø. Våre hovedoppgaver er å redusere klimagassutslipp, forvalte norsk natur og hindre forurensning. Vi er et statlig forvaltningsorgan underlagt Klima- og miljødepartementet og har mer enn 700 ansatte ved våre to kontorer i Trondheim og Oslo, og ved Statens naturoppsyn (SNO) sine mer enn 60 lokalkontor.

Vi gjennomfører og gir råd om utvikling av klima- og miljøpolitikken. Vi er faglig uavhengig. Det innebærer at vi opptre selvstendig i enkeltsaker vi avgjør, når vi formidler kunnskap eller gir råd. Samtidig er vi underlagt politisk styring.

Våre viktigste funksjoner er at vi skaffer og formidler miljøinformasjon, utøver og iverksetter forvaltningsmyndighet, styrer og veileder regionalt og kommunalt nivå, gir faglige råd og deltar i internasjonalt miljøarbeid.